



ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSÁNAK HIVATALA  
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosa és a Magyarországon élő nemzetiségek  
jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes

## **JELENTÉSE**

az AJB-3894/2012. számú ügyben,

### **a nemzetiségi középiskolai oktatás helyzetéről**

(Kapcsolódó ügyek: AJB-9004/2012., AJB-8129/2012., AJB-  
7618/2012., AJB-6180/2012., AJB-5567/2012., AJB-4806/2012.)

Előadó: Fórika László

Közreműködő: Bene Beáta  
Bindorffer Györgyi  
Magicz András  
Rajzinger Ágnes  
Regényi Eszter

Érintett szerv: Emberi Erőforrások Minisztériuma  
Don Bosco Szalézi Társasága

2014.

## Tartalom

1.	Az eljárás megindítása .....	3
2.	Az érintett alapvető jogok és elvek .....	4
3.	Az alkalmazott jogszabályok .....	4
4.	A megállapított tényállás.....	5
4.1.	A helyszíni vizsgálatok tapasztalatai .....	6
4.1.1.	Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium.....	6
4.1.2.	Nicolae Bălcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium .....	10
4.1.3.	Brázay Kálmán Általános Iskola, Gimnázium és Szakképző Iskola.....	13
4.1.4.	Don Bosco Általános Iskola, Szakiskola, Szakközépiskola és Kollégium .....	15
4.1.5.	Horvát Óvoda, Általános Iskola Gimnázium és Diákotthon (HOŠIG).....	17
4.1.6.	Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthon	19
4.1.7.	Szentgotthárd és Kistérsége Oktatási Intézmény .....	21
4.2.	Az országos nemzetiségi önkormányzatoktól kapott tájékoztatás .....	23
4.2.1.	Mi a véleménye a középiskolákban folytatott nemzetiségi nevelés, oktatás jelenlegi helyzetéről általában? .....	23
4.2.2.	Mik a legátfogóbb, legalapvetőbb problémák jelenleg a középiskolákban folytatott nemzetiségi nevelés, oktatás terén? .....	25
4.2.3.	A jogszabályi környezet változásai hogyan érintették a középiskolákban folytatott nemzetiségi nevelés, oktatás feltételeit? .....	26
4.2.4.	Milyen megoldási lehetőségeket lát az esetleges problémák orvoslására, van-e esetleg konkrét, jogszabály-módosítást igénylő változtatási javaslata? .....	28
4.2.5.	Az országos önkormányzat átvette-e 2012 óta nemzetiségi nevelést, oktatást folytató középfokú nevelési-oktatási intézmény fenntartását? Ha az önkormányzat átvett fenntartói jogot, akkor mik az átvétel tapasztalatai: milyen területen érzik az átvétel pozitív hatásait; mely területeken találkoznak hiányokkal, problémákkal? Ha fenntartói jogok átvételére nem került sor, annak mi az oka? Az önkormányzat tervezi-e középiskola átvételét?.....	29
4.2.6.	Milyennek látja a középfokú nemzetiségi nevelés, oktatás tárgyi és módszertani feltételeit? (Biztosítottak-e valamennyi évfolyam számára az adott nemzetiségi oktatási formához igazodó tankönyvek, segédeszközök, módszertani útmutatók?).....	30
4.2.7.	A középfokú nemzetiségi nevelést, oktatást folytató intézményekben tanító pedagógusok száma és végzettsége megfelel-e valamennyi jogszabályi feltételnek? .....	32
4.2.8.	Mi a véleménye a középfokú nemzetiségi nevelést, oktatást folytató intézmények költségvetési feltételeiről? .....	34
4.2.9.	Milyen a középfokú nemzetiségi nevelést, oktatást folytató intézmények kapcsolata az anyaországgal, tanítanak-e például vendégtanárok az iskolákban? .....	35
4.2.10.	Mi a véleménye a nemzetiségi oktatást (is) folytató középiskolákban nemzetiségi program szerint tanuló diákok tanulmányi és egyéb teljesítményéről, a nemzetiségi oktatást (is) folytató középiskolák továbbtanulási mutatóiról? .....	36
4.2.11.	Mi a véleménye a nemzetiségi általános iskolák és középiskolák kapcsolatáról? .....	37
4.2.12.	Mi a véleménye a felsőoktatás és a középfokú nemzetiségi nevelés, oktatás kapcsolatáról? A nemzetiségi felsőoktatás (hallgatói létszám és színvonal szempontjából) biztosítja-e a nemzetiségi közoktatás folyamatosságát?.....	38

4.3.	Statisztikai adatok.....	40
4.4.	A helyszíni vizsgálattal érintett középiskolák kompetenciamérési mutatói.....	45
4.4.1.	Horvát Óvoda, Általános Iskola Gimnázium és Diákotthon (HOŠIG), Budapest . .....	45
4.4.2.	Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium, Pilisvörösvár .	46
4.4.3.	Nicolae Bălcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium, Gyula .	47
4.4.4.	Brázay Kálmán Általános Iskola, Gimnázium és Szakképző Iskola, Magyarhertelend.....	48
4.4.5.	Don Bosco Általános Iskola, Szakiskola, Szakközépiskola, Kazincbarcika.....	49
4.4.6.	Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium, Szakközépiskola és Diákotthon, Budapest.....	50
4.4.7.	Szentgotthárd és Kistérsége Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Szentgotthárd.....	51
4.5.	A nemzetiségi oktatásra vonatkozó jogszabályi háttér – (elsődlegesen) a korábbi ombudsmani vizsgálatok tükrében.....	52
4.5.1.	A nemzetiségi önkormányzatok jogosítványainak változásairól a nemzetiségi nevelés-oktatás tekintetében.....	52
4.5.2.	A nemzetiségi óvodai nevelés és a nemzetiségi iskolai oktatás irányelvének változásai.....	53
4.5.3.	Nemzetiségi pedagógusképzés, alkalmazási feltételek, nemzetiségi nyelvekből tehető nyelvvizsgák kérdése.....	54
5.	A vizsgálat megállapításai.....	56
5.1.	A hatáskör tekintetében.....	56
5.2.	Az alkotmányos alapjogok és alapelvek tekintetében.....	56
5.3.	Megállapításaink az ügy érdeme tekintetében.....	63
5.3.1.	Az utánpótlás problematikája.....	63
5.3.2.	Az idegennyelv-tanítási funkcióról.....	64
5.3.3.	A nemzetiségi középiskola mint a nemzetiségi pedagógusképzés bázisa, személyi feltételek.....	65
5.3.4.	A nemzetiségi oktatás tárgyi feltételei.....	68
5.3.5.	A roma nemzetiségi oktatás speciális helyzetéről.....	70
5.3.6.	A jogszabályi feltételek változása.....	74
5.4.	Összegzés.....	77
6.	Intézkedések.....	77

# **Az alapvető jogok biztosa és a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes**

## **Jelentése**

az AJB-3894/2012. számú ügyben,

### **a nemzetiségi középiskolai oktatás helyzetéről**

(Kapcsolódó ügyek: AJB-9004/2012., AJB-8129/2012., AJB-7618/2012., AJB-6180/2012., AJB-5567/2012., AJB-4806/2012.)

#### **1. Az eljárás megindítása**

A nemzetiségi óvodai nevelés helyzetének ombudsmani vizsgálata<sup>1</sup> 2011 márciusában, a vele párhuzamosan folyó, a nemzetiségi általános iskolai nevelés-oktatás helyzetét elemző alapjogi vizsgálat<sup>2</sup> pedig 2011 októberében zárult le. A nemzetiségi felsőoktatási vizsgálat<sup>3</sup> befejezésére 2011 decemberében került sor. A vizsgálat sorozat folytatására, a nemzetiségi oktatáshoz és nyelvhez való jog érvényesülésének a nemzetiségi középiskolai nevelés vonatkozásában való kivizsgálására – az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajt.) 3. § (2) bekezdésének c) pontja és a 18. § (4) bekezdése alapján – hivatalból vizsgálatot indítottunk.

A nemzetiségi középiskolai oktatásról szóló ombudsmani vizsgálati jelentés a nemzetiségi oktatás teljes spektruma viszonylatában két okból is „záróképet” készít. Egyfelől e jelentés a 2010-ben megkezdett vizsgálatok értelemszerű kiegészítése; negyedik eleme a nemzetiségi köz-, és felsőoktatás teljességét bemutató átfogó elemzési kísérletnek. Másfelől zárókép abban a vonatkozásban is, hogy visszatekintési lehetőséget biztosít a lezárt vizsgálatok néhány fontosabb, ajánlással érintett elemére.

A nemzetiségi középiskolai vizsgálat alapvető célja (mindemellett), hogy tárgyilagos betekintést nyújtson a hazai nemzetiségi középiskolai iskolai nevelés tényleges helyzetébe, abba, hogy az adott körülmények mennyire felelnek meg a jogszabályi követelményeknek, illetve a nemzetiségi oktatáshoz és nyelvhez való jogra vonatkozó jogi elvárások mennyiben alkalmazhatóak a gyakorlatban. A vizsgálat további célja volt, hogy az eredmények nyilvánosságra hozásával, jobbító javaslatok megfogalmazásával a jogalkotók és a nemzetiségi középiskolai nevelés-oktatásban érintett jogalkalmazók – elsődlegesen az intézményfenntartók és az intézményvezetők – munkáját elősegítse.

---

<sup>1</sup> Ügyszám: NEK-368/2010., <http://www.kisebbsegiombudsman.hu/data/files/205104474.pdf>

<sup>2</sup> Ügyszám: NEK-411/2011., <http://www.kisebbsegiombudsman.hu/data/files/217986220.pdf>

<sup>3</sup> Ügyszám: NEK-1246/2011., <http://www.kisebbsegiombudsman.hu/data/files/223936615.pdf>

## 2. Az érintett alapvető jogok és elvek

- A nemzetiségek a magyar politikai közösségen belüli, állami védelmet és támogatást élvező kulturális és politikai közösségek: „*A velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők. Vállaljuk, hogy [...] a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját [...] ápoljuk és megóvjuk.*” [Alaptörvény, Nemzeti hitvallás] „*A Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők.*” [Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdés első mondat];
- a nemzetiségi közösségek önkormányzathoz való joga: „*A Magyarországon élő nemzetiségek helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre.*” [Alaptörvény XXIX. cikk (2) bekezdés];
- nemzetiséginyelv-használat joga: „*A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz*” [Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdés második mondat];
- a nemzetiségi közösségek önkormányzathoz való joga: „*A Magyarországon élő nemzetiségek helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre.*” [Alaptörvény XXIX. cikk (2) bekezdés];
- az alapvető jogok korlátozására csak a szükségesség/arányosság figyelembe vételével kerülhet sor: „*Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.*” [Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés];
- az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség elve: „*A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai, vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.*” [Alaptörvény XV. cikk (1) és (2) bekezdés];
- a tanulás szabadsága: „*Magyarország biztosítja [...] - a lehető legmagasabb szintű tudás megszerzése érdekében - a tanulás [...] szabadságát.*” [Alaptörvény X. cikk (1) bekezdés].

## 3. Az alkalmazott jogszabályok

- A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (Njt.); a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (Nektv.);
- az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (Ebktv.);
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (Nkt.); a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény módosításáról szóló 2013. évi LV. törvény;
- a nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 17/2013. (III.1.) EMMI rendelet (új irányelv); a nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/1997. (XI. 5.) MKM rendelet (régii irányelv);
- A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet.

#### 4. A megállapított tényállás

A vizsgálat alapegységei a nemzetiségi oktatást folytató középiskolák voltak. Az alapsokaság meghatározásához elsődleges forrásként az Oktatási Hivatal adatbázisát használtuk.

Munkatársaink – hét helyszíni vizsgálat során, kérdőíves adatfelvétellel – strukturált interjúkat készítettek az igazgatókkal, dokumentumelemzéseket végeztek, megtekintették az iskolaépületeket és az osztálytermeket. Szinte minden vizsgált intézményben részt vettek több tanórán is; megfigyelték a tanítási óra folyamatát, a pedagógusok és a gyermekek nyelvtudásszintjét, a használt, illetve a rendelkezésre álló eszközöket. Munkatársaink esetenként a tanárokkal, valamint a szülőkkel is beszélgettek.

##### A helyszíni vizsgálatokkal érintett középiskolák

Nemzetiség	Település	Fenntartó	Iskola neve	Oktatási forma
Horvát	Budapest	Országos Horvát Önkormányzat <sup>4</sup>	Horvát Óvoda, Általános Iskola Gimnázium és Diákotthon (HOŠIG)	kétnyelvű
Német	Pilisvörösvár	Magyarországi Németek Országos Önkormányzata	Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium	kétnyelvű, nyelvoktató
Roma	Kazincbarcika	Don Bosco Szalézi Társasága	Don Bosco Általános Iskola, Szakiskola, Szakközépiskola	cigány nemzetiségi
Roma	Magyarhertelend	De la Salle Szent János Egyesület	Brázay Kálmán Általános Iskola, Gimnázium és Szakképző Iskola	cigány nemzetiségi
Román	Gyula	Magyarországi Románok Országos Önkormányzata <sup>5</sup>	Nicolae Bălcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium	anyanyelvű kétnyelvű
Szlovák	Budapest	Klebelsberg Intézményfenntartó Központ <sup>6</sup> (KLIK)	Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium, Szakközépiskola és Diákotthon	anyanyelvű
Szlovén	Szentgotthárd	KLIK <sup>7</sup>	Szentgotthárd és Kistérsége Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény	nyelvoktató

A helyszíni vizsgálattal érintett minta nem reprezentatív, de törekedtünk rá, hogy a nemzetiségi középiskolai nevelés-oktatás minél szélesebb metszetét mutassuk be: a teljesebb helyzetkép érdekében további adatokat és elemzéseket kértünk az országos nemzetiségi önkormányzatoktól<sup>8</sup>. Oktatásszociológiai tanulmányokat elemeztünk. Tanulmányoztuk a kérdéskörhöz kapcsolódó kormányzati beszámolót és a nemzeti felzárkózási stratégiát. A hatályos jogszabályokat teljes körben elemeztük, emellett a rendelkezésre álló hivatalos oktatási adatbázisok széles körű megismerésére is törekedtünk. A vizsgálat szempontjaihoz igazodó további statisztikai adatok bemutatására kértük az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) Oktatási Igazgatási Főosztály Statisztikai Osztályát.

<sup>4</sup> A fenntartó a Fővárosi Önkormányzat volt a helyszíni vizsgálat időpontjában.

<sup>5</sup> A helyszíni vizsgálat idején a fenntartó Gyula Város Önkormányzata volt.

<sup>6</sup> A helyszíni vizsgálat időpontjában a Fővárosi Önkormányzat volt az intézmény fenntartója.

<sup>7</sup> 2013-ig az intézmény fenntartója a Szentgotthárd és Kistérsége Többcélu Kistérségi Társulás volt.

<sup>8</sup> Valamennyi megkeresett országos önkormányzat objektív (de az adott közösség egyedi viszonyaihoz igazodóan jelentősen különböző részletességű, mélységű) szakmai anyag megküldésével segítette elő vizsgálatunk megalapozottságát.

#### 4.1. *A helyszíni vizsgálatok tapasztalatai*

##### 4.1.1. *Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium*<sup>9</sup>

Az iskolavezetés kezdeményezésére 1992-ben kezdődött el a német kétnyelvű és nyelvoktató formájú nemzetiségi oktatás az iskolában.

Az intézmény 4 évfolyamos gimnáziumában nemzetiségi kétnyelvű oktatást folytat. A 6 osztályos gimnázium 7. és 8. osztályában nyelvoktató forma szerint folyik a német nemzetiségi oktatás, ez a kilencediktől kétnyelvű oktatássá válik; „2 év alatt felhozzuk a kezdőket”. Az intézmény szakközépiskolájában nyelvoktató forma működik még, de ez egy „kifutó rendszer”.

1992-ben előkészítő nulladik évfolyamot is szerveztek; a gimnáziumban és szakközépiskolában is csak kétnyelvű képzés folyt, nem volt nyelvoktató forma. Aztán a törvény megszüntette a nyelvi előkészítőt, és ekkortól kezdődött a nyelvoktató vegyes rendszer. A 6 osztályos gimnázium 1996-ban indult el. 1999-től kezdve újra van nyelvi előkészítő évfolyam az iskolában, de a szakközépben megmaradt a nyelvoktató forma.

Az igazgató véleménye szerint a nyelvoktató forma teljességgel komolytalan, miközben Magyarországon ez alkotja a legelterjedtebb nemzetiségi oktatási rendszert. Nem alkalmas ugyanis az anyanyelvi szint elsajátítására, így a nemzetiségi oktatást (tulajdonképpen) idegennyelv oktatásra használják.

„Nem vittek dinamizmust a rendszerbe”, a kéttannyelvűt kellene jobban finanszírozni. Jelenleg a nyelvoktató formában tanult gyerekekre kell(ene) építeni a középiskolai nemzetiségi oktatást, ami lehetetlen a hiányos nyelvtudás miatt. A nyelvoktató forma nem tölti be a feladatát, nincs a Friedrich Schiller Gimnáziumnak sem megfelelő „alapja”; nem tudnak „összekaparni” megfelelő számú német nyelvtudású gyerekeket. Évente 100-140 gyerek jelentkezik a Friedrich Schiller Gimnáziumba, 15-18 felel meg a kéttannyelvű követelményeknek. 2011-ben még 610 volt az összlétszám, 2012-ben 540.

Az igazgató – elmondása szerint – próbálta megszervezni, hogy helyben az általános iskolák első osztályától legyen kétnyelvű német oktatás, hogy a gimnáziumnak megfelelő bázisa legyen. Az alulról kiépülő rendszer elgondolásával az igazgató megkereste a szülőket, 180-an támogatták volna, de helyi ellenérdekek miatt nem valósult meg. (Pilisvörösváron 2 nyelvoktató általános iskola van, kéttannyelvű nincs.)

A tanulók a nemzetiségi oktatásban a nemzetiségi oktatás tartalmáról részletesen tájékoztató formanyomtatvány alapján tett írásbeli szülői kérésre részesülnek. „Agresszív marketinget” folytatnak: az iskolavezetés a népszerűségi nyilvántartóból kikéri a nyolcadikos és negyedikes gyerekek szüleinek elérhetőségeit (idén 3800 fő volt) és „megbombázzák őket” a reklámanyagaikkal. Részletes tájékoztatót, iskolát bemutató DVD-t küldenek. Nincs bázisiskolájuk, csak így tudják „összekaparni” a gyerekeket. Nyílt napot is tartanak. „Aki kitölti a jelentkezési lapot, az ezek után már ismeri a gimnáziumot”.

A szülői nyilatkozattételre – a normatívaigénylés miatt – minden tanév megkezdése előtt sor kerül. A felvetteknek májusban szülői értekezletet tartanak, kiosztják a nemzetiségi oktatásra vonatkozó nyilatkozat-mintát, amit a szülők kitöltve magukkal hoznak beiratkozáskor.

---

<sup>9</sup> A Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégiumban (Pilisvörösvár) 2012. november 16-án jártunk.

A gimnázium tanulóinak 24 százaléka, 128 fő pilisvörösvári. (A település kb. 60 százaléka német származású; Pilisvörösvárról nem volt kitelepítés). Néhány (kb. 10) szlovák származású tanulójuk is van. Külföldi gyerekek is vannak az iskolában, pl. Bolíviából. Amikor a Burg Kastl-i magyar gimnázium megszűnt, onnan is átvettek 16-20 gyereket.

#### Külföldről érkező tanulók, 2008-2013

tanév	külföldi tanulók száma	Németországban született, magyar állampolgárságot kapott tanulók száma
2012/2013	3	16
2011/2012	4	20
2010/2011	6	20
2009/2010	10	18
2008/2009	9	

A gimnázium igazgatója szerint az intézmény egyértelműen német nemzetiségi közoktatási intézménynek minősül, mivel tanulóinak 100 százaléka részt vesz a nemzetiségi oktatásban.

#### A nemzetiségi oktatásban résztvevő tanulók létszáma és az oktatás típusa

Tanév	Típus	Létszám
2012/2013. 529 fő	hatosztályos gimnázium	265 (237+28)
	négyosztályos gimnázium	96
	ötosztályos gimnázium	128
	szakközépiskola	40 (7+33)
2011/2012. 562 fő	hatosztályos gimnázium	272 (229+43)
	négy osztályos gimnázium	86
	ötosztályos gimnázium	136
	szakközépiskola	68 (16+52)
2010/2011. 602 fő	hatosztályos gimnázium	273 (232+41)
	négy osztályos gimnázium	81
	ötosztályos gimnázium	145
	szakközépiskola	103 (29+74)
2009/2010. 577 fő	hatosztályos gimnázium	266 (220+86)
	négy osztályos gimnázium	86
	ötosztályos gimnázium	141
	szakközépiskola	84 (33+51)
2008/2009. 586 fő	hatosztályos gimnázium	293 (238+55)
	négy osztályos gimnázium	90
	ötosztályos gimnázium	143
	szakközépiskola	60 (28+32)

Az igazgató megítélése szerint a településen a nemzetiségi nevelést igénylő szülők 30 százaléka kéri a német nemzetiségi iskolai nevelés megszervezését a nemzetiségi hovatartozása alapján a nemzetiségi nyelv és kultúra átörökítése érdekében, míg 70 százaléka nemzetiségi hovatartozás nélkül, a nemzetiségi nyelv megismerése érdekében jelentkezik a német gimnáziumba.

Tulajdonképpen mindenkit felvesznek, ha a tanulmányi követelményeknek megfelel. Ha a jelentkező nyelvtudása nem megfelelő, akkor a nyelvi előkészítő osztályba kerül. „Elvileg előnyben részesítik a sváb gyerekeket”, amennyiben egyforma pontszámot érnek el másokkal, de gyakorlatilag ez nem érvényesül, mert mindenkit felvesznek 3,5-es tanulmányi átlag felett.

Az igazgató véleménye szerint teljes mértékben igaz az, hogy a német nyelvet a nagyszülők generációja beszéli még anyanyelvként. A tanulók – akik ilyformán magyar anyanyelvűek – az iskolában nem is nagyanyáik nyelvét, hanem a német irodalmi nyelvet



tanulják. Így aztán a nemzetiségi nevelésben az iskola két okból sem épít érdemben a szűkebb családi nyelvhasználat során megtanult nemzetiségi nyelvre.

Az intézmény a nemzetiségi óvodai és az általános iskolai évek során megtanult német nyelvtudásra sem építhet, mert a gimnáziumban valójában „90 százalékos arányban újra kell kezdeni” a német nyelvtanulást. A jelentkező tanulók 10 százaléka képes (hiányos) német nyelvi kommunikációra.

Az iskola nyelvismeret nélkül is felvesz tanulókat a hatosztályos gimnáziumi rész 7. osztályába, illetve a nyelvi előkészítő osztályba. Az igazgató véleménye szerint „sokszor nehezebb a 6 évet már nyelvoktató formában tanultakkal haladni, mint a kezdőkkel. A nyelvoktató forma egyszerűen alkalmatlan arra, hogy a kéttannyelvű előzménye legyen, arra felkészítsen”.

A nemzetiségi nevelésben részt vevő pedagógusok zöme német nyelv és irodalom szakos bölcsész diplomával tanít az iskolában. Az intézmény pedagógusai – az igazgató véleménye szerint – „túl vannak képezve”. A 31 németesből minden évben „min. 4-5 fő, de inkább több megy a Goethe Intézet, a Német Pedagógiai Intézet, illetve anyaország által szervezett továbbképzésekre. Az megy, akinek a szakjában továbbképzést szerveznek abban az évben”. (A pedagógusokon kívül egy titkársági alkalmazott, és 2 karbantartó is beszél németül.)

A lakosság az intézmény szóróanyagai, DVD-je, honlapja, a helyi sajtó útján értesül az iskolában elérhető nemzetiségi oktatásról.

A túljelentkezés szabályait nem rendezték, mert „a fenntartó rugalmas, ha sokan jelentkeznek, több osztályt indíthatnak, így mindenkit felvesznek. 2003-ban 400 fő járt ide, mára feltornázták 600 főre”.

A településen német kétnyelvű nemzetiségi óvoda és két (nyelvoktató formában működő) általános iskola is van. A gimnázium igazgatója szerint azonban „bázisként” csak korlátozottan lehet számítani a helyi német intézményekre, mert „Budapest elszívja az elitet. Az általános iskolában a jó tanulóknak azt mondják: neked nem elég a Friedrich Schiller, a rossz tanulónak meg: nem fogod bírni a Friedrich Schiller-t”. Évfolyamonként 5-6 németes általános iskolai osztály végez helyben, viszont ezek töredéke jön a német gimnáziumba”.

A tanórán kívüli nemzetiségi nyelvhasználat nem jellemző; a menza, a játék, a szülői értekezletek, a fogadóórák, a szakkörök, kirándulások nyelve teljes mértékben a magyar, németül csak bizonyos ünnepek, pl. a Schiller–napok zajlanak. Egymással a tanulók csak magyarul beszélnek.

Az iskola a nemzetiségi nevelés során a nemzetiségi könyveket tartalmazó iskolai könyvtárra, szemléltető eszközökre, filmekre, interaktív segédeszközökre támaszkodhat, a családból hozott hagyományokra nem.

Az oktatás formájához és tartalmához igazadó tankönyvek, munkafüzetek nem állnak teljes körben rendelkezésre. „Hiányzik az etika, a filozófia, a társadalmi ismeretek, a művészettörténet.” Ezeket a könyveket Németországból rendelik, s ezért azok nem fedik le a magyar kerettanterv előírásait.

A népismeretet külön tantárgyként tanítják egy 2011-ben megjelent (új) tankönyvből.

Az iskolában egy 25 fős nemzetiségi énekkar és egy 30 fős nemzetiségi színház működik.

A gimnáziumnak több testvérvárosi (Altenkirchen, Gerstetten, Gröbenzell) kapcsolata van, ami lehetővé teszi, hogy az iskola tanulói esetenként egy-egy hetet német családnál töltsenek.

Az iskola tanulóinak 10 százaléka jut el a középiskola befejezéséig nyelvvizsgára alkalmas teljes anyanyelvi kompetenciáig, míg 60 százalék a középfokú szintig. Biztos nyelvi alapokra építhető a nemzetiségi/idegennyelvi felsőoktatás a tanulók 30 százaléka esetében. Az igazgató szerint „a nyelvvizsga manapság már nem tükrözi a tudást”. A gyerekek

„sakkoznak” a nyelvvizsgával az érettségi szabályok miatt. „Van, aki azért teszi le az állami nyelvvizsgát, hogy aztán középszintű érettségét tegyen, és így több pontot gyűjtsön”. Az intézmény nem tud minden nyelvvizsgáról, csak arról, amit az itteni érettségivel együtt szereznek, vagy a DSD vizsgáról<sup>10</sup>, amit az intézmény szervez.

**Nyelvvizsgát tett tanulók száma, 2007-2012**

Tanév	Fokozat	DSD + érettségi (fő)
2011/2012	felsőfok középfok	37 + 20 5 + 29
2010/2011	felsőfok középfok	40 + 27 13 + 25
2009/2010	felsőfok középfok	28 + 20 7 + 72
2008/2009	felsőfok középfok	45 + 29 18
2007/2008	felsőfok középfok	33 + 28 79

A gimnázium igazgatója a nemzetiségi nevelés-oktatás általános problémájaként fogalmazta meg a „konstrukciós problémát”. Véleménye szerint a jogi szabályozás a nyelvoktató formát preferálja a kéttannyelvű és az anyanyelvű oktatás helyett. „Ami most van, az nem nemzetiségi oktatás, hanem jó/rossz idegennyelv-oktatás, sokba kerül és kontraproduktív.” A magasabb elvárásokhoz kellene igazítani a tananyagot és a tanárképzést is.

Az intézményvezető a „tanárminőséget” is kifogásolta. Véleménye szerint, aki Németországban végez, az elhagyja a pedagóguspályát, mert nyelvtudása alapján – a hazai pedagógusbérhez képest – 6-7-szeres fizetést kaphat. „Német anyanyelvű vendégtanárokra lenne szükség, de azt meg nem tudjuk megfizetni”.

Az igazgató hiányolta azt is, hogy nincs hat - és nyolcosztályos nemzetiségi gimnáziumi, illetve nemzetiségi szakközépiskolai kerettanterv.

A Schiller speciális problémája, hogy a német nemzetiségi középiskolai nevelés programja 8 éves előzményre épít, miközben a Schillernek heterogén külső bázist kell egységesítenie; viszont „a fix óraszámok a heterogenitás kezelésére nem alkalmasak.”

<sup>10</sup> A DSD német nyelvi diploma, amely az európai referenciakeret C1 szintjének felel meg. Az intézmény honlapja (<http://www.schiller-gymnasium.hu/dsd.html>) erről így ír: „Immáron évek óta színhelye az iskola a kétnapos írásbeli és gyakran négynapos szóbeli vizsgáknak. Végzőseink többsége az érettségi mellett ezt a nyelvi vizsgát is megszerzi, amely előnyt jelent számára az elhelyezkedésnél, valamint lehetővé teszi a német egyetemeken való továbbtanulást, hiszen bizonyítja a megfelelő szintű nyelvtudást. A vizsga feladatai egyenesen Németországból érkeznek, az írásbeli dolgozatokat ott is javítják. Az írásbeli vizsga során a tanulóknak nem tárgyi tudást kell visszaadniuk, hanem egy számukra ismeretlen szöveghez kapcsolódó nyelvtani és szövegértési feladatokat kell megoldaniuk, valamint egy fogalmazás keretében fejtik ki a szöveggel kapcsolatos gondolataikat, amely során magas nyelvi kompetenciáról tesznek tanúságot. A szóbeli vizsgán a tanulók először egy úgynevezett „Cluster” alapján összefoglalják gondolataikat, utána egy szabadon választott és kidolgozott témáról kiselőadást tartanak, végül beszélgetés alakul ki a vizsgáztató és a vizsgázó között. A nyelvvizsga megszerzése lehetőséget nyújt, hogy a diákok tanulmányaikat egy németországi főiskolán vagy egyetemen kezdjék el, ezen kívül jelentősen megnöveli az esélyeket a magyarországi és a nemzetközi munkapiacon. Továbbá előnyös tényező az is, hogy a vizsgára való felkészítés és maga a vizsga tanulóink részére ingyenes, honosítás által a Magyarországon elfogadott felsőfokú vizsgának felel meg. Sikertelenség esetén a vizsgát egyszer meg lehet ismételni költségtérítés nélkül a 21. életkor betöltéséig.”

A gimnázium tanulói közül a jó tanulók a germanisztika szakot (5-8 fő/év) vagy a műszaki egyetem német nyelvű képzését választják, de a közepes tanulóknak is csak a töredéke (10 százaléka) dönt a nemzetiségi pedagógusképzés mellett.

A gimnázium módszertani segítséget senkitől nem kap, mert „nincs más ilyen kétnyelvű képzés Magyarországon”. (Pécsett „végigviszik a német nemzetiségi oktatást, van óvodai, általános iskolai bázisuk”.)

A német középiskolákkal (Pécs, Baja, Pesterzsébet, Sopron) kapcsolatban állnak, együtt vesznek részt a DSD iskolák és a vendégtanárok számára – a német állam által – szervezett fórumokon, az országos önkormányzat szervezte továbbképzéseken.

A gimnázium a települési német önkormányzattal is jó kapcsolatban áll. „Odaadjuk a termeinket, ha szükség van rá.”

Az igazgató véleménye szerint a nemzetiségi nevelés-oktatás utánpótlása a településén az elkövetkező öt évben csökkenni fog a gyereklétszám csökkenéssel, ezért a külső (Pilisvörösváron kívüli) bázist kell még jobban mozgósítani.

Az intézmény éves költségvetése gyereklétszám függvényében változik, a 2012-es tanévben csökkent, mert megszűnt a szakközépiskola, ami kétosztálynyi gyereket jelentett.

A gimnázium évente vesz részt nemzetiségi szakértői pályázaton (200 ezer Ft). Ezen túli külső forrást jelent, hogy az intézményt a helyi és területi nemzetiségi önkormányzat is a támogatja.

#### 4.1.2. *Nicolae Bălcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium*<sup>11</sup>

Az intézmény román kétnyelvű típusú nemzetiségi oktatást folytat, ami 1997-ben indult. Az iskolaigazgató tájékoztatása szerint nemzetiségi oktatás végső soron 1949-től van itt, így nem lehet tudni, hogy ki kezdeményezte a nemzetiségi képzés indítását.

A településen – az intézményvezető szerint a 2-3000 főre tehető románság mellett – más nemzetiségek, így románok, németek és szlovákok is élnek, az előbbi kettőből tanulnak is néhányan a román gimnáziumban. A kétnyelvű román nemzetiségi oktatásban a 9. évfolyamon 44-en tanulnak, közülük kb. 13 lehet a hazai többséghez tartozó diák, míg a 10-12. évfolyamon ugyanebben a viszonylatban 44/20, 23/10, 46/26 tanuló van. Az iskola tanulói között 2011-ben a nem magyar (román) állampolgárok száma: 12, a kettős (magyar-román) állampolgároké pedig 3 fő volt.

A 148-189 főt érintő négyévfolyamos kétnyelvű nemzetiségi képzés mellett a 2007/2008-as, illetve a 2009/2010-es tanévben nyelvi előkészítő osztály is indult kilenc, illetve nyolc fővel. Az igazgató közlése szerint az iskola román nemzetiségi közoktatási intézménynek minősül.

A román gimnázium „benne van a köztudatban, de tájékoztató anyagok is készülnek a szülők számára, ugyanakkor a nemzetiségi oktatás iránti formális szülői kérésre nem kerül sor”.

A román oktatást a szülők 90 százaléka a nemzetiségi nyelv és hagyomány átadása, 10 százaléka (nemzetiségi kötődés nélkül) a megszerezhető nyelvtudás miatt kéri.

Az igazgató véleménye szerint a nemzetiségi nyelvet a tanulók 50 százalékos arányát érintően beszéli a nagyszülők generációja, ezért az ő vonatkozásukban az iskola a szűkebb családi környezetben szerzett nyelvtudásra 10 százalékos arányban építhet. Viszont az iskola tanulóinak jelentős része Méhkerékről és Kétegyházáról jön, s a gyulaiak 10 százaléka is (végső soron) innen való: „összességében tehát a teljes létszám fele olyan nyelvi környezetből jött, amelyikben a szűkebb családban is használják a nyelvet.”

---

<sup>11</sup> A Nicolae Bălcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégiumban (Gyula) 2012. június 6-án jártunk. Az intézmény fenntartója (ekkor még) Gyula Város Önkormányzata volt.

A településen van (négycsoportos, kétnyelvű) román óvoda és kétnyelvű román általános iskola is. (Az általános iskola az érintett gimnáziumot is magába foglaló egységes intézmény része.) A gimnázium utánpótlási bázisában a saját általános iskola 20-35 százalékos arányt képvisel.

**Tanulók száma, akik az intézmény román általános iskolájából jelentkeztek a román gimnáziumba**

Tanév	2011/2012	2010/2011	2009/2010	2008/2009	2007/2008
Létszám	15	13	8	16	11

Az óvodában és az általános iskolában tanult román nyelv 85 százalékos arányban jól használható alapnak számít a gimnáziumi nevelés során is. Igaz, aki „kétnyelvű általános iskolából jött, az jobb alapokkal bír”. Az igazgató állítása szerint az ide jelentkező tanulók 85 százalékanak román az anyanyelve, a maradék 15 százalék pedig a nyelvi előkészítő osztályokba kerül. A gimnázium valamennyi pedagógusa beszél románul (is), két tanár kivételével anyanyelvük is a román. Az iskola egyéb alkalmazottai is (kettő kivételével) beszélnek románul.

A pedagógusok nyelvi továbbképzésében az utóbbi időben két év teljesen kimaradt.

**Nyelvi továbbképzések**

Tanév	Továbbképzések	Részvevők száma
2011/2012	román nyelv és irodalom (Menyháza/Moneasa)	6 fő
2010/2011	román, mint idegen nyelv tanítása (Babeş-Bolyai Egyetem Kolozsvár)	1 fő
2009/2010	-	-
2008/2009	-	-
2007/2008	román nyelv és irodalom, népismeret (Constanta)	6 fő

A kétszintű éves folyamatok lehetővé teszik, hogy mindenkit felvegyenek, ezért nincs szükség a túljelentkezés szabályainak a rögzítésére.

Tanórán kívüli iskolai tevékenységek során (menza, napközi, játék, ünnepség, szakkör, kirándulás) fele részben a románt használják, viszont a szülői értekezletek, fogadóórák magyarul zajlanak. A tanulók egymás közötti, tanórán kívüli kommunikációja is inkább a magyar.

Az iskolát a nemzetiségi hagyományok és nyelv átadásában a családból hozott hagyományok, filmek és interaktív segédeszközök, szemléltető eszközök, illetve az iskola saját könyvtára segíti. A nemzetiségi oktatás formájához és tartalmához igazadó tankönyvek, munkafüzetek (az ombudsmani vizsgálat idején) hiányosan álltak rendelkezésre. A gimnáziumban a külön tantárgyként tanított népismerethez nem állt rendelkezésre megfelelő tankönyv.

Az intézménynek van román énekkara, tánckara, iskolaújságja, színháza.

Az iskolának több testvériskolája is van (Temesvár, Arad, Nagyvárad), ami segítséget jelent pl. tankönyvírásban, illetve lehetővé teszi közös projektek (pl. iskolaújság, sportrendezvények) megszervezését.

A gimnázium tanulói kétféleképpen szerezhettek államilag elismert nyelvvizsgát. Egyrészt megmérettethetik a tudásukat valamely állami nyelvvizsga központban – az igazgató szerint ez a könnyebbik változat –, vagy az érettségi vizsga alapján.<sup>12</sup> 2007-2011 között román középfokú nyelvvizsgát kilenc, felsőfokút öt diák szerzett nyelvvizsga központban.

<sup>12</sup> Az intézmény statisztikai némi „átfedést” mutatnak, mert néhány tanuló vizsgázott valamelyik nyelvvizsgaközpontban csak román nyelvből, ugyanakkor a komplex ismereteket igénylő középszintű érettségien is elérte a 80 százalékos román nyelv és irodalomból, és még két tantárgyból románul vizsgázott.

**Román nyelv és irodalom érettségi vizsga alapján szerzett nyelvvizsgák, 2007-2011**

Vizsgafokozat <sup>13</sup>	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
OKTV alapján <sup>14</sup> szerzett f.fokú C	3 fő	6 fő		
Középfokú C	8 fő	24 fő	28 fő	18 fő
Alapfokú C	8 fő	7 fő	11 fő	9 fő

Az igazgató arról tájékoztatót, hogy érettségi vizsga alapján az a diák szerez középfokú államilag elismert nyelvvizsga bizonyítványt, aki középszinten román nyelv és irodalomból 80 százalékos teljesítményt ér el (ez „jeles” minősítéssel azonos), és még további két szabadon választott tantárgyból román nyelven tesz középszintű érettségi vizsgát. A vizsgázó érettségi bizonyítványa, ha román nyelv és irodalomból emelt szinten legalább 60 százalékos teljesítményt ér el, és még további két szabadon választott tantárgyból román nyelven középszintű vizsgát tesz, felsőfokú államilag elismert nyelvvizsga bizonyítvánnyal egyenértékű okiratnak minősül.

Az igazgató tájékoztatása szerint az intézmény néhány évvel ezelőtt írásban jelezte ezt a „disszonanciát” az Országos Nemzetiségi Bizottságnak, de a probléma megoldatlan maradt. „Féltünk például attól, hogy a méhkeréki általános iskola tanulói a könnyebb utat választják, a sarkadi gimnáziumban tanulnak tovább és valamelyik vizsgaközpontban csak román nyelvből szereznek nyelvvizsga bizonyítványt. Az iskolánkban a tanulók értesülnek a nyelvvizsga lehetőségekről, de az intézmény valójában abban érdekelt, hogy minél több diák érettségivel szerezze meg a nyelvvizsgát. Ily módon az érettségiző nemcsak a társalgási nyelvhez szükséges szókinccsel rendelkezik, hanem több tudomány – és művészeti ágat érintő ismeretekkel és szaknyelvi tudással is.”

A román nemzetiségi oktatás során nehézséget az eltérő bemeneti nyelvtudási szintek jelentenek.

A román gimnázium tanulói a nemzetiségi pedagógusképzést – ahogy egészében véve a pedagógusképzést – általában nem választják. Tanító és óvónőképzésre egy-két fő jelentkezik időnként (Szarvasra). Egyre többen választanak – részben a 10 állami ösztöndíj miatt – román felsőfokú intézményt; 2012-ben 10-15 fő célozta meg Romániát.

Az iskola a nemzetiségi neveléssel kapcsolatos szakmai kérdésekben a minisztériumtól, illetve az Oktatáskutató és Fejlesztő Központtól kaphat segítséget.

Az intézmény másik román nemzetiségi nevelést folytató középiskolával nincs kapcsolatban, minthogy nincs is ilyen. (A békéscsabai szlovák gimnáziummal vannak jó kapcsolatban.)

Az igazgató prognózisa szerint a nemzetiségi nevelés utánpótlása a településén az elkövetkező öt évben növekedni fog. Az intézmény költségvetése az utóbbi öt évben stagnál. Az intézmény a nemzetiségi feladatok ellátásával kapcsolatban intervenciós pályázatot nyújtott be taneszköz-fejlesztésre, illetve konferencia szervezésére. A települési és az országos nemzetiségi önkormányzat az iskolát támogatják; eszközvásárlást, szabadidős kirándulást, nyelvi tábort, ünnepeket finanszíroztak.

<sup>13</sup> Az igazgató szerint emelt szintű érettségire román nyelv és irodalomból ezért nem jelentkeznek a diákok, mert a nyelvvizsga központban sokkal könnyebb felsőfokú nyelvvizsga bizonyítványt szerezni csak román nyelvből.

<sup>14</sup> Emelt szintű érettséginek minősül.

#### 4.1.3. Brázay Kálmán Általános Iskola, Gimnázium és Szakképző Iskola<sup>15</sup>

Az intézmény 2009 óta folytat magyar nyelvű cigány nemzetiségi nevelést. A nemzetiségi oktatás az iskolavezetés kezdeményezésére indult be az intézményben, de az igazgató tájékoztatása alapján „a szülők választották”.

A tanulók a nemzetiségi oktatásban a nemzetiségi oktatás tartalmáról részletesen tájékoztató formanyomtatvány alapján tett írásbeli szülői kérésre részesülnek. Nyílt napokon, és a beiratkozáskor tájékoztatják a szülőket, akik egy formanyomtatványt töltenek ki, hogy vállalják a heti 2 óra nemzetiségi oktatást. „Minden szülő vállalni szokta.” A szülői nyilatkozattételre minden tanév megkezdése előtt sor kerül.

Az iskolába járó 122 fő nappali tagozatos gyermek közül 54 fő gimnazista, 5 felzárkóztató képzésben részesül, 63-an tanulnak szakmát. Az iskolának 303 estis diákja is van. A településen élő gyerekek csak esti tagozatra jelentkeznek. Vannak tanulók Pécsről, Sásdról, Pécsváradról, Hirdről, Bogádról, s máshonnan. Az iskola legtöbb diákja úgy kerül nappali tagozatra, hogy a szülők estin tanulnak itt, aztán beiratják a gyermeküket is.

Az iskolában csak beás cigányok tanulnak, oláh cigányok nem. „Az itteni gyerekek nem fogadnák be az oláh cigányokat, mert az oláh cigányok gazdagabbak, lenézik a beásokat.” A nem cigány gyerekek az elfogadó légkör miatt választják ezt az iskolát. Van olyan diák, akinek ez az ötödik iskolája. Itt befogadják, kis létszámú osztályokban, egyéni foglalkozásokkal segítenek a más iskolákból elküldött diákoknak. Az igazgató becslése szerint a roma/nem roma származású tanulók aránya 50-50 százalék<sup>16</sup>. Egy holland tanulójuk is van.

„Nagyon kéne egy kollégium is, ha volna, a gyerekek 60-70 százaléka kollégista lenne. Általános a szegénység, amikor bejön a rossz idő, nincs cipő, nincs ruha – nem jönnek egy darabig. Sokan éheznek, gond az ebédeltetés.” Megpróbálnak mindent ingyen biztosítani, a szülőktől nem lehet beszélni semminek az árát és azt sem tudják megoldani, hogy az egyik gyerek kapjon, a másik ne.

A „veszendő lelkeket” mentik. Van olyan diákjuk, akit más iskolákból kirúgtak, náluk leérettségizett és most egyetemre jár.

A nemzetiségi oktatásban résztvevő gyermekek létszáma folyamatosan nő, pl. 7 fővel kezdték el az egyik osztályt, most 12-en vannak. Beás nyelvoktatás csak szakköri keretek között folyik, egy volt tanítványuk – aki jelenleg romológiát tanul az egyetemen – tanítja a gyerekeket. Tavaly nyolc fő le is érettségizett beás nyelvből.

Minden tanárnak megvan a törvény által előírt végzettsége, a népismeretet tanító igazgatóhelyettes egyetemi végzettséggel rendelkezik és van lovári nyelvből nyelvvizsgája.

A lakosság nyílt napokon, beiratkozáskor, illetve szóróanyagokból szerez tudomást a nemzetiségi oktatásról.

Túljelentkezés nincs, így az SZMSZ-ben sincsenek rögzítve ennek szabályai.

A településen a nemzetiségi középiskolai nevelés nyelvével adekvát nemzetiségi nevelést folytató óvoda nincs, nemzetiségi nevelést-oktatást folytató általános iskola viszont van. Itt integrált formában tanítanak roma népismeretet, vagyis „gyakorlatilag nincs, csak papíron.” Általánosságban elmondható, hogy a máshonnan érkező tanulók is ebben az iskolában kezdenek népismeretet tanulni, bár máshol is folyik („elvileg”) nemzetiségi nevelés-oktatás.

<sup>15</sup> A helyszíni vizsgálatra a Brázay Kálmán Általános Iskola, Gimnázium és Szakképző Iskolában (Magyarhertelend) 2012. december 4-én került sor. Az intézmény fenntartója a De La Salle Szent János Egyesület. Az iskola eredetileg egyházi fenntartásban működött, de „amikor a fenntartót azzal vádolták meg, hogy *biznissz egyház*, akkor egyesületté alakult át”.

<sup>16</sup> Munkatársaink becslése szerint ez arány: 90-95 százalék.

A legközelebbi roma nemzetiségi nevelést-oktatást folytató másik középiskola a Gandhi Gimnázium, de élő szakmai kapcsolatuk nincs, mert „nincs rá idő.” Az ottani igazgatóhelyettes kollegájuk volt, ismerik egymást, de együttműködés nincs.

A nemzetiségi nyelvhasználat – a beás szakkörön kívül - az iskolai ünnepeken előadott egy-egy beás dalban merül ki. A tanulók nyelvórán kívüli egymás közti kommunikációja is inkább a magyar: „néha a beások egymás között használják a nyelvüket, de más jelenlétében soha; nem akarják kirekeszteni a többieket”.

A nemzetiségi hagyományok és nyelv átadását a családból hozott (pl. főzési) hagyományok segítik, szemléltető eszközöket az iskola maga készít, hagyományápoláshoz kapcsolódó filmeket az internetről töltenek le. Nemzetiségi könyvtár nincs a településen, az iskolában lévő anyag is szerény (3 polcnyi).

A nemzetiségi oktatás formájához és tartalmához igazodó tankönyvek, munkafüzetek tulajdonképpen nincsenek. Ligeti György „Cigány népismereti tankönyv 7-12. osztály számára” című munkáját „nagyon hamar kimerítik az évi 74 népismereti órában.” Az igazgatóhelyettes ezért maga építi fel a külön tárgyként szervezett népismeret órákat – a népismeret tanítás közben egy toleráns szemléletet is átad –, állítja össze az anyagokat, amit fénymásolatban kapnak meg a gyerekek.

Az iskolának nincs nemzetiségi énekkara, tánckara (bár 3 állandó fellépőjük van), zenekara, kiállítás, egyéb hagyományápoló szakköre, iskolaújságja, színháza. Az iskola igazgatója ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy az iskola (2012-ben) „még csak 4 éve működik. Örülünk, hogy élünk. Magyar énekkar sincs...”

Az iskolának a nemzetiségi nyelvi oktatással adekvát testvérvárosi, testvériskolai kapcsolata nincs, az alsószentmártoni Kis Tigris Gimnáziummal van informális kapcsolatuk. „Szakmai kérdésekben hívhatják egymást. A pécsi Árkád kávéházban néha találkoznak.”

Nemzetiségi vagy egyéb nyelvvizsgát a tanulók nem tettek. Az iskola diákjai közül a felsőoktatásba (romológia szakra) eddig hárman jelentkeztek, s közülük egyet vettek föl.

A nemzetiségi neveléssel kapcsolatos szakmai kérdésekben a Romológia tanszéktől (Pécsi Egyetem) kaphatnak segítséget.

A Gandhi és a Kistigris Gimnázium tanárai közül egyet-kettőt ismernek, s mivel az intézmények egyébként is „nagyon messze vannak egymástól”, így értelemszerűen közös rendezvényük sem volt.

A települési nemzetiségi önkormányzattal nem ápolnak kapcsolatot, viszont komlói cigány nemzetiségi önkormányzattal együttműködési megállapodásuk is van.

Az igazgató prognózisa szerint a nemzetiségi nevelés utánpótlása az elkövetkező öt évben (remélik) növekedni fog. „Bár módosítaniuk kell az alapító okiratot, mert a szociális munkás és irodai asszisztens kikerül a szakképzésből, érettségéhez kötött lesz, kell két új szakmát találni, ami 8 osztállyal elkezdhető és piacképes végzettséget ad.”

Az intézmény éves költségvetése az utóbbi 5 évben a gyereklétszám arányában növekedett. Pályázati forráshoz nem jutottak, „mint egyesületté alakult volt kisegyház olyan KSH kódot kaptak, hogy nem pályázhattak”. Helyi, területi vagy országos nemzetiségi önkormányzat sem támogatja az iskolát.

Az igazgató fontosnak tartotta elmondani, hogy a Baranya megyei mesemondó versenyen két db második helyezést értek el a diákjai, illetve az országos történelem versenyen a 44 indulóból a 11. helyet hozta el az iskola.

Az iskola szóróanyagai között a cigány népismereti oktatás megjelenik. „Iskolánkban tanuló diákok a vallástörténeti és cigány népismereti tanóráknak köszönhetően nyitottak a társadalmunkra és a világra”.

#### 4.1.4. Don Bosco Általános Iskola, Szakiskola, Szakközépiskola és Kollégium<sup>17</sup>

Az intézmény magyar nyelven folyó cigány nemzetiségi oktatást folytat, ami „2008 előtt” indult. Az iskolaigazgató véleménye szerint „a roma önkormányzat kezdeményezte a képzés indítását”, de az intézményvezetőnek erről nem volt konkrét információja, biztos tudomása.

Az iskola a nemzetiségi oktatás érdekében 2012. október 10-én kötött együttműködési megállapodást a települési roma önkormányzattal.

A szülők részletes szóbeli tájékoztatást követően írásban kérik gyermekük számára a nemzetiségi nevelésben-oktatásban való részvételt. A szülői nyilatkozattételre minden tanév megkezdése előtt sor kerül. Az igazgató szerint fontos tudni, hogy ezt az iskolát nem a nemzetiségi nevelés miatt választják a szülők és a gyerekek. Az iskola nyitottsága, befogadó készsége („valahová felveszik”<sup>18</sup>) és a szakképzés miatt választják ezt az iskolát. (A hitéleti nevelésre az iskola nagyobb súlyt fektet, mint a nemzetiségi nevelésre.) Túljelentkezés nincs, így az SZMSZ-ben sincsenek rögzítve ennek szabályai.

Az igazgató tájékoztatása szerint a felkínálás alapján („függetlenül a származástól és identitástól”) a nemzetiségi nevelésben mindenki részt vesz, ahogy a hittan-tanulásban is, annál is inkább, mert tanulók „nem népcsoport, hanem térségek és települések szerint tartoznak össze”.

Az igazgató becslése szerint az iskola tanulóinak zöme, kb. 70 százaléka roma, ezen belül nyelvet nem beszélő, sajátos roma hagyományt nem őrző magyarcigány (romungró) származású. A cigányon kívül más nemzetiséghez tartozó tanuló nem jár az iskolába, ahogy külföldi tanulójuk sincs. Az igazgató (bizonytalan) közlése szerint az iskola cigány nemzetiségi közoktatási intézménynek minősül.

A roma nemzetiségi nevelésben három pedagógus vesz részt, egy történelem szakos bölcsész, egy romológia szakos bölcsész, és egy pedagógia és multikulturális nevelés okleveles tanár. Egy roma származású tanárunk van az iskolában, aki nyugdíjasként tanít az intézményben és egyben ő pártfogolja a nemzetiségi programok (zenekar, tánckar) működését is.

Az iskola diákjai kizárólag magyar nyelven beszélnek az iskolai életben és az iskolán kívüli programokon egyaránt. Az iskola egyetlen tanulója sem tett nyelvizsgát sem nemzetiségi nyelvből, sem más idegen nyelvből.

Az igazgató tájékoztatása szerint az iskola a nemzetiségi hagyományok átadásában családból hozott hagyományokra, illetve filmekre és interaktív segédeszközökre építhet, továbbá a nemzetiségi oktatás formájához és tartalmához igazadó tankönyvek, munkafüzetek is rendelkezésre állnak. (A hospitált népismeret órán szerzett tapasztalat szerint könyve csak a tanárnak<sup>19</sup>, míg a gyerekeknek – jobb esetben is – csak füzetek voltak.)

A népismeretet külön tantárgyként, valamennyi évfolyamon heti egy órában tanítja a multikultúra tanár. Az iskolának népismeret tantárgyból volt már érettségiző diákja is.

Az iskola tanítási problémái nem függenek össze a nemzetiségi tantárgyakkal; „a felmerült problémák nem tantárgy-specifikusak”.

Az intézmény nem felsőoktatási felvételre felkészítő iskola. (A középiskolás diákok száma 90 fő.) Nagyon kevés a továbbtanuló diák, így a nemzetiségi pedagógusképzés sem játszik szerepet, az ide jövő tanulók célja ui. elsősorban a szakmaszerzés. Az igazgatónak

<sup>17</sup> A Don Bosco Általános Iskola, Szakiskola, Szakközépiskola és Kollégiumban (Kazincbarcika) 2012. november 27-én jártunk. Az intézmény fenntartója a katolikus egyház egyik szerzetesrendje, a Szalézi Szent Ferenc Társaság.

<sup>18</sup> A pedagógiai program erről így ír: „[...] iskolánkba azért jönnek, mert úgy tudják, ez a romák iskolája, itt elfogadnak mindenkit”.

<sup>19</sup> Ligeti György: Cigány népismereti tankönyv a 7-10. osztály számára



mindössze egy továbbtanulóról volt tudomása, akit fel is vettek felsőoktatási intézménybe. (Az érintett tanuló matematika tanár szeretne lenni.)

Az intézmény más roma nemzetiségi nevelést folytató középiskolával nem áll kapcsolatban. Az iskola a nemzetiségi neveléssel kapcsolatos szakmai kérdésekben a települési nemzetiségi és a helyi önkormányzattól kap segítséget. Az igazgató ugyanakkor azt is elmondta, hogy a nemzetiségi neveléssel érintett közösség települési nemzetiségi önkormányzatával az együttműködés „inkább szociális jellegű, aminek célja a felzárkóztatás”. A nemzetiségi önkormányzat együttműködő partner volt az EMOP programban, amelyben közösen működtetnek ifjúsági klubot, diákmentorokat, illetve a program keretében létrehozott gondozó házban dolgozik két általuk képzett szociális gondozó. A nemzetiségi önkormányzat inkább a támogatandó személyek kiválasztásában segít.

Az igazgató prognózisa szerint a nemzetiségi nevelés utánpótlása a településen az elkövetkező öt évben stagnálni fog.

Az intézmény költségvetése a gyereklétszám növekedésével arányosan nőtt. Megjegyzést érdemel, hogy az iskola működéséhez a fenntartó a normatíván felül nem nyújt további finanszírozást. (Az iskolaépület felújítását azonban a fenntartó finanszírozta.) A települési, a területi és az országos nemzetiségi önkormányzat az iskolát (közvetett vagy közvetlen) költségvetési támogatásban nem részesíti.

Az iskola nem a nemzetiségi feladatok ellátásával összefüggésben, hanem a hátrányos helyzet felszámolására irányuló pályázatokban vett részt az utóbbi két évben.

A tanév rendjét meghatározó dokumentumban több nemzetiségi program is található: Sándor István emlékműsor, a cigányság világnapja, IKT Cigány népismereti vetélkedő.

Az iskolában biztosított közétkeztetéssel összefüggésben az igazgató az alábbiakról tájékoztatót: Az iskola valamikor teljes térítésmentességet biztosított az iskola tanulói számára, amikor még saját főzőkonyhával rendelkeztek. Ma már azonban a város gimnáziumából hozzák az ebédet és az iskola általánosságban nem biztosítja a kedvezményre jogosultak számára az 50 százalékos térítésidej-kedvezményt sem. Helyette 20 fő részről extra kedvezményben külön kérelem alapján, ebben az esetben az ebédelő gyermek havi 500 Ft-ot fizet az étkezésért, a díj fennmaradó összegét pedig egy magánszemély támogató fizeti be helyette. A teljes térítési díj összege 280 Ft. Az igazgató ugyanakkor (más összefüggésben) elmondta azt is, hogy az iskolába járó gyermekek 1/3-a hhh-s, míg 2/3-a hh-s.

Az iskola pedagógia programja több önálló „roma” elemet tartalmaz. A 2.2.6. pont a roma családok általános jellemzését adja (korai házasságkötés, szociális nehézségek, az alulképzettség, alkoholizmus, agresszió, stb.). A 6.6. pont a roma kultúrához kapcsolódó intézményi tevékenységet (a célok és a feladatok szintjén) elemzi, bár azt hangsúlyozza, hogy „roma tanulóink nevelését alapjában véve nem szeretnénk elválasztani a nem romákétól. Az egész nevelési programot áthatja egyrészt az együttnevelés mentalitása, másrészt az ő kulturális sajátosságaikra figyelés – ha ez nem is fejeződik ki mindig explicit formában –, mivel tanulóink többségét ők teszik ki”.

Az iskola felvételi tájékoztatójában a „roma/cigány” szó egyszer sincs leírva.

#### 4.1.5. Horvát Óvoda, Általános Iskola Gimnázium és Diákotthon (HOŠIG)<sup>20</sup>

A kétnyelvű közoktatási intézménynek minősülő budapesti Horvát Óvoda, Általános Iskola Gimnázium és Diákotthon (HOŠIG) elődje a Rózsák terén működő szerb-horvát gimnázium, azt megelőzően pedig a pécsi szerb-horvát gimnázium volt, ahol akkoriban még anyanyelven folyt az oktatás. A horvát nemzetiségi, anyanyelven folyó oktatás részben szülői indíttatásra, részben a második világháborút követő évek politikai helyzetének hatására indult meg 1945 után.

A rendszerváltás után a szerb-horvát gimnázium szétvált. A Rózsák terén álló épületben a szerb gimnázium kapott helyett. A horvát gimnázium jelenlegi épületét 1995-ben építették fel. Az oktatás formája a kétnyelvű oktatás volt már a rendszerváltás idején is. Az intézményben jelenleg is kétnyelvű oktatás folyik, amelyet nulladik évfolyam előz meg.

A 2011/2012-es tanévben a gimnázium tanulólétszáma – a következő évfolyami eloszlásban – 91 fő volt:

Évfolyam	Létszám
9	27
10	15
11	14
12	22
13=0. évf.	13

A gimnáziumi kétnyelvű oktatásban résztvevő tanulók létszáma 2007-2012 között stabil volt. Túljelentkezés nem volt.

Tanév	Létszám
2011/2012	91
2010/2011	90
2009/2010	92
2008/2009	93
2007/2008	94

Annak érdekében, hogy a horvát gimnázium iránt érdeklődők minél teljesebb körű ismeretet kapjanak az iskolában folyó munkáról, vidéki turnékat terveznek, szóróanyagot terjesztenek, nyílt napokat tartanak. Budapesten a kerületi televízióban egyperces reklámfilmben népszerűsítik az iskolát.

A tanulók a gimnáziumba szülői kérés alapján kerülnek be. A szülők a felvételi nyilatkozatot minden tanév elkezdésekor ismételten megteszik. Az írásbeli szülői kérés után a tanintézmény a szülőket kétféle módon tájékoztatja; a részletes szóbeli tájékoztatás mellett a nemzetiségi oktatás tartalmáról részletes tájékoztató formanyomtatvány is rendelkezésre áll.

A szülők 70 százaléka a nemzetiségi hovatartozása alapján a nemzetiségi nyelv és kultúra átörökítése érdekében kéri a horvát nemzetiségi oktatásban való részvételt; 30 százalékuk pedig nemzetiségi hovatartozás nélkül, a horvát nyelv és kultúra megismerése érdekében szeretné gyermekét az intézményben taníttatni.

Mint a nemzetiségi nyelvek mindegyike, a horvát kisebbség is jelentős nyelvi asszimiláción esett át. Így a horvát nemzetiség esetében is jelentős részben igaz, hogy „a nemzetiségi anyanyelv nagyanyanyelvvé vált.” A horvát gimnáziumba járó tanulók kb. 20-30 százaléka esetében építhet az iskola érdemben a szűkebb családi nyelvhasználat során megtanult horvát nyelvre. Ennél azonban sokkal kedvezőbb a nyelvtanítás helyzete, mert a

<sup>20</sup> A helyszíni vizsgálatra 2012. június 6-án került sor.

horvát óvodában és általános iskolában megtanult nyelvi alapokra is építhet a gimnázium 80 százalékban, ami az igazgató szerint nagyon jó aránynak számít. Ennek köszönhető, hogy az alapszintű nemzetiségi kommunikáció a tanulók 70 százalékánál teljesnek mondható, és az ide jelentkező tanulók csupán 30 százalékának hiányos a horvát nyelvi kommunikációja.

A gimnáziumba a tanulók 80 százaléka érkezik valamilyen szintű nemzetiségi nyelvismerettel és 20 százalékot tesz ki azok aránya, akik a horvát nyelv ismerete nélkül szeretnék a horvát gimnáziumban tanulni. Ők a gimnázium nulladik évfolyamában heti 14 órában tanulnak horvát nyelvet.

Kizárólagos horvát nyelvhasználatra kerül sor a szakkörökben, a napköziben és az ünnepeken, fele részben magyarul, fele részben horvátul beszélnek a menzán, a szülői értekezleten, a fogadóórákon, a szabadidő eltöltésekor, kirándulásokon. A nyelvórákon kívül, ill. a szünetekben a tanulók egymás között magyarul, tanáraikkal horvátul beszélnek.

A nemzetiségi oktatásban az iskola támaszkodhat a családból hozott hagyományokra. Az iskola nemzetiségi könyveket tartalmazó könyvtára, különböző szemléltető eszközök, filmek, interaktív eszközök segítik a diákokat a nemzetiségi kultúra elsajátításában.

Az igazgató szerint a horvát tankönyvellátás kielégítőnek mondható. A tankönyvek, munkafüzetek igazodnak a nemzetiségi oktatás formájához, tartalmához, azonban az új érettségihez kapcsolódó történelem- és földrajz-könyvkönyv még nem áll rendelkezésre.

A népismeret tantárgy oktatása évfolyamok szerint részben integráltan folyik, részben külön tárgyként történik. A 9. és a 10. osztályban a népismeret oktatása beintegrálódik a történelem és a néptánc-oktatásba. A 11. és a 12. évfolyamon a népismeret külön tantárgyként szerepel, mivel ezen évfolyamok számára rendelkezésre áll a nemzetiségi népismeret tankönyv.

A tanulók nemzetiségi nyelvtudásának és kultúrájának ápolására az iskolában kulturális csoportok, énekkar és tánckar működik, amelyekben a részvétel közel 80 százalékos. A zenekarban 10-15 fő zenél. Ezen kívül a tanulók horvát nyelvű iskolaújságot írnak és kiállításokat rendeznek.

A nyelvtanulást és a horvát kultúra megismerését segítik elő a testvériskolai kapcsolatok. A horvát gimnázium 5 partnerrel rendelkezik, többükkel már 20 éves a kapcsolat. A testvériskolai – és ezáltal testvérvárosi – kapcsolatok a diákok és a tanárok számára egyaránt a szakmai tapasztalatcsere lehetőségét jelentik. Külön megemlítenéd, hogy az érettségizők egy hétre Dubrovnikba utaznak. Mire a tanulók befejezik a gimnáziumot, nyelvvizsgára alkalmas teljes anyanyelvi kompetenciával rendelkeznek.

A középiskolai nemzetiségi oktatás általános problémái a horvát gimnáziumban is jelentkeznek. A természettudományos tantárgyakat tanító pedagógusok utánpótlása nem biztosított, valamint hiányoznak az új érettséginek megfelelő 9-10-11.-es horvát nyelvű történelem – és a földrajz-könyvek.

A nemzetiségi tanulók között nem vonzó a nemzetiségi tanárképzés; évfolyamonként legfeljebb egy-két fő választja. Sokkal szívesebben mennek bölcsésznek, és ott a horvát nyelvet választják.

Ha a gimnáziumnak a nemzetiségi neveléssel kapcsolatban problémái adódnak, akkor az országos és a budapesti önkormányzathoz fordul segítségért.

A gimnázium jó kapcsolatokat ápol a pécsi horvát gimnáziummal, ahol minden évben konferenciát tartanak a nemzetiségi tanároknak, valamint ősszel megrendezik a horvát kultúra hetét. A hercegszántói horvát általános iskolába pedig évenként „turné”-t tartanak a gimnázium népszerűsítése érdekében. A nemzetiségi iskolák egymás közötti szakmai kapcsolata is jó.

A horvát gimnázium jó kapcsolatokat ápol a fővárosi horvát önkormányzattal. Közös szerveznek kulturális programokat, a tánckarban résztvevő diákok pedig az iskola elvégzése után a Fáklya Művészeti Együttesben folytatják a táncot.

A nemzetiségi oktatás számára biztosított költségvetés az utóbbi két évben nem növekedett, így az iskolának a nemzetiségi feladatok ellátásával összefüggésben pályáznia kellett. 2011-ben nemzetiségi konferencia megtartására, irodalmi színpad működtetésére, iskolarádió fejlesztésére, könyvtárbővítésre, és az őszi horvát kultúra hete programokra adtak be pályázatokat. 2012-ben a Wekerle Alapkezelőnél pályáztak az őszi horvát kultúra hete programokra, nemzetiségi táborra, iskolát népszerűsítő utakra, Dubrovnik kirándulásra. Programjaikat, terveik megvalósítását a IV., VII., és a XIV. kerületi horvát önkormányzatok támogatják. Kisebb összegekkel, 30-100 ezer forintos nagyságrendben támogatják a kirándulásokat és a Dubrovnik utat, valamint az ünnepeket. Kulturális rendezvények megtartására a budapesti horvát önkormányzat egyösszegű, 4-500 ezer forintos támogatást nyújt, míg az országos önkormányzattól semmilyen anyagi támogatás nem érkezik a gimnáziumhoz.

#### *4.1.6. Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthon<sup>21</sup>*

Az intézményt Budapest Főváros Közgyűlése alapította, és a magyarországi szlováknemzetiség óvodai nevelésével, alap- és középfokú oktatásával és nevelésével kapcsolatos feladatokat látja el. Az intézményben a nemzetiségi oktatás két nyelven folyik (szlovákul és magyarul).

A tanulók a nemzetiségi oktatásban a nemzetiségi oktatás tartalmáról részletesen tájékoztató formanyomtatvány alapján tett írásbeli szülői kérésre részesülhetnek. A nyilatkozattételre csak az első tanévet megelőzően, beiratkozáskor kerül sor. Az igazgató tájékoztatása szerint az elmúlt 5 évben az anyanyelvi oktatást igénylők létszámában kirívó eltérés nincsen, átlagosan 40 fő.

Az intézmény nemzetiségi közoktatási intézménynek minősül.

Az igazgató megítélése szerint a településen a nemzetiségi nevelést igénylő szülők 30 százaléka kéri a szlovák nemzetiségi iskolai nevelés megszervezését a nemzetiségi hovatartozása alapján a nemzetiségi nyelv és kultúra átörökítése érdekében, míg 70 százaléka nemzetiségi hovatartozás nélkül, a szlovák nyelv megismerése érdekében jelentkezik a szlovák gimnáziumba. A felvételizők megnyerése érdekében nem szoktak kampányolni, az iskola hírnevét a volt diákok, szülők adják tovább.

Az intézménybe felvételt nyert tanulók túlnyomó többsége (98 százaléka) már rendelkezik valamilyen szintű szlovák nyelvtudással. Az igazgató véleménye szerint azonban a nemzetiségi nevelésben az iskola csak részben (50 százalék) építhet a szűkebb családi nyelvhasználat során megtanult nemzetiségi nyelvre. Igen jelentős munka hárul tehát az óvodára és az általános iskolára, ahol olyan szinten pótolják a hiányosságokat, hogy a középiskola már teljes mértékben építhet az ott megtanult nemzetiségi nyelvre.

Az iskola szlovák nyelvtudás nélkül is felvesz tanulókat, de igen csekély számban jelentkeznek olyanok, akik nem rendelkeznek valamilyen szintű nyelvismerettel. Az intézmény a településen élők számára az óvodától egészen a középiskoláig biztosítja a szlovák nemzetiségi nevelést, a nemzetiségi nyelv elsajátításának lehetőségét.

Az országban a másik szlovák nemzetiségi nevelést-oktatást folytató középiskola Békéscsabán található. A két iskola között jól működő szakmai kapcsolat alakult ki az évek alatt, a szakmai megbeszéléseken túl évente több közös rendezvényt is szerveznek (tudományos munkák, versenyek...), amin a tanulók és a tanárok is részt vesznek.

A tanórán kívüli szlovák-nyelvhasználatra jellemző, hogy a szakkörökön, napköziben és a kirándulásokon inkább a nemzetiségi nyelvet használják a diákok és a tanárok. Fele részben a magyar, fele részben a nemzetiségi nyelvhasználat figyelhető meg az ünnepeken,

---

<sup>21</sup> A Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthonban (Budapest) 2012. június 8-án jártunk.

szülői értekezleteken, fogadóórákon, de a tanulók tanórán kívüli egymás közti kommunikációjában (menzán és a szabad foglalkozásokon) is a kettős nyelvhasználat dominál.

Az iskola a nemzetiségi nevelés során elsősorban a családból hozott hagyományokra és a nemzetiségi könyveket tartalmazó iskolai könyvtárra támaszkodhat. A nemzetiségi oktatás formájához és tartalmához igazodó tankönyvek, munkafüzetek túlnyomó részt a diákok és a tanulók rendelkezésére állnak, ám a reáltárgyaknál probléma, hogy azok újabb változatainak fordítása most van (2012. június) folyamatban, így régebbi kiadásúakból tanítanak jelenleg.

A népismeretet integráltan tanítják, évi 37 órában. A rendelkezésükre álló keretet az alábbi tantárgyakba ágyazva használják fel: a 12. évfolyamon történelem tantárgy, szlovák nyelv, ének-zene, társadalom ismeret; a 10. évfolyamon tánc, ének-zene, rajz- és vizuális kommunikáció; a 9. évfolyamon történelem, szlovák nyelv.

A hagyományok ápolására az intézmény a tanórákon kívül is nagy hangsúlyt fektet. A diákoknak lehetőségük van énekkar, néptánckar, hagyományörző szakkörök látogatására, valamint részt vehetnek az iskolaújság szerkesztésében, különböző színház-produkciókban és kiállítások szervezésében is. A tanulók ezeken nagy számban és szívesen vesznek részt.

Az iskola vezetése fontosnak tartja az anyaországgal való kapcsolattartást, ami a nemzetiségi nyelvi oktatással adekvát testvérvárosi, testvériskolai kapcsolatok ápolásában valósul meg, így lehetőség van arra, hogy vendégtanárokat fogadjanak a határon túlról. Az anyanyelvi tanárok munkája nagymértékben elősegíti a tanulók szókincsének gyarapodását, valamint az anyaországról szóló ismeretek elsajátításához is jelentősen hozzájárul.

A 12. osztály elvégzése után valamennyi tanuló rendelkezik nyelvvizsgára alkalmas teljes anyanyelvi kompetenciával. Az érettségi vizsga letételével valamennyi tanuló középfokú nyelvvizsgát is szerez.

A nemzetiségi neveléssel kapcsolatos szakmai kérdésekben elsősorban a minisztériumtól és az Oktatási Hivataltól kap az intézmény támogatást. Egyéb, nem szakmai jellegű segítséget az országos nemzetiségi önkormányzat, a települési nemzetiségi önkormányzat, a helyi önkormányzat, valamint civil szervezetek nyújtanak. 2012-ben pl. közös kiállítást és közös kirándulást is szerveztek a Magyarországi Szlovákok Szövetségével, valamint egy közös konferenciát rendeztek a budapesti szlovák nemzetiségi önkormányzattal.

Az igazgató – a jelentkezők száma alapján – úgy látja, hogy a nemzetiségi nevelés utánpótlása stagnálni fog a jövőben.

Az intézmény éves költségvetése az utóbbi 5 évben a működést veszélyeztető módon csökkent. Az így kieső összeget az iskola a nemzetiségi feladatok ellátásával összefüggésben kiírt pályázatokon való részvétellel próbálja pótolni. Először tavaly igényelték a nemzetiségi kiegészítő normatívát, amit el is nyertek. Anyagi támogatásra a helyi nemzetiségi önkormányzattól számíthatnak még, az országos önkormányzat pedig erkölcsi támogatásban részesíti az intézményt. A kerületi önkormányzattól egyszeri anyagi támogatást kaptak, és továbbképzések helyszínének biztosításával, valamint cd-k, könyvek, szkanner vásárlásával nyújtottak támogatást az intézménynek.

Az igazgató a finanszírozási problémákat tekinti a legfőbb gondnak, de az IKT (informatikai technológia) eszközhány pótlására kiírt TÁMOP pályázatok túlzott bonyolultságára is felhívta figyelmet. Javasolta ezért a pályázati rendszer átláthatóbbá tételét, leegyszerűsítését, továbbá előfinanszírozását. A pályázatok benyújtását akadályozza az állandó időhiány is, amely a többcélú intézmény fenntartásával, működtetésével együtt jár.

Hiányzik emellett a szükséges menedzsment; létszámleépítés miatt egy igazgató-helyettesi státusz megszűnt az intézményben. Az igazgató tájékoztatása szerint jogszabály köti a gyermeklétszámhoz az igazgatótanács felállítását, amely egy kis létszámú többcélú intézménynél aránytalanul megnehezíti az intézményvezetési feladatok ellátását. (200 tanulóig egy igazgató-helyettes lehet.)

Az igazgató tájékoztatása szerint jogszabályi előírás, hogy két nyelven kell az adminisztrációt vezetnie. Véleménye szerint azonban ésszerűbb lenne csak a bizonyítványt két nyelven kiállítani, a törzskönyveket – figyelemmel arra is, hogy az alsó tagozaton szöveges az értékelés – felesleges.

Jelenleg szlovákiai tankönyvekből tanítanak, mivel nincsenek szlovák kétnyelvű tankönyvek. Kérvényezték a szlovák tankönyvek tankönyvvé nyilvánítását, amely eljárás aránytalanul hosszadalmas. Az igazgató javaslatot fogalmazott meg arra nézve, hogy a tankönyvvé nyilvánítás gyorsított eljárásban történjen.

A igazgató sérelmezte, hogy csökkent a túlóra keret, jelenleg az üres állásokból gazdálkodják ki a túlórák munkadíját.

#### 4.1.7. *Szentgotthárd és Kistérsége Oktatási Intézmény*<sup>22</sup>

Az intézmény szlovén hagyományos nyelvoktató típusú nemzetiségi oktatást folytat, ami 1989-ben indult. Az iskolaigazgató tájékoztatása szerint a települési szlovén önkormányzat kezdeményezte a nemzetiségi képzés indítását. Az intézmény általános iskolája német és (szakköri keretben) szlovén, a gimnáziuma szlovén nemzetiségi nevelést-oktatást folytat<sup>23</sup>.

Az általános iskolai szlovén nyelvoktató szakkörben részt vevők száma a 2005-ös 35 főről 17-re csökkent a 2011/2012-es tanévre. A szlovén nemzetiségi középiskolai nevelésben 2004-ben három évfolyamon 11, 2005-ben négy évfolyamon 13, 2006-ban négy évfolyamon 11, 2007-ben három évfolyamon 10, 2008-ban három évfolyamon 11, 2009-ben öt évfolyamon 26, 2010-ben öt évfolyamon 25, a 2011/2012-es tanévben öt évfolyamon 21 diák tanult.

Az igazgató közlése szerint az iskola nem minősül szlovén nemzetiségi közoktatási intézménynek.

A szülők részletes szóbeli tájékoztatást követően írásban kérik gyermekük számára a nemzetiségi nevelésben-oktatásban való részvételt. A szülői nyilatkozattételre csak az első tanév megkezdése előtt kerül sor. A „kérelem és nyilatkozat” címet viselő iratban a szülő a nemzetiségi oktatás biztosítását kéri gyermeke számára, illetve a nem kötelező tanórák terhére megvalósítható pluszterhek vállalásáról nyilatkozik.

A szlovén oktatást a szülők 90 százaléka a nemzetiségi nyelv és hagyomány átadása, 10 százaléka (nemzetiségi kötődés nélkül) a megszerezhető nyelvtudás miatt kéri.

Az igazgató véleménye szerint a nemzetiségi nyelvet jobbra csak a nagyszülők generációja beszéli, ezért a szűkebb családi környezetben szerzett nyelvtudásra az iskola 30 százaléknál kisebb arányban építhet, míg az általános iskolában tanult szlovén nyelv, ha jelentős helyi eltérésekkel is, de használható alapnak számít. (Aki a felsőszőlőki vagy az apátistvánfalvai szlovén kétnyelvű általános iskolából jön, az magasabb tudásszinttel rendelkezik, míg a szentgotthárdi általános iskolában csak nyelvoktató formában tanulhatnak a gyerekek, s a szlovén nyelvi környezet is hiányzik.)

Az általános iskolai szlovéntanítás eredményeként a tanulók (általában véve) a „megértés” szintjéig, a passzív tudásig jutnak el. Az iskolába 10 százaléknál kevesebb nemzetiségi nyelvtanulás nélkül érkezik; azaz a nemzetiségi oktatásba felvesznek szlovén nyelvismeret nélkül is tanulókat.

A szlovén nemzetiségi nyelv és irodalmat, valamint a külön tantárgyként megszervezett népmesét az intézmény gimnáziumában egyetlen tanár tanítja, aki szlovén

<sup>22</sup> A Szentgotthárd és Kistérsége Oktatási Intézményben (Szentgotthárd) 2012. március 20-án jártunk. Az intézmény fenntartója a helyszíni vizsgálat idején a Szentgotthárd és Kistérsége Többcélú Kistérségi Társulás volt; az intézmény jelenlegi fenntartója a KLIK.

<sup>23</sup> A településen – az intézményvezető szerint – kb. 200 roma, 1200 német és 1000 szlovén (vend) él.

nemzetiségi tanári diplomával rendelkezik. (Az érintett pedagógusnak az anyanyelve is szlovén.)

Az igazgató tájékoztatása szerint az iskola két pedagógusa kétévenként Szlovéniában vesz részt egyhetes, 30 órás továbbképzésen. Rajtuk kívül egy titkárnő és egy takarító beszél a szlovén nyelvet.

A lakosság több forrásból is értesül a szlovén nemzetiségi oktatás lehetőségéről. A települési szlovén önkormányzat lakossági fórumain, honlapján, a városi televízióban és rádióban közzétett hirdetésében, az iskola a nyílt napjain, illetve az elsős szülőknek szóló tájékoztatóban teszi közzé a nemzetiségi oktatásról szóló információkat.

Az alacsony tanulói létszámok miatt nincs szükség a túljelentkezés szabályainak a rögzítésére. „Örülünk, ha találunk gyereket”, holott az „utánpótlást” elvileg segíti, hogy a településen szlovén nemzetiségi nevelést folytató óvoda és (az adott intézmény keretein belül) általános iskolai (nyelvoktató formájú) szlovén nemzetiségi oktatás is folyik.

Tanórán kívül a menzán, a napköziben, illetve játék közben a tanulók csak magyarul beszélnek, inkább magyarul folyik a szülői értekezlet, inkább szlovénul a szlovén szakkör és a szlovéniai kirándulás. Teljes mértékben szlovénul az iskolai ünnepek folynak. Az igazgató szerint a tanulók egymás közötti kommunikációját az határozza meg, hogy túl kicsi a szlovénul tanulók létszáma.

Az iskolát a nemzetiségi hagyományok és nyelv átadásában a családból hozott hagyományok, illetve a Szlovéniából kapott szemléltető eszközök, filmek és interaktív segédeszközök segítik. Megjegyzést érdemel, hogy a nemzetiségi oktatás formájához és tartalmához igazadó tankönyvekből, munkafüzetekből (az ombudsmani vizsgálat idején) hiány volt, illetve, hogy az elérhető szlovén tankönyveket a tanulók ingyen kapják.

Az intézmény egy-egy tanulója nem iskolai keretben tagja szlovén énekkarnak, tánckarnak, 10-en pedig egyéb hagyományápoló körnek. Az iskolaújság szerkesztésében öt szlovén nemzetiségi nevelésben részesülő tanuló vesz részt.

Az iskolának van testvériskolája is (Lendván), ez az óralátogatások és a közös sport - és egyéb rendezvények lehetőségét jelenti.

A középiskola befejezéséig a tanulók 10 százaléka jut el nyelvvizsgára alkalmas kompetenciáig, ennek 20 százaléka alapfokú, 70 százaléka pedig középfokú nyelvtudásig. Nyelvvizsgát viszont a 2012-es évet megelőző öt évben mindössze három tanuló tett, középfokú szinten. Ennek az igazgató szerint az a magyarázata, hogy sok tanulójuk Szlovéniába megy tanulni, „ahol a magyar nyelvvizsgát nem fogadják el; a nyelvtanulást szolgáló nulladik év után úgyis vizsgázniuk kell”.

Az igazgató szerint a szlovén nemzetiségi nevelés általános problémája a létszámhiány, ami a világnyelvek hatásával és a szülők alacsony motiváltságával függ össze. Az iskola vendégtanulókat is érettségiztet, illetve utóvizsgáik szervezésében is részt vesz, ami az intézmény számára költséget jelent.

Az iskola tanulói közül a nemzetiségi pedagógusképzést egyetlen tanuló sem választotta az utóbbi öt évben. „Aki a szlovén nyelvben gondolkodik, a szlovéniai felsőoktatást választja, mert jobbak a viszonyok, anyanyelvi a környezet, állami ösztöndíjjal jár. Egyébként, jellemzően, a szlovéniai felsőoktatásba kerülők sem a pedagógiai karokat választják.”

Az iskola a nemzetiségi neveléssel kapcsolatos szakmai kérdésekben az Oktatási Hivaltól, az országos és a települési nemzetiségi önkormányzattól kaphat segítséget.

Az intézmény a másik szlovén nemzetiségi nevelést folytató középiskolával intenzív kapcsolatban áll, évente több közös rendezvényt tartanak, ilyen pl. a szlovén kultúra napja is. A települési nemzetiségi önkormányzat által szervezett programokon (pl. karácsony, farsang) nézőként, közönségként vesznek részt.

Az igazgató prognózisa szerint a nemzetiségi nevelés utánpótlása a településén az elkövetkező öt évben stagnálni fog.

Az intézmény költségvetése az utóbbi öt évben csökkent. A települési és az országos nemzetiségi önkormányzat az iskolát költségvetési támogatásban részesítették; (kisebb részben a szlovén állam támogatásának a közvetítésével) szabad felhasználású támogatást adtak, kirándulást, nyelvi tábort, ünnepeket finanszíroztak.

#### 4.2. *Az országos nemzetiségi önkormányzatoktól kapott tájékoztatás*

A vizsgálat során megkerestük az országos nemzetiségi önkormányzatokat is, hogy átfogó képet kapjak az általános iskolákban folytatott nemzetiségi nevelés, oktatás jelenlegi helyzetéről, különös tekintettel azokra a pozitívumokra, amelyeket maguk az önkormányzatok fontosnak tartottak megemlíteni. Az alábbiakban az országos önkormányzatok elnökeinek válaszai alapján az összehasonlítás módszerével élve mutatjuk be az nemzetiségi középiskolai oktatás helyzetét.

##### 4.2.1. *Mi a véleménye a középiskolákban folytatott nemzetiségi nevelés, oktatás jelenlegi helyzetéről általában?*

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata tájékoztatása szerint a német nemzetiségi középiskolákban kétféle nemzetiségi oktatási típus létezik. Az egyik a kétnyelvű, a másik a nyelvoktató típus. Az országban kétnyelvű német középfokú oktatás 10 iskolában van, amelyek fenntartója lehet alapítvány (Baja – Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja), egyház (Sopron – Berzsényi Dániel Evangélikus Gimnázium), a KLIK (Budapest – Német Nemzetiségi Gimnázium, Tamási Áron Általános Iskola és Német Kéttannyelvű Gimnázium, Gyöngyös – Tolnai Lajos Német Nemzetiségi és Kéttannyelvű Gimnázium, Tata – Eötvös József Gimnázium, Pécs – Leőwey Klára Gimnázium, Veszprém – Lovassy László Gimnázium), illetve a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (Pécs – Koch Valéria Iskolaközpont, Pilisvörösvár – Schiller Gimnázium).

A német önkormányzat véleménye szerint a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: köznevelési törvény) életbe lépésével a nemzetiségi intézményekben romlottak a feltételek. Problémát okoz, hogy az állami (KLIK) fenntartású intézmények teljesen elvesztették gazdasági önállóságukat. Nem tudnak a nemzetiségi kiegészítő támogatásra sem pályázni, amelyből például a nemzetiségi továbbképzések lennének finanszírozhatóak.

Visszatérő probléma az érettségien, hogy – a titoktartásra hivatkozva – más feladatsort íratnak a nemzetiségi gyerekekkel pl. fizikából, matematikából, földrajzból, mint a többiekkel, így az egy vizsgaidőszakban vizsgázók sem egyenlő feltételekkel indulnak.

A német önkormányzat nagyon fontosnak tartja, hogy a nemzetiségi oktatás autonómiájának egyik záloga, a nemzetiségi önkormányzat vétőjoga az intézményvezető kinevezéssel kapcsolatban továbbra is megmaradjon. A nemzetiségi iskolák speciális követelményei miatt ugyancsak fontos, hogy az új pedagógusok felvétele az igazgató egyetértésével történjen.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzatának véleménye szerint a hazai román közösség egyetlen nemzetiségi gimnáziuma az elmúlt tíz év dinamikus fejlődése következtében ma már kiemelkedően eredményes mind a versenyképesség, mind az anyanyelvi nevelés, oktatás területén. Ez a (nem részletezett) feltételrendszeren túl az intézmény irányításának és pedagógusközösségének köszönhető. Az eredményesség egyik példája, hogy a 90-es évek végén nem volt ritka a 16 fős évfolyam, jelenleg az egyes évfolyamokon párhuzamos osztályok működnek. Az összefüggés egyszerű: a tanulólétszám



akkor nő - és ez nem történik egyik évről a másikra - ha az adott intézményben folytatott nevelő, oktató tevékenység vonzó, ha olyan felkészítést, tudást biztosít, amely a tanulónak megfelelő perspektívát nyújt.

Az Országos Szerb Önkormányzat által fenntartott középiskola tannyelvű iskola, ami azt jelenti, hogy magyar nyelv és irodalomon kívül minden más közismereti tantárgyat szerbül tanítanak. Viszont Magyarországon nincs szerb nyelvű közismereti szakos tanárképzés. Kétségtelen, hogy „luxus lenne” szerb közismereti tanárképzést beindítani, de a szerb önkormányzat szerint azt – a magyar-szerb államközi vegyesbizottság útján – el lehetne érni, hogy legalább egy évre kiküldhessünk szerb nyelven értő szaktanárokat terminológiát tanulni. Általában ugyanis egy-egy tanár van, aki képes pl. fizikát, biológiát, kémiát, földrajzot szerbül tanítani. Ezek „egytanáros” szakok, ráadásul nem főállásúak tanítják. Ha bármilyen oknál fogva elhagynák a szerb gimnáziumot ezek a szaktanárok, akkor nem lehetne azonnal egy szerbül is beszélő szaktanári egyetemi képzettséggel rendelkező tanárt találni, aki hajlandó is lenne ezért a pénzért eljönni a szerb iskolába dolgozni. Ha valakinek megvan ugyan a szakmai tudása, és anyanyelvként beszél szerbül, de nincs pedagógusi végzettsége, mint az alkalmazott fizikusi szakot végzett jelenlegi fizikatanárnak, és több mint 10 éve van nyugdíjig, be kell iskoláznia magát valamilyen tanári vagy pedagógia szakra, amit valószínűleg nem fog megtenni. A szerb önkormányzat szerint a köznevelési törvényben hiába van olyan passzus, hogy középfokú nyelvtudás és szaktanári végzettséggel lehet oktatni, az nem jelenti azt, hogy ez a pedagógus biológiából el fogja tudni mondani szerbül a tananyagot.

Itt van még a történelem problémája. Aki Szerbiában végez, honosítatnia kell az ottani diplomáját, plusz „különböztet” is kell tennie, mert nincs meg a magyar történelmi tudása, aki meg itt végez, azt Szerbiába kell küldeni, mert itt nem tanítják a kisebbségek történelmét. A szerb önkormányzat véleménye szerint ezt a problémát is fel lehetne oldani a szerb-magyar keret-megállapodásban.

Az Országos Szlovák Önkormányzat tájékoztatása szerint a középfokú szlovák nemzetiségi nevelés-oktatás Magyarországon két intézményben valósul meg. A békéscsabai Szlovák Gimnázium Általános Iskola, Óvoda és Kollégium jelenleg az országos önkormányzat fenntartásában működik, a budapesti Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium 2013-ban a KLIK fenntartásába került.

A gimnáziumi szlovák nemzetiségi nevelés-oktatás a nemzetiség fennmaradása szempontjából meghatározó jelentőséggel bír. Középfokú anyanyelvi/kétnyelvű képzés hiányában nem beszélhetünk szlovák értelmiségről, annak létrejöttéről és fennmaradásáról.

Esetükben hosszú évek óta a középfokú oktatás krízisét élik, amelynek a fő oka az alacsony létszámban van. A szlovák általános iskolák létszámgyarapodása nem tükröződik a két gimnázium beiskolázásában. Az általános iskolák célja a nyelvvizsgára való felkészítés, nem pedig a gimnáziumi felvételre történő felkészítés. Az általános iskolák eredményességi mutatói között nem szerepel a középfokú szlovák nemzetiségi képzésbe történő beiskolázás. Középfokú C – típusú nyelvvizsgákra építve nem lehetséges felépíteni az értelmiségi képzést, nemzetiségi kultúrát és közéletet, hiszen az alapvető nyelvi kompetenciák elsajátítása mellett hiányoznak azok az irodalmi, történelmi, népismereti és egyéb kulturális kompetenciák, amelyek birtokában a fiatal felnőtt ember képessé válik nemzetiségi hovatartozását meghatározni.

Az Országos Horvát Önkormányzat álláspontja szerint a középiskolában folytatott nemzetiségi nevelés-oktatásról általában csak akkor beszélhetünk, ha nemzetiségi kétnyelvű intézményben folyik. A nyelvoktató forma leggyakrabban az idegen-nyelvi kompetenciákat fejleszti. A horvát önkormányzat szerint nagy erőfeszítésbe fog kerülni az egyórás nemzetiségi népismeret (külön tantárgyként való) kötelező bevezetése mellett is az identitásnevelés megvalósítása.

Szlovén nemzetiségi nyelvoktatás két szentgotthárdi középiskolában folyik: a Szentgotthárd és Kistérsége Oktatási Intézmény Vörösmarty Mihály Gimnáziumban és a III. Béla Szakképző Iskola és Kollégiumban. Mindkét intézmény ellát – az alapító okirata szerint, az intézmény közfeladatai között nevesítve – szlovén nemzetiségi nyelvoktatási feladatokat is. Az oktatás nyelvoktató típusú formában zajlik. A nemzetiségi tanulók a szlovén mellett másik idegen nyelvet is tanulhatnak, ezt (az országos önkormányzat szerint) biztosítani kell a jövőben is.

Az Országos Roma Önkormányzat üdvözlendőnek tartja, hogy folyik nemzetiségi nevelés-oktatás az oktatási intézményekben. Azt azonban sajnálatosnak találja, hogy a nemzetiségi oktatás megszervezésének oka gyakran csak a pluszforrás megszerzésének a lehetősége. Álláspontja szerint elmondható, hogy Magyarországon a szülők az eredményesebb, színvonalasabb tanulás lehetőségét látják az olyan külön osztályban, ahol hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű tanulók nem tanulnak nagyobb arányban. A fenntartó és az iskola a roma nemzetiségi nevelés esetén (más nemzetiségi oktatási formához képest) viszonylag kevés pluszkötelezettséget vállal, miközben kiegészítő támogatáshoz és alacsonyabb osztály-létszámminimum lehetőséghez jut hozzá.

Kiemelte az országos önkormányzat azt is, hogy az oktatás az egyik legfontosabb eszköz arra, hogy a magyarországi és általánosságban a romákról kialakult negatív, sztereotip képet átalakítsa. Ehhez azonban szükséges az oktatás megfelelő színvonalának megléte (pedagógusok roma képe, hivatástudata, tananyag tartalma, minősége, iskolák minősége) és az oktatási intézmények kapcsolatának harmonizálása. Csak így tud kinőni egy egészséges önértékeléssel, önbecsüléssel rendelkező, tanult réteg. Az országos önkormányzat hangsúlyozta, hogy bizonyos pedagógiai módszertanok segítségével és azok elterjesztésével az előítéletek jelentős mértékben csökkenthetők lennének.

Tekintettel arra, hogy roma nemzetiségi középiskola egy-két kivételtől eltekintve, nem létezik, a (más, az egyéb) középiskolákban folytatott roma nemzetiségi nevelés helyzete, minősége, színvonala és hatékonysága egyértelműen nem megfelelő. Az önkormányzat szerint a tendencia azt mutatja, hogy „képzetlen, hivatástudattal, szakirányú végzettséggel nem rendelkező pedagógusok vannak a pályán, akiknek a motivációja sem megfelelő”. Ennek oka egyrészt a felsőoktatás hiányosságaira vezethető vissza. Megfelelő szintű képzés elvétele létezik, ugyanakkor az elszigetelt, az ország mindössze egyik szegletében létező át- és továbbképzési kínálat nem teszi lehetővé a komolyabb mértékű beiskolázást. „Képzetlen, motiválatlan, helyenként parkoló pályára került pedagógusokkal megvalósíthatatlan a nemzetiségi, és különösen a roma népismereti oktatás fejlesztése.”

#### *4.2.2. Mik a legátfogóbb, legalapvetőbb problémák jelenleg a középiskolákban folytatott nemzetiségi nevelés, oktatás terén?*

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata megállapította, hogy a jogszabályváltozások a nemzetiségi oktatás területén mindig késésben vannak. Gondot okoz a tanárutánpótlás, főleg a szaktanárok tekintetében.

Az új köznevelési törvény nem szabályozza az osztálylétszám és a csoportbontás kérdését. Osztály minimum 26 fővel indítható és csak ebben az esetben kell/lehet kötelezően bontani az osztályt. Az oktatás minőségének megőrzése érdekében ez központi kérdés, különös tekintettel a nemzetiség nyelvén oktatott tantárgyak esetében. A pozitív diszkrimináció jegyében javasolják, hogy már 20 főtől lehessen osztályt indítani.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata által fenntartott középiskola és kollégium épületei megfelelő adottságokkal rendelkeznek a korszerű nevelő, oktató munkához, bár mindkét objektum részleges, illetve állagmegóvó felújításra szorulna.

Az Országos Szlovák Önkormányzat válasza szerint a legnagyobb problémát az alacsony tanulólétszám, a tankönyvek/fordítások hiánya és az ebből adódó nehézségek, a közoktatás egész rendszerében kialakult szakemberhiány kialakulása (a szlovák nyelv és irodalom, valamint a szlovák nyelven tanítani tudók létszámának folyamatos csökkenése), a hazai pedagógusképzés alacsony színvonala (az óvodapedagógus képzés nyelvi szempontból pl. kritikus), a közoktatás/köznevelés intézményei közötti kommunikáció hiánya, az egyes fokozatok közötti átmenetek hiányosságai, valamint a területi szétszórtságából adódó nehézségek jelentik.

Az Országos Horvát Önkormányzat hangsúlyozta, hogy a középiskolában, ahogy az általánosban is, a tankönyv és taneszköz-ellátottság elmarad a magyar nyelvű mögött, nincsenek alternatív tankönyvek, az anyaországiak beszerzése nehézségekbe ütközik és a pedagógiai programok eltérései miatt csak részleteiben használhatóak. A kisebb létszámú nemzetiségek esetében gyakran kerül éreztetésre a jogaik gyakorlása során az, hogy ezzel valakikre plusz feladatok hárulnak, így lassan inkább lemondanak jogaik érvényesítéséről. (Pl. anyanyelven készülő érettségi dolgozatok, kétnyelvű iskolai dokumentumok, anyanyelvű iratok - betűtípus, stb.)

Az Országos Roma Önkormányzat hangsúlyozta, hogy nincs elegendő lehetőség a romológiai ismeretek elsajátítására. Sem a felsőoktatásban, sem a továbbképzések kínálatában nem találni olyat, amely kifejezetten a roma népismeretet oktatni szándékozó tanároknak szól. Jelenleg csupán romológusokat, kutatókat, szakértőket képeznek, nem pedig nevelő, oktató tanárokat. A képzetlen, motiválatlan pedagógusok pedig nem rendelkeznek azzal a képességgel, hogy megkedveltessék a tantárgyat, mind több tanulót megismertetve az együttéléssel, a kultúrával, a másság és ugyanakkor az azonosság ismereteivel. Az iskolák nem fordítanak kellő figyelmet a feladatra, szokásból, alkalmanként kényszerből vállalják fel a cigány nemzetiségi oktatást.

A Szerb Országos Önkormányzat megemlítette, hogy a KLIK-ben sem központi, sem tankerületi szinten nincs nemzetiségi osztály vagy a nemzetiségi oktatással, neveléssel foglalkozó részleg. Az országos önkormányzat iskolái nem tartoznak tankerületekhez, így bizonyos önállósággal rendelkeznek. Amíg viszont a KLIK-nél voltak, elkezdődött a nemzetiségi oktatás visszafejlődése. A középiskolát 2013. szeptember 1-jével átvette az országos önkormányzat, „mert ha a KLIK-nél maradtak volna, az a lassú, fokozatos leépüléshez vezetett volna”.

#### *4.2.3. A jogszabályi környezet változásai hogyan érintették a középiskolákban folytatott nemzetiségi nevelés, oktatás feltételeit?*

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata nehezményezi az osztályfőnök és a munkaközösség-vezető órakedvezményének megszüntetését. A nemzetiségi középiskolában az osztályfőnökök szokásos feladataikon túl nemzetiségi rendezvényekre, fellépésekre készítik fel és kísérik el az osztályt. Az osztályfőnöki óra is a német nyelvűség egyik színtere. A nemzetiségi kulturális nevelőmunka csak a többletidőben lehetséges; egy osztályfőnöknek jóval több feladata van, mint a többségi oktatásban.

A német nyelv és irodalom, a népismeret illetve a németül tanított tárgyak több felkészülést, koordinálást igényelnek, nem utolsósorban a törvényi rendelkezéseknek megfelelő tankönyvek hiánya miatt. Ez teljes állásban való tanítás mellett aránytalan többletmunkát ró a munkaközösség-vezetőkre, esetükben is indokolt a kötelező órák számának csökkentése.

Ugyancsak a jogszabályi környezet változása miatt 2013. június 30. után nem alkalmazható nyugdíjas munkavállaló, illetve az illetőnek le kell mondania a nyugdíjról, ha továbbra is tanítani szeretne. A speciális tudást, képzettséget igénylő munkakörök betöltésénél

(pl. testnevelés vagy természettudományos tárgyak tanítása a nemzetiség nyelvén) ez komoly problémákat okozhat.

A köznevelési törvény megváltoztatta azt a szemléletet, hogy a nemzetiségi oktatás élvezzen pozitív diszkriminációt. A vegyes típusú iskolákban, ahol a nemzetiségi képzés „csak” tagozatos szinten működött, jelentős változások következtek be. Másként definiálja a tagozat fogalmát az új jogszabály, így megszűnt a tagozatvezetői beosztás, az ezzel járó órakedvezmény, és sok feladat „lóg a levegőben”. Ezt megoldhatja az a döntés, ha az iskola vezetésébe pl. igazgatóhelyettesként bekerül egy nemzetiségi oktatást képviselő személy.

A szerb gimnázium különleges helyzetben van. Az egyszerűsített állampolgárság megszerzése után például a vegyes házasságból született gyerekek ide jönnek a Vajdaságból. Ez most már olyan szintű, hogy van egy teljes osztály vajdasági magyar gyerekekből. A magyarországi érettségivel Szerbiában is felvételizhetnek.

Vannak szerb állampolgárságú gyerekek is a szerb gimnáziumban. A Vajdaságban a szerb gyerekeknek tanulniuk kellett az általános iskolában a magyar nyelvet, mint a közeg nyelvet, ezért sok olyan szerb van, aki jól tud magyarul. Számukra is ideális ez a gimnázium.

A szerb gimnáziumból a szerb és a kettős állampolgárságú gyerekek Csehország, Ausztria, Szerbia felé mennek továbbtanulni, vagy (ritkábban) Magyarországon maradnak. (Újra van szerb állami ösztöndíj, amellyel szerb egyetemen lehet továbbtanulni.)

Idén négyszeres volt a túljelentkezés, 20 helyre több mint 100-an jelentkeztek, szerb és magyar-szerb kettős állampolgárok vegyesen.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata – a közoktatási rendszer átalakításának indulásakor – a köznevelési és a nemzetiségi törvény tervezeteivel kapcsolatban kifejtette véleményét a nemzetiségi köznevelés sajátosságaiból következő specifikus szabályok, szakmai és pénzügyi feltételek biztosításáról. A jogalkotó az önkormányzat észrevételeinek többségét figyelembe vette. A tényleges gyakorlati tapasztalatok levonásához,<sup>1</sup> az esetlegesen felmerülő problémák feltárásához még kevés idő telt el, több még az ismeretlen tényező főként a finanszírozás terén.

Az Országos Szlovák Önkormányzat szerint a szakemberek hiánya miatt évről-évre nehezebb az érettségi elnökök, emelt szintű vizsgáztatók biztosítása (történelem, földrajz stb., szlovákul). Az érettségi vizsgán alkalmazott dokumentumok (anyakönyv, bizonyítvány) és az érettségi szoftver szlovák nyelvű fordításai nincsenek szinkronban. A kétszintű érettségi bevezetése óta a szlovák nemzetiségi bizonyítványokban szereplő érdemjegyek fordítása nem azonos a törzskönyvben szereplő szlovák nyelvű fordításokkal. Észrevételükre 2009-ben az Oktatási Hivaltól azt az ígéretet kapták, hogy „a középiskolai bizonyítvány fordításának módosítását kezdeményezni fogják”. Intézkedés az ügyben tudomásuk szerint nem történt.

Az Országos Horvát Önkormányzat eddigi tapasztalatai arra utalnak, hogy olyan irányítási rendszer született, amely a nemzetiségi iskolák specifikumait nem kellő mértékben veszi figyelembe. A jelenlegi tankerületi rendszerben a nemzetiségi iskolák nehezen találják helyüket. Nemcsak a HOŠIG, hanem több más horvát iskola is működési zavarokkal küzd. Ennek egyik oka, hogy az iskolától korábban – a státuszokkal együtt – elvont feladatokkal az oktatásirányítás folyamatosan terheli az intézményeket, tehát „visszakapják adminisztratív feladatként, amit elvileg elvettek tőlük”. Az adminisztratív terhek ma már olyan elviselhetetlen mértéket öltöttek, hogy az oktatás minőségének és az iskola egyéb funkcióinak a rovására mennek, ezeket veszélyeztetik.

Számos feladat gazdasági-pénzügyi, könyvelői, számviteli, stb. szakértelmet, gyakorlatot igényel. Ehhez hozzájönnek a folyamatos adatszolgáltatási igények 24-48 óras határidőkkel, amelyeket az igazgatónak minimális kiegészítő munkaerővel – az iskolai feladataitól ugyancsak elvont titkárnővel – kell megoldania. Az adminisztratív terhek, a kiszámíthatatlanul érkező feladatok tervezhetetlenné teszik, széttördelik az iskolavezetői munkát, az alapvető feladatok rovására. Növeli a gondokat, hogy az alapvető pénzügyi

kérésekben a fenntartó és a működtető szervezet egymás között sem tisztázta hatásköreit és illetékességét, ez szolgáltatási zavarokhoz is vezetett (pl. telefonkikapcsolás, internet korlátozás). A rendszer azzal sem számol, hogy pl. a HOŠIG korábban egészen más gazdálkodási rend szerint működött, és sem időt, sem felkészítést nem kapott az átállásra. Az iskolavezetésnek két, koordinálatlan szervezethez kell alkalmazkodnia, miközben a napi, legegyszerűbb ügyek intézéséhez is kérelmeket kell írnia, amelyekre vagy érkezik válasz, vagy nem.

A pénzügyileg biztonságos működéshez és ahhoz, hogy az oktatási és a kulturális-közművelődési programjaikat végre tudják hajtani, a jelenlegi rendszerben nem látnak garanciát. Úgy vélik, ehhez a korábbihoz hasonló önállóságra, mozgásterre lenne szükség.

Az Országos Szlovén Önkormányzat tájékoztatása szerint a jogszabályi változások elsősorban az oktatásszervezés kérdéseiben idéztek elő némi nehézséget a második idegen nyelv lehetőségének és óraszámának biztosításával az 5. osztálytól a gimnáziumban. Végül az intézményvezetés a szlovén nemzetiség számára is megnyugtató döntést hozott. A III. Béla Szakképző Iskola és Kollégiumban a következő tanévtől évfolyamokra bontva, osztott formában szervezik a nemzetiségi nyelv oktatását.

Az Országos Roma Önkormányzat álláspontja szerint a köznevelési törvény és egyéb vonatkozó jogszabályok a köznevelés rendszerének megújítását jelenthetik, amelyek eredményeként egy államilag irányított, tervezett, finanszírozott és ellenőrzött intézményhálózat, tananyag- és minőségbiztosítás fog létrejönni. A Széll Kálmán Tervben megfogalmazott célt alátámasztó legfontosabb elemek: egységes és áttekinthető állami közszolgáltatás és finanszírozási rendszer kialakítása, melynek végrehajtása a kormányhivatalok kiépülő rendszerén alapul. Állami kontrollt javasol az oktatás egységes tartalmi szabályozásában, egységes, országos szakmai minőségi ellenőrzésének kialakításában.

A Szerb Országos Önkormányzat szerint a kettős állampolgárságról szóló törvény elfogadása pozitív irányba befolyásolta a szerb középiskolai oktatást.

#### *4.2.4. Milyen megoldási lehetőségeket lát az esetleges problémák orvoslására, van-e esetleg konkrét, jogszabály-módosítást igénylő változtatási javaslata?*

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata a következő javaslatokat terjesztette elő:

- maradjon meg a nemzetiségek kellő autonómiája az oktatás terén,
- csökkenjen osztályfőnökök és a munkaközösség-vezetők kötelező óraszám,
- a többletfeladatokhoz (pl. nemzetiségi kulturális feladatok) rendeljenek egyértelműen igénybe vehető többletforrásokat,
- a nemzetiségi intézmények kapjanak feladathoz rendelt támogatást az anyaországi kapcsolatok ápolására,
- állítsák vissza a tagozatvezetői feladatkört,
- lehessen osztály indítani 26 főnél alacsonyabb tanulói létszám esetén is.

Az Országos Horvát Önkormányzat szerint meg kellene teremteni a nemzetiségi iskolák finanszírozásának hosszú távú, konkrét garanciáit, mert ez segítené a szülői és fenntartói döntések meghozatalát is.

Budapest köznevelés-fejlesztési terve egyelőre elképzelésként vázolja egy központi tankerület létrehozását a nemzetiségi iskolák részére. A horvát önkormányzat elvileg egyetért ezen iskolák szervezeti elkülönítésével, ugyanakkor nem világos számára, hogy az iskoláktól a tankerületnél is távolabb kerülő központ, hogyan is irányíthatná tevékenységüket (ha csak nem regionális vagy megyei kirendeltségek útján). Az önkormányzat álláspontja szerint a változással leghátrányosabb helyzetbe került iskolák csak abban az esetben válnak újra működőképessé, ha korábbi önállóságukat visszanyerik. Ez természetesen azt is jelentené,



hogy biztosan számíthatnának korábbi költségvetésükre, amelyre a jelenlegi rendszer semmilyen biztosítékot nem ad számukra. (Mi sem jellemzőbb erre, hogy 2013. május közepén pl. a HOŠIG vezetésének semmilyen információja nem volt arról, hogy az iskola mekkora költségvetéssel kalkulálhatja nemcsak a működéssel kapcsolatos, hanem a közművelődési funkcióiból és az anyaországi kapcsolatrendszerből eredő feladatait.)

Szükség lenne a vendégtanárok alkalmazási feltételeinek megkönnyítéséhez a jogszabályi előírások rugalmasabbá tételére. A bürokratikus ügyintézés sok diákot elriaszt a horvátországi továbbtanulástól. A két ország illetékes kormányzati szerveinek régi adóssága a jelentkezési feltételek egyszerűsítése.

*4.2.5. Az országos önkormányzat átvette-e 2012 óta nemzetiségi nevelést, oktatást folytató középfokú nevelési-oktatási intézmény fenntartását? Ha az önkormányzat átvett fenntartói jogot, akkor mik az átvétel tapasztalatai: milyen területen érzik az átvétel pozitív hatásait; mely területeken találkoznak hiányokkal, problémákkal? Ha fenntartói jogok átvételére nem került sor, annak mi az oka? Az önkormányzat tervezi-e középiskola átvételét?*

A magyarországi németek esetében az átvételi folyamat 2004 és 2006 között lezajlott. Az országos önkormányzat azóta nem lát több intézmény átvételére lehetőséget.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata az egyetlen kétnyelvű román gimnázium fenntartói jogát – a nemzetiségi törvény által biztosított feltételek és garanciák mellett – átvette. A román önkormányzatnak abból a szempontból is speciális a helyzete, hogy a köznevelési rendszer reformjának indításával szinte egy időben, gondoskodni kellett a kis létszámú kétnyelvű román nemzetiségi általános iskolák fenntartói jogának átvételéről is<sup>24</sup>, mivel a fenntartó önkormányzatok pénzügyi válsága miatt, azok megszűnése fenyegetett.

Az Országos Szlovák Önkormányzat átvette a békéscsabai szlovák gimnáziumot, a gimnázium az átvétel óta pozitív tapasztalatokról számolt be. A tervek között szerepel a budapesti egynyelvű szlovák iskola fenntartói jogainak átvétele is.

---

<sup>24</sup> Az országos önkormányzat elnökétől a következőket tudtuk meg 2012 júniusában az intézményi fenntartói jogok (akkor még) folyamatban lévő átvételi eljárása kapcsán.

A kétegyházi román iskola és a hozzá tartozó óvoda fenntartói jogainak az átvétele akadályba nem ütközik, a helyi önkormányzattal a közoktatási megállapodást meg is kötötték. Ebben az országos román önkormányzat azt is vállalja, hogy az óvodában, szülői igény szerint, megszervezik a magyar nyelvű nevelést is.

A Körösszakál - Bedő - Körösnagyharsány Közoktatási Intézményfenntartó Társulás által fenntartott hat intézményegységgel kapcsolatban is elkészült a közoktatási megállapodás, a költségvetési elszámolásokkal kapcsolatos problémákat az átadás-átvételi eljárás során rendezték.

Elek kis, 38 fős iskolájával három gond van. 1. Jelenleg nem tartozik hozzá óvoda, így az iskola folyamatos működése bizonytalanul látszik. Ha az országos önkormányzat alapít egy új óvodát, annak az állami támogatása nem olyan kedvező, mintha egy működő intézményt venne át. Az Emberi Erőforrások Minisztériumával folytatott tárgyalások során sikerült elérni, hogy amennyiben 2012. július 31-ig az intézmény alapító okiratát (óvodával kiegészítve) módosítják, akkor a fenntartói jogok azt követő formális átvétele során az iskolát úgy kezelik, mintha létező és működő óvodája is volna. A helyi önkormányzat az óvoda működéséhez szükséges ingatlant biztosítja, az országos román önkormányzat elnöke pedig már a megfelelő végzettségű szakember biztosításáról is tájékozódott. 2. A helyi önkormányzat késlekedése miatt a közoktatási megállapodás (2012 júniusában) még nem készült el. Elek önkormányzata az átadásról ui. csak az utolsó pillanatban, május 29-én döntött, s másnap az országos román önkormányzat rendkívüli közgyűlésére volt szükség ahhoz, hogy az átvételről (a törvényi végső határidő lejárt előtt) határozat születessen. 3. A katolikus egyház az önállóan működő eleki óvoda fenntartói jogait át kívánja venni, s ezzel a létrehozandó román óvoda pozícióit rontja. 2012 júniusában mindössze 22 szülőtől állt rendelkezésre szándéknyilatkozat arról, hogy gyermekét a felállítani kívánt román óvodába iratja, ami meglehetősen labilis működési bázist jelentett.

Az elnök úgy vélte, jó, hogy kedvező feltételek mellett lehet nemzetiségi intézmények fenntartói jogait átvenni. Félt ugyanakkor attól, hogy a jogalkotás a működési támogatások csökkentésével az országos önkormányzatokat esetleg arra kényszeríti majd, hogy az átvett intézményeket visszaadja. Ennek elkerülésére (is) lobbiorra (vagyis valódi nemzetiségi országgyűlési képviselőre) volna szükség.

Az Országos Horvát Önkormányzat 2012. július 1-jével átvette a pécsi Miroslav Krleža Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium fenntartói jogát és az intézményi vagyon tulajdonjogát is. Az átvétel eredményeként az intézményben immár nem érzékelhetők az év végi bizonytalanságok, gazdálkodása a támogatási keretek között egyértelműen az alap- és nemzetiségi feladatoknak van alárendelve, nem szükséges külön indoklásokat fűzni az egyértelműen a nemzetiségi hagyományból fakadó tevékenységek megvalósításához, finanszírozásához.

A települési önkormányzat fenntartásából kikerülő horvát intézmény egyes speciális területeken találkozik olyan feladatokkal, amelyeket eddig – az alapfeladatai között – a helyi önkormányzat látott el. (Pl. az SNI tanulókkal foglalkozó utazó gyógypedagógusok, a szakértői vizsgálatok, a gyermek- és ifjúság-egészségügyi szolgálat, a település tulajdonában lévő táborok használata, a nyári napközi, sportingatlanok használata, a közös hétvégi kollégiumi ügyelet rendszere, a vendégtanulói programok indítása és teljesítése.) Ezen feladatok ellátására nincs külön forrása az országos horvát nemzetiségi önkormányzat fenntartásába kerülő pécsi horvát intézménynek: a horvát önkormányzat garanciák vállalása mellett működteti intézményeit, miközben tisztázásra szoruló kérdésként merül fel az átvett intézményi vagyon és a nemzetiségi oktatással járó (említett) plusz költségek viszonya.

A szlovén középiskolai oktatást folytató két középiskola fenntartói jogait nem vette át az Országos Szlovén Önkormányzat, de a középiskolákban folyó munkáról rendszeresen tájékozik, programjaiba az ott tanuló nemzetiségi diákokat is bevonja.

Az Országos Roma Önkormányzat átvette a fenntartói jogait a szolnoki Dr. Hegedűs T. András Szakiskola, Középiskola, Általános Iskola és Kollégiumnak, valamint a Teleki József Általános Iskola és Szakiskolának. Az átvételt követően az iskola közösségfejlesztő hatása érezhető. A roma önkormányzat értékelése szerint a korábbi, elégtelen finanszírozás komoly infrastrukturális hiányosságokat okozott, ám a szülők, a tanulók és pedagógusok összefogásának, közös munkájának köszönhetően el tudott indulni a 2012/2013. tanév.

Az önkormányzat további oktatási intézmények fenntartó jogainak átvételét is tervezi.

*4.2.6. Milyenek látja a középfokú nemzetiségi nevelés, oktatás tárgyi és módszertani feltételeit? (Biztosítottak-e valamennyi évfolyam számára az adott nemzetiségi oktatási formához igazodó tankönyvek, segédeszközök, módszertani útmutatók?)*

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata úgy látja, hogy több problémát jelent a megújuló jogszabályokhoz (új kerettantervekhez) alkalmazkodó, főleg közismereti tankönyvek (pl. fizika, kémia, biológia, történelem, matematika) kiadása a nemzetiségi nyelven. Segítséget jelenthet, ha a pedagógusok maguk készítik segédanyagokat, de ez a megnövekedett óraszám mellett nehezen képzelhető (és várható) el. Bár a TÁMOP 3.1.4 projekten nyert 181 millió forintból számos új taneszköz készül, ez nem tudja minden tantárgy esetében – az új kerettantervek szerint – lefedni a szükséges könyveket.

Nagyon hasznosak azok a (módszertani) továbbképzések, amelyeket egy-egy tantárgyat tanító tanárok tartanak, ott eszmét és ötleteket cserélnek. Ugyanakkor kérdéses, hogy ha nincs nemzetiségi kiegészítő támogatás, akkor miből tudják az intézmények a nemzetiségi továbbképzéseket (például a Magyarországi Német Pedagógiai Intézet nemzetiségi továbbképzéseit) finanszírozni.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata szerint a román kétnyelvű neveléshez szükséges tankönyvek és egyéb oktatási segédletek nem biztosítottak minden évfolyam számára. A tankönyvfejlesztés nem tudott lépést tartani a román nemzetiségi oktatás szakmai reformjával, ami elsősorban a szerzői kapacitás hiányára vezethető vissza. Az önkormányzat a tankönyvhiányon – az oktatási kormányzat és az Arad Megyei Tanfelügyelőség támogatásával – Romániából történő tankönyv-behozattal igyekezett segíteni.

A román önkormányzat értékelése szerint egy évek óta húzódó problémát fog megoldani a 2009-ben indult, a nemzetiségi oktatás tartalmi fejlesztését célzó európai uniós program, melynek keretében több mint 200 millió forintos támogatást nyert el pályázati úton a román gimnázium és az országos önkormányzat konzorciuma. E projekt, melynek első üteme már lezárult, biztosítja a román nemzetiségi oktatás dokumentumaihoz szervesen kapcsolódó, minden oktatási formára kiterjedő, az anyanyelv aktív fejlesztésére koncentrálnó tankönyvcsoportok, tanári kézikönyvek, digitális segédletek kidolgozását, továbbá a kétnyelvű oktatáshoz szükséges közismereti tankönyvek fordítását. A munka a gimnázium tanárainak irányításával, anyaországi szerzők bevonásával intenzíven folyik, így a projekt lezártaig (2014 végéig) minden területen biztosított lesz az anyanyelvű neveléshez szükséges tankönyvellátás. E fejlesztéshez pedagógus-továbbképzési programok is társulnak.

Az Országos Szlovák Önkormányzat tájékoztatása szerint az Európai Unió pályázatok (DAOP, TTOP, TÁMOP) jelentősen hozzájárultak a fenntartásukban lévő békéscsabai intézmény tárgyi feltételeinek javításához (épületrekonstrukció, interaktív táblákkal történő felszereltség). A TÁMOP pályázat keretében középiskolai tankönyv- és taneszköz-fejlesztés is megvalósult. A 10/2009. (III.6.) OKM rendelet, a 15/2010. (III.19.) OKM rendelet, valamint az EMMI Nemzetiségi és civil kapcsolatokért felelős államtitkársága által kiírt pályázatok – az épületrekonstrukció támogatása mellett – bizonyos tanuló tankönyvek biztosítását, az anyaországban nyelvi táborozások szervezését, és a nemzetiségi oktatás területén mérés-értékelések megvalósítását tették lehetővé. A tankönyvek hiánytalan biztosítása mindemellett továbbra is gondot jelent.

Az Országos Horvát Önkormányzat szerint a tárgyi feltételek a nagy TÁMOP-pályázatok megvalósítása során javulnak, de soha nem érhetik el azt a szintet, mint a többségi esetekben, hisz a szerzők vonatkozásában is sokkal kisebb a „merítés” lehetősége. A kisebb mennyiség mindig áremelő tényező, így (értelemszerűen) a nemzetiségi taneszközök fejlesztése és kiadása is drága. az önkormányzat értékelése szerint „ezen nem lehet változtatni, hacsak nem liberalizálják az anyaországból behozható taneszközök fajtáját, a behozatal formáját, stb”.

A horvát nyelven tanított tantárgyak oktatására Magyarországon megjelent, magyar nyelvű tankönyvek horvát nyelvű fordításait és horvátországi tankönyveket egyaránt alkalmaznak. A lefordított könyvek elavultak, mert több évtizeddel ezelőtt fordították őket és a tankönyvek már nem naprakészek, korszerűek, új tankönyvek fordítására és kiadására pedig nem volt lehetőségük. A horvátországi tankönyvek nem illeszkednek a magyarországi tantervi előírásokhoz, nehéz a nyelvezetük és csak néhány példány található belőlük az iskolai könyvtárban, ezért rendszeresen fénymásolni kell a diákok részére. Az érintett tantárgyak: horvát nyelv és irodalom, történelem, földrajz, biológia, kémia, fizika, matematika. Az idén bevezetésre kerülő erkölcs tantervhez sincsen tankönyvük.

A horvát gimnázium 9. osztálya vonatkozásában a horvát irodalomhoz, a 10., a 11., a 12. osztályai számára pedig a horvát nyelv és irodalom tantárgyakhoz egyáltalán nincs magyarországi horvát nyelvű tankönyv, ezért horvátországi könyvekből tanítanak. A horvátországi tankönyvek kapcsán említett nehézségek nagyon megnehezítik a diákok felkészítését az emelt szintű érettségire.

A horvát nyelv és irodalom tantárgy kötelező olvasmányai csak kevés példányszámban vannak meg az iskolai könyvtárakban, sokszor azok is fénymásolatok. A kötelező olvasmányok filmadaptációit csak VHS kazettán, nagyon rossz minőségben tudják nézni a diákok, szükséges lenne e filmek digitális formában való beszerzése is. Szükség lenne továbbá modem oktatási eszközökre (projektor, interaktív tábla, magnó, térképek) és az interaktív táblához szükséges horvát nyelvű szoftverre is.

Az Országos Szlovén Önkormányzat tájékoztatása szerint a személyi és dologi feltételek az iskolákban adottak, a tankönyvek kérdése viszont még nem megoldott: a népiismeret tankönyvek elkészülése folyamatban van, a nyelvoktatáshoz pedig szlovéniai



tankönyveket használnak a pedagógusok.

Az Országos Roma Önkormányzat arról tájékoztatott, hogy a tankönyvek, digitális tananyagok, szemléltetőeszközök, segédanyagok hiányosak, nem megfelelőek. Az önkormányzat értékelése szerint a cigány/roma tankönyvek és segédanyagok fejlesztését kiemelten kellene támogatni, hiszen a cigány nemzetiségi nevelésben jellemzően nemzetiségi kötődés és szakirányú végzettség nélküli pedagógusok vesznek részt<sup>25</sup>.

A roma önkormányzat a módszertani feltételek kapcsán anyagi nehézségekről is beszámol. Az önkormányzat álláspontja szerint a nagyszámú roma gyermeket tanító iskolák esetében jellemzően elérhetetlenek az integrációt elősegítő, jobb tanulmányi eredményeket produkáló módszerek adaptálásának a pénzügyi feltételei.

Az Országos Szerb Önkormányzat arról tájékoztatott, hogy a TÁMOP-pályázat a közoktatás-fejlesztést veszi célba, s ezen a kereten belül lehet a tankönyvkérdést kezelni. Ez óriási adminisztrációs terhet ró az országos önkormányzatra és az iskolákra. Nemrégiben jelentős összeget kaptak, amiből rendezni tudják a szerb nyelv és irodalom tankönyv kérdését mind az anyanyelvi, mind a kétnyelvű, mint a nyelvoktató képzés számára. Viszont közismereti tárgyakra nem (továbbra sem) jutott pénz, így például a magyar nyelvű fizika - és kémiakönyv is lefordíthatatlanul marad. A tanár tanóra közbeni fordítással tanítja (a magyar) fizika és kémia tankönyvet, miközben a szerb gimnáziumba járó, sok esetben Szerbiából érkező diákok szerbül jobban tudnak, mint magyarul. Különösen a feladatlapoknál lenne a szerb nyelv fontos, mert a tanórai fordítás rengeteg időt elvesz, kísérletekre pedig már egyáltalán nem jut idő.

A matematikánál még ellentmondásosabb a helyzet. Szerb tankönyv itt sincs, de a gyerekek szerbül érettségiznek matematikából.

#### *4.2.7. A középfokú nemzetiségi nevelést, oktatást folytató intézményekben tanító pedagógusok száma és végzettsége megfelel-e valamennyi jogszabályi feltételnek?*

A német önkormányzat tájékoztatása szerint a német kétnyelvű középiskolák rendelkeznek kellő létszámú, a törvényben előírt végzettségű és szakképesítésű pedagógussal. A köznevelési törvény 2013. szeptember 1-jétől hatályos szabályai szerint az 5-12. évfolyamon már nem követelmény a speciális nemzetiségi pedagógus végzettség (csak a megfelelő szaktanári végzettség és a nyelvtudás), az utánpótlás mégis gondot jelent. Az ellátható óraszámok maximalizálása, a nyugdíjas munkavállalók rendszerből való kizárása és a többletfeladatok ellátása (pl. mindennapos testnevelés) miatt több intézményben új munkavállalókat kell(ene) felvenni, de a közismereti tantárgyakat nemzetiségi nyelven tanítani képes szaktanárok száma igen alacsony. Nemcsak a német nyelvet tanítóokra volna azonban szükség, hanem sok egyéb közismereti tárgyat németül oktató tanárra is, miközben Magyarországon nincs olyan tanárképzés, ami a társadalom – és természettudományos tantárgyak nemzetiségi nyelven való tanítására képezne.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata úgy ítéli meg, hogy pedagógusok száma és felkészültsége – a román nemzetiségi közoktatás vonatkozásában – megfelel a jelenlegi összes jogszabályi feltételeknek. Ezen túlmenően a gyulai román intézményben kiemelkedő műhelymunka folyik. A tantestületből alakult szakmai team dolgozta ki a román nemzetiségi oktatási formákhoz szükséges dokumentumokat, és ők vesznek részt a tankönyv- és taneszköz-fejlesztésben is.

Az Országos Szlovák Önkormányzat egyik legfontosabb problémaként említette a szakemberhiány kialakulását a közoktatás egész rendszerében. Folyamatosan csökken a

---

<sup>25</sup> Az önkormányzat válaszából az is kiderül, hogy valódi megoldásnak azt tekintené, ha „roma identitású szakképzett pedagógusok” vennének részt a roma nemzetiségi oktatásban.

szlovák nyelven tanítani tudók létszáma. Az önkormányzat hangsúlyozta emellett a hazai pedagógusképzés alacsony színvonalát, kiemelten az óvodapedagógusok képzés alacsony nyelvi szintjét. A szakemberek hiánya gondot okoz az érettségi elnökök, emelt szintű vizsgáztatók biztosítása területén is.

Az Országos Horvát Önkormányzat álláspontja szerint a horvát nemzetiségi oktatásban részt vevő pedagógusok végzettsége megfelel a törvényi előírásoknak. A jogszabálynak való megfelelést ugyanakkor hosszabb távra is biztosítani kell, ezért elengedhetetlen lenne olyan szakpárok indításának támogatása, melyek a kétnyelvű intézmények számára fontosak, valamint támogatni kellene a (nem nyelvszakos) szaktanárok anyaországi módszertani és szaknyelvi továbbképzéseit.

Szükség lenne arra, hogy a nemzetiségi pedagógus-utánpótlás kiemelt támogatást és segítséget kapjon, mivel egyre nehezebb anyanyelvi szintű nyelvtudással, egyben szaktudással rendelkező pedagógust találni.

Az Országos Szlovén Önkormányzat arról tájékoztatott, hogy a szlovén nemzetiségi nevelést is folytató Vörösmarty Mihály Gimnáziumban osztott, évfolyamokra lebontott formában délelőtti órarendi keretben szervezik a szlovén nyelv oktatását, a szaktanár főiskolai végzettségű szlovén szakos pedagógus. A gimnáziumban szlovéniai pedagógiai asszisztens segíti a szaktanár munkáját, akinek a bérét a szlovén állam finanszírozza.

A másik szlovén nemzetiségi nevelést is folytató intézményben, a III. Béla Szakképző Iskola és Kollégiumban a szakmai gyakorlatok magas száma és a szakmai órák szervezése miatt a 2012/2013-as tanévig délutáni órákban két osztatlan csoportban folyt a szlovén nemzetiségi nyelv oktatása. Szaktanárai magyar nyelv és irodalom/szlovén nyelv és irodalom szakos középiskolai, valamint német és szlovén nyelv és irodalom szakos középiskolai tanári végzettséggel rendelkeznek. A heti óraszám biztosított: 4 óra szlovén nyelv + 1 óra szlovén népismeret, ami szintén szlovén nyelven folyik.

Tekintettel arra, hogy ilyen végzettséget napjainkban szinte lehetetlen megszerezni, az Országos Roma Önkormányzat álláspontja szerint „nem valószínű”, hogy a középiskolákban a roma népismeretet, s főként pedig a romani vagy beás nyelvet oktatók iskolai végzettsége megfelelő lenne. „A tapasztalat azt mutatja”, hogy az egyes iskolákban többnyire humán szakos tanárt bíznak meg a feladat ellátásával.

A Nyugat-magyarországi Egyetem kurzusai 4 féléves továbbképzés keretében a már pedagógus diplomával rendelkezők számára biztosítanak költségtérítéses képzést<sup>26</sup>. Az önkormányzat tájékoztatása szerint a költségeket azonban a munkáltatók nem minden esetben vállalják át. A Pécsi Tudományegyetem romológus-képzése – hívja fel rá a figyelmet az országos önkormányzat – kutatókat képez. A romológia tanár kiegészítő szak csak a már pedagógus diplomával rendelkezők számára ad lehetőséget. „Ez azonban az említett költségtérítés nagysága miatt nem minden esetben vállalható”.

„Összességében tehát a roma népismeret tantárgyat oktató pedagógusok végzettsége nem megfelelő, a képzési kínálat nem elegendő, a valós igény és a lehetőség nem fedik egymást. Az Országos Roma Önkormányzat véleménye szerint erre haladéktalanul megoldást kell találni [...]”

---

<sup>26</sup> Roma társadalomismereti szakterületen pedagógus-szakvizsgára felkészítő szakirányú továbbképzési szak, <http://ak.nyme.hu/felveteli/wp-content/uploads/2012/03/Roma-tarsadalomismereti-szakterületen-pedagogusv2.pdf>

#### 4.2.8. *Mi a véleménye a középfokú nemzetiségi nevelést, oktatást folytató intézmények költségvetési feltételeiről?*

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata sérelmezi, hogy az állami fenntartású nemzetiségi nevelést folytató intézményekben nincs intézményi önálló költségvetés, ami napi problémákat okozhat. A forrásigényeket a hosszú átfutási idők miatt az eddig megszokottnál jóval hamarabb be kell nyújtani a fenntartói jogokat gyakorló KLIK-hez, „ez néha a gyakorlatban nem is megvalósítható”.

Az országos önkormányzat fenntartásában működő középiskolák finanszírozása eddig az éves kiegészítő működési támogatással szűkösen bár, de finanszírozható volt. „Az új finanszírozási struktúratervezet azonban óriási veszélyeket rejt: sérti az Alaptörvényben, a köznevelési és a nemzetiségi törvényben biztosított nemzetiségi jogokat. Az intézményeink finanszírozásánál egyáltalán nem veszi figyelembe az eltérő pedagógus-, csoport- és osztálylétszámot”.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata reméli, hogy a jövőbeni kiegyensúlyozott működéshez szükséges források biztosításáról szóló írásos ígérvénnyel<sup>27</sup> összhangban, a megváltozó finanszírozási rendszer is biztosítani fogja az önkormányzat által átvett intézmények fenntartásához és a bérköltségek fedezéséhez szükséges forrásokat.

Az Országos Szlovák Önkormányzat a nemzetiségi intézmények fenntartását segítő fenntartói kiegészítő támogatást a biztonságos működés szempontjából a jövőre nézve is létfontosságúnak tartja. A középfokú oktatás költségvetési feltételeit csak ebben a rendszerben látják biztosítottak.

Az Országos Horvát Önkormányzat nem ismeri a következő költségvetési koncepciót, de az eddigiek alapján egyértelműnek látja, hogy „csak olyan nemzetiségi intézmény működőképes, amely az átlagléttség fölötti osztálylétszámokkal rendelkezik”. Mivel a nemzetiségi irányelvekben szereplő csoportbontást az átlagléttség fölötti osztályokban nem lehet megvalósítani minden nemzetiségi nyelven tanított tantárgy esetében, az önkormányzat álláspontja szerint „ebben a tekintetben szükség lenne a nemzetiségi oktatásra vonatkozó eltérő szabályozásra”.

Az Országos Szlovén Önkormányzat álláspontja szerint a nem állami fenntartású intézmények a nemzetiségi neveléshez kiegészítő támogatást csak nagyon csekély mértékben kapnak, ezt a problémát egy feladat-finanszírozási formával lehetne megnyugtató módon megoldani.

A Szentgotthárd és Térsége Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola és a III. Béla Szakképző Iskola a KLIK (helyi és megyei tankerülete) fenntartása alá került, így a KLIK-nek kell – ezen intézmények útján – a nemzetiségi nyelvoktatás feltételeit is biztosítani.

Országos Roma Önkormányzat hangsúlyozta, hogy az iskoláknak – szakirányú végzettség nélküli pedagógusokkal, „nem kielégítő” roma tankönyvekkel és – finanszírozási gondokkal küzdve kell ellátnia a cigány nemzetiségi oktatás feladatát. „Ezeket a körülményeket sürgősen változtatni kell”.

A Szerb Országos Önkormányzat tájékoztatása szerint az oktatási kormányzat 2014-re nagyobb összeget ígért az önkormányzatnak az iskola fenntartásához.<sup>28</sup> Most megpróbálják a finanszírozást gazdaságosabbá tenni, és kigazdálkodni a szükséges pénzeszközöket az épület és az eszközállomány felújítására is.

<sup>27</sup> Az országos önkormányzat ezt a dokumentumot nem jelöli meg, nem azonosítja be a tájékoztatójában.

<sup>28</sup> Mint megtudtuk, az oktatási kormányzat az egyeztetés során az iskola és a program szakmaiságát és pedagógusok létszámát nem vitatta, de a technikai dolgozók nagy számát nem akarta elfogadni.

#### 4.2.9. *Milyen a középfokú nemzetiségi nevelést, oktatást folytató intézmények kapcsolata az anyaországgal, tanítanak-e például vendégtanárok az iskolákban?*

Az országos német önkormányzat tájékoztatása szerint a magyarországi német középiskolákban dolgoznak vendégtanárok is, de nem mindegyikben. „Létszámuk egyre kevesebb: Németország fokozatosan vonja vissza őket, mivel a német állam is finansiális problémákkal küzd”. Az anyaország továbbra is segítséget nyújt azonban a tanártovábbképzések szervezésében és a diákösztöndíjak terén.

Minden intézménynek van anyaországi iskolával kapcsolata. Ennek költségeihez a fenntartó eddig hozzájárult, most a KLIK költségvetésében a nemzetiségi többletfeladatok ellátására szánt összeget kell igénybe venni. „Ennek odaítélése viszont a tapasztalatok szerint tankerületfüggő”.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata által fenntartott gimnázium sokrétű kapcsolatot tart fenn az anyaországgal. A szaktárgyukat anyanyelven oktató pedagógusok az elmúlt évben részt vettek azon a szaknyelvi továbbképzésen, amely az országos önkormányzat és az aradi Aurel Vlaic Állami Egyetem együttműködésével jött létre. A gimnázium által irányított tankönyvfejlesztési programban anyaországi szerzők is részt vesznek a legkülönbözőbb (felső- és középfokú) oktatási területekről. A gimnázium kétoldalú kapcsolatokat tart fenn aradi, temesvári és kolozsvári közép- és felsőfokú intézményekkel. Eurorégiós projekt keretében – temesvári és szerbiai román középiskolákkal közösen – adja ki az Agora című kiadványt.

Az Országos Szlovák Önkormányzat tájékoztatása szerint a középfokú oktatás szereplői a Szlovák Oktatási Minisztérium továbbképzési- és tanulmányi lehetőségeinek évről-évre bővülő kínálatából választhatnak. Évente kétszer térítésmentes akkreditált továbbképzésen vehetnek részt a pedagógusok az anyaországban. A szlovák nemzetiségi középiskolák tanulói részére térítésmentes nyelvi képzések, országismereti programok, főiskolai előkészítő nyári kurzus és szlovák állami ösztöndíj lehetősége biztosított az anyaországban. Mindkét szlovák gimnázium rendszeres kapcsolatokat ápol szlovákiai középiskolákkal.

Az Országos Horvát Önkormányzat számára nagyon fontosak az anyaországi kapcsolatok. A horvátországi vendégtanárok az anyaországról szerzett ismeretek elmélyítését, az anyanyelv minél hatékonyabb elsajátítását, tapasztalatcserét tesznek lehetővé. Ugyanakkor a vendégtanárok alkalmazási feltételeinek megkönnyítéséhez szükség lenne a jogszabályi előírások rugalmasabbá tételére is. (Az országos önkormányzat – a vendégtanárok fontosságának elismerése mellett – a hazai pedagógusokat alkalmasabbnak tartja arra, hogy a nemzetiségi identitással foglalkozzanak. A horvát önkormányzat nem szeretné a horvátországi nyelvi lektorokat „saját pedagógusaik helyett, azok kiváltására alkalmazni”.)

Az önkormányzat értékelése szerint az anyaországhoz fűződő oktatási, ismeretszerzési kapcsolatok fenntartása kiemelkedő, nagy hagyományokra tekintenek vissza. Az iskolák kapcsolata a horvátországi testvériskolákkal sokszínű és igen eredményes. A kölcsönös látogatások, tanulmányi utak elősegítik azt is, hogy a tanulók bővítsék ismereteiket az anyaországról, annak oktatási rendszeréről, politikai, gazdasági helyzetéről, a kulturális életről, a horvát emberek hétköznapijairól, valamint képviseljék a magyarországi horvátság kultúráját.

Az önkormányzat mindemellett úgy véli, hogy a horvát nemzetiségi nevelésben – mivel nem ez a leglényegesebb probléma – nem az anyaországi kapcsolatok támogatására, hanem a hazai pedagógusképzésre kell helyezni a hangsúlyt. „Sokkal inkább arra lenne szükség, hogy a nemzetiségi pedagógus- utánpótlás kiemelt támogatást és segítséget kapjon, mivel egyre nehezebb anyanyelvi szintű nyelvtudással, egyben szaktudással rendelkező pedagógust találni”.

A Szerb Országos Önkormányzat fontosnak tartja a vendégtanárok alkalmazását, de „nem tudnak annyit fizetni” egy érkező pedagógusnak, hogy megérje neki. „Kevesebért pedig miért jönne át valaki a saját közegéből?” A szerb gimnáziumnak jelenleg egy vendégtanára van, aki már nagyon régóta dolgozik az intézményben.

Az önkormányzat tájékoztatása szerint szerb-magyar nemzetiségi vegyesbizottsági megállapodások csak a vendégtanárok felsőoktatási alkalmazását rendezik.

*4.2.10. Mi a véleménye a nemzetiségi oktatást (is) folytató középiskolákban nemzetiségi program szerint tanuló diákok tanulmányi és egyéb teljesítményéről, a nemzetiségi oktatást (is) folytató középiskolák továbbtanulási mutatóiról<sup>29</sup>?*

A magyarországi német középiskolák a kompetenciamérések és az érettségi eredményei alapján nem maradnak le a többségi iskoláktól, sőt, a legtöbb német nemzetiségi intézmény a magyarországi élmezőnyben szerepel tanulmányi területen, a nyelvvizsgák magas számával pedig vezetnek az országban. A német intézményeknek jók az érettségi eredményei, a továbbtanulási mutatói. Kiemelkedő tanulmányi munkájuk mellett tanulóik rendszeres és sikeres résztvevői országos tanulmányi versenyeknek és nemzetiségi rendezvényeknek.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata szerint a gimnáziumban folyó nevelő, oktató munka sikerességét igazolja, hogy az elmúlt öt évben a felsőfokú képzésre felvett fiatalok aránya 88 és 100 százalék között volt. Fontos szerepe van ebben az anyaországnak. Románia ugyanis minden szakirányban fogadja a gyulai román gimnázium megfelelő tanulmányi eredményt elért tanulóit.

A pécsi Miroslav Krleža Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthon vezetőjének véleménye szerint a nemzetiségi intézmények jellegükből adódóan nem lehetnek elitképzők. A jelentkezők és felvettek esetében az anyanyelv tanulásának folytatása, újratanulása és az identitás fejlesztése a cél. Nem válogatott tanulókból áll az iskola diákjainak közössége. Ennek ellenére eredményes felkészítő munka folyik a horvát gimnáziumban; a továbbtanulási szándékot nem kell az intézmény jellegéhez igazítani, hisz az intézmény általában tudja támogatni tanulóinak elképzeléseit. Így valósulhat meg az, hogy sikeresen iratkoznak be tanulóik a legkeresettebb szakokra, illetve jól megállják helyüket az érettségi utáni szakképzésben is. A nemzetiségi gimnázium differenciáltan biztosítja a szükséges kompetenciák elsajátítását és mellette fejleszti a nemzetiséghez való tartozás érzését.

A budapesti Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthon Diákjai az OKTV versenyeken horvát nyelv és irodalomból hagyományosan kimagasló eredményeket érnek el. Az utóbbi években az első három helyet a HOŠIG gimnazistái szerezték meg. Egyre több diákjuk jelentkezik emeltszintű érettségi vizsgára horvát nyelv és irodalomból, hiszen így nagyobb az esélye a felsőfokú nyelvvizsga megszerzésének. Továbbtanulási mutatóik is nagyon jók, tanulóik többsége (80 százaléka) magyar főiskolán, egyetemen, néhány diákjuk pedig Horvátországban folytatja tanulmányait. Az anyaországi felsőfokú képzésben való részvétel iránt nagy az érdeklődés, ám továbbra is számos gond van az anyaországi tanintézményekbe jelentkezés feltételeivel kapcsolatban. A bürokratikus ügyintézés sok diákot elriaszt a horvátországi továbbtanulástól, szükség lenne a jelentkezési feltételek egyszerűsítésére.

A Szerb Országos Önkormányzat szerint a kompetenciamérés eredményei évfolyamonként változnak. Például a jelenlegi 8. osztály 6.-os korában 90 százalékot ért el matematikából, míg a szövegértési feladatok a Szerbiából érkező tanulók esetén problémát

---

<sup>29</sup> Az Országos Roma Önkormányzatnak nem volt erre a kérdésre vonatkozó részletes információja.



jelentenek. „Hiába magyar anyanyelvűek és beszélnek a vajdasági konyhanyelvet, nem tudnak megfelelni a magyar irodalmi nyelvi szintnek”. A szerb gimnázium esetén a kompetenciamérések azért is torzítanak, mert „ha kicsi a minta, nagy a szórás”. A szerb gimnázium továbbtanulási mutatói nem jók, mert „a külföldre felvett gyerekeket a magyar rendszer nem rögzíti. Tőlünk sokan visszatérnek egyetemre Szerbiába, vagy más országokban tanulnak tovább. A rendszer csak azt látja, hogy most van 40 gyerek. Ebből a 40 gyerekből jó, ha 10 fog Magyarországon egyetemre jelentkezni”.

#### *4.2.11. Mi a véleménye a nemzetiségi általános iskolák és középiskolák kapcsolatáról?*

A magyarországi németek esetében az általános iskolák és a középiskolák között különösen jó az együttműködés; ez jelenti a nemzetiségi képzések alapját. A kollégák rendszeresen tartják a kapcsolatot a nemzetiségi általános iskolákban tanító kollégákkal, évi rendszerességgel továbbképzéseket, szakmai délutánokat, tapasztalatcseréket is tartanak számukra.

A gyulai román gimnázium a sikeres beiskolázás érdekében évente nyílt napokat tart elsősorban a román nemzetiségi oktatást végző általános iskolák tanulói számára. Ezen kívül a pedagógusok az anyanyelvi nevelés szempontjából fontosabb általános iskolákban személyes jelenlétükkel is népszerűsítik az intézményt. A kétnyelvű oktatásban résztvevő román általános iskolák is – egy kivétellel – az országos önkormányzat fenntartásába kerültek, így remélhető és el is várható, hogy az anyanyelvi nevelés hatékonyságának növelése érdekében az együttműködés még szorosabbá válik.

Az Országos Szlovák Önkormányzat beszámolt arról, hogy az általános iskolák létszámgyarapodása nem tükröződik a két gimnázium beiskolázásában. Az általános iskolák célja a nyelvvizsgára való felkészítés, nem pedig a szlovák gimnáziumi felvételre történő felkészítés. Az általános iskolák eredményességi mutatói között nem szerepel a középfokú szlovák nemzetiségi képzésbe történő beiskolázás. Hiányzik a köznevelés intézményei között a kommunikáció, az egyes fokozatok között nincs átmenet, igaz ez az óvoda, az általános iskola, a középiskola és a felsőoktatás vonatkozásában is.

A pécsi Miroslav Krleža Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthon vezetőjének véleménye szerint a nemzetiségi általános iskolákból a nemzetiségi középiskolába való beiratkozás nehézségeit a kínálat egyoldalúsága határozza meg. A gimnáziumi program nem mindenkinek való és nem egyformán népszerű. A pályairányítás a nyelvoktató iskolák esetében nem is szorgalmazza a nemzetiségi középiskolát, gyakran a kétnyelvű általános iskola és a szülők is a kisebb ellenállás-nagyobb kényelem irányába mozdulnak el.

A budapesti Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthon kapcsolatai kiterjednek az ország valamennyi horvát nemzetiségű oktatási intézményére, ahonnan továbbtanuló diákokat várnak, és amelyek számára folyamatosan ismertetik intézményük működését és eredményeit. Az általános iskolákra tehát mint az utánpótlás forrására is tekintenek. Kapcsolataik azonban ennél szerteágazóbbak. Törekcsenek arra, hogy a vidéki testvériskolák pedagógusai és diákjai aktív résztvevői legyenek programjaiknak. A testvériskolák látogatása illetve kulturális-művészeti csoportjaik fogadása rendszeres az intézményükben, e téren kiemelkedik minden évben a Horvát Kultúra Hete c. rendezvénysorozat, amely egy-egy magyarországi horvát régió, s emellett egy-egy vidéki horvát iskola bemutatására is alkalmat ad. Minden évben megrendezik az iskolát népszerűsítő budapesti táborukat, s gyakorta felkeresik a testvériskolákat a továbbtanulást segítő tanácsokkal, iskola-bemutató rendezvénnyel. Szakmai téren gyakran vesznek részt testvériskoláik meghívására helyi és regionális tanulmányi versenyeken. Intézményük fontos szerepet szeretne betölteni a szakmai és a nemzetiségi nyelvoktatást középpontjába helyező konferenciáknak, konzultációknak. Az iskola több alkalommal is rendezője volt ilyen jellegű

szakmai eseményeknek. A horvát iskolák szakmai és érdekvédelmi összefogását intézményük minden téren támogatja.

Az Országos Szlovén Önkormányzat hangsúlyozta, hogy térségük általános és középiskolái és a nemzetiségi tanárok kapcsolata rendszeres, közös szakmai továbbképzéseken vesznek részt.

Az Országos Roma Önkormányzat álláspontja szerint nem kielégítő a nemzetiségi általános iskolák és középiskolák kapcsolata. „A roma tanulók magas létszáma miatt, élve a törvényi szabályozatlanság és a kiegészítő normatíva biztosította lehetőségekkel, magas számban vállalták fel az általános iskolák a roma népismereti, esetenként a nyelvi oktatást. Ez azonban a tapasztalatok szerint nem a nemzetiségi iskolákba történő átirányítást, a továbbtanulási szándék megerősítését jelentette, hanem a helyi problémák egyik megoldási formáját”. A kérdéskörhöz tartozik az is, hogy „roma nemzetiségi középiskolák mindössze néhány helyen (Szolnok, Pécs) elvétve vannak, ami nem segíti a továbbtanulók célirányos támogatását”.

Az Országos Szerb Önkormányzat pozitív tapasztalatokról számolt be. A vidéki általános iskolások érdekében a gimnázium igazgatónöje tavaly elindított egy projektet, amely keretében a nyolcadikos gyerekek egy hetet Budapesten töltenek, a diákotthonban laknak és a szerb gimnáziumban tanuló nyolcadikosokkal vannak órán. Lóréven csak alsó tagozat működik. Deszken a felső tagozatban csak nyelvoktatás folyik, ezért a lórévi diákok szerb nyelvtudása ez alatt a 4 év alatt leépül. A battonyai szerb iskolában végzetek 60 százaléka a budapesti szerb gimnáziumba jön. „Battonyán most már jönnek azok az általános iskolai osztályok, ahol 12-15 fő fog végezni, abból 5-6 diák a szerb gimnáziumba fog jönni”.

#### *4.2.12. Mi a véleménye a felsőoktatás és a középfokú nemzetiségi nevelés, oktatás kapcsolatáról? A nemzetiségi felsőoktatás (hallgatói létszám és színvonal szempontjából) biztosítja-e a nemzetiségi közoktatás folyamatosságát?*

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata szerint a német nyelvű felsőoktatás és a középfokú nemzetiségi nevelés-oktatás kapcsolata jó. (A felsőoktatási intézmények egyéb karai és tanszékei nem igazán érdeklődnek a nyelvet jól beszélő diákok iránt.) A diákok részt vesznek a felsőoktatási intézmények nyílt napjain, a középiskola versenyeinek zsűrijében pedig a felsőoktatási intézmények német szakos munkatársai dolgoznak. A középiskolák lehetőséget biztosítanak a végzős hallgatóknak a tanítási gyakorlat teljesítésére.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata szerint a hazai és a romániai pedagógusképzés hosszabb távon is biztosíthatja a román nemzetiségi középfokú képzés pedagógus-szükségletét. „Jó és nyelvileg is megfelelően képzett óvodapedagógusokra, tanítókra, és általános iskolai tanárookra is szükségünk van hosszútávon”.

Az Országos Szlovák Önkormányzat hangsúlyozta, hogy az oktatás területén rövid időn belül generációváltásra kerül sor. Fokozottan igaz ez a nemzetiségi pedagógus társadalomra is, annak ellenére, hogy a középfokú intézmények kiemelten foglalkoznak azzal, hogy tanítványaikat a pedagógus pálya felé irányítsák.

A jelenleg nemzetiségi tanszékkel rendelkező főiskolák, egyetemek kis létszámú jelentkező esetén nem indítják a szakot, illetve nagyon magas a meghatározott ponthatár a szlovák nemzetiségi pedagógusképzésben meghirdetett szakokra. A hazai viszonylatban továbbra is probléma, hogy a szlovák nyelv és irodalom szakra jelentkezők számára a nemzetiségi szlováknyelv és irodalom nem kötelező – csak választható – felvételi tantárgy. Emeltszintű nemzetiségi szlovák nyelv és irodalom vizsgát a felsőoktatási intézmények nem kérnek a jelentkezőktől. Visszatérő gondot jelent, hogy a diplomások nagy része nem a népszerűtlen tanári pályát választja. A bolognai rendszerben az alapképzés során nincs szükség (és lehetőség sem) arra, hogy a felsőoktatás résztvevői kapcsolatba kerüljenek a

közoktatással. Ennek elvégzése után pedig csak a hallgatók mintegy 20 százalék választja a mester szakot, a pedagógus pályát. (A pedagógusképzés reformja azonban pozitívan befolyásolhatja a hallgatói létszám alakulását, valamint a felsőoktatási és közoktatási intézmények kapcsolatainak bővítését is.) A békéscsabai szlovák iskola mutatói alapján elmondható, hogy az utóbbi években végzős középiskolások növekvő létszámban szlovákiai felsőoktatási intézményekben folytatják tanulmányaikat.

A budapesti Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthon együttműködési megállapodás alapján ad lehetőséget az ELTE Szláv Filológiai tanszék végzős hallgatóinak rendszeres szakmai gyakorlatokra. A Szláv tanszék oktatóit rendszeresen meghívják előadások megtartására, maguk pedig részt vesznek a tanszék szakmai rendezvényein. Az iskola igazgatójának álláspontja szerint évről évre nehezebb horvát nyelvtudású, humán - és reáltárgyakat oktató szakembereket találni, fokozódik a tanító - és tanárihiány. A pedagógusképzés rendszerének átalakítását támogatják, s mindent megtesznek annak érdekében, hogy a főiskolákhoz és egyetemekhez fűződő kapcsolataik a pedagógus-utánpótlás érdekében is bővüljenek.

Ezzel szöges ellentétben a pécsi Miroslav Krleža Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthon igazgatójának véleménye szerint a horvát nemzetiségi pedagógusképzés képes kiszolgálni a jelenlegi szükségleteket. Problémának ő azt látja, hogy nemzetiségi nyelven más felsőoktatási folytatási lehetőség nincs is, ebben a szegmensben pedig biztos egzisztenciát csak a hallgatók igen kis százalékának lehet ígérni. A nyugdíjkorhatárok változása is megtorpanást okozott az érdeklődésben. A szakemberek számát tekintve a horvát nemzetiség több kétnyelvű intézményt is tudna működtetni, ennek a kereteit kívánják kiszélesíteni a közeli jövőben.

Az Országos Szlovén Önkormányzat arról tájékoztatott, hogy a középiskolát végzett jó képességű tanulók inkább Szlovéniában, kisebb részben Szombathelyen, a szlovén tanszéken tanulnak tovább.

Az Országos Roma Önkormányzat véleménye szerint a nemzetiségi felsőoktatás egyáltalán nem biztosítja a nemzetiségi közoktatás folyamatosságát. A felsőoktatási intézményekben mindenütt kötelezővé kellene tenni – legalább C tárgyként – a romológiai ismereteket. Ez különösen vonatkozik azokra a képzésekre, amelyeknek következményeként a végzett hallgató munkavállalóként gyakorta találkozik majd romákkal; ilyen például a tanári, jogászi, orvosi, művészi, illetve köztisztviselői pálya. Ez nemcsak abban segítene, hogy a szükséges ismeretekkel felvértezve a munkába álló fiatal toleránsabb, megértőbb és együttműködőbb legyen a magukat roma kisebbségként definiáló magyar állampolgárokkal, hanem segítene a felsőoktatási intézménybe járó roma hallgatók beilleszkedésében is, a helyenként és alkalmanként marginalizációt elszenvedni kényszerülő roma fiatalok megmaradásában. A távlati cél ennek megvalósulása esetén a leendő roma oktatók munkavállalásának elősegítése, alkalmazásuk mind nagyobb számban történő biztosítása. A létező és különböző erősségű előítéletek oldásának egyik legkitűnőbb eszköze lehet, ha a roma hallgatókat roma oktatók, vagy romológia képzést kapott és azt szakszerűen használó oktatók tanítják.

Az Országos Szerb Önkormányzat szerint komoly problémáink vannak a nemzetiségi felsőoktatásban. Az ELTE Tanár és Óvónőképző Karán van lehetőség szerb nyelvű nemzetiségi tanító- és óvónőképzésre. Az önkormányzat 4-5 éve sérelmezi, hogy a felvi.hu internetes oldal szerint a szakindításhoz minimum 3-6 fő szükséges. Volt olyan év, amikor három tanuló jelentkezett, de csak egy gyerek jelentkezett az óvónőképzőbe, egy a tanítóképzőbe, egy pedig első helyen az egyiket, a második helyen a másikat nevezte meg. Mivel nem egy helyre jelentkezett 3 fő, egyiket se vették fel. Az önkormányzat javasolja a létszámhatár feloldását, mert idén lesz három éve, hogy nem indítottak se óvónő, se tanítónőképzést, így ha két éven belül se indulnak a szakok, el fogják bocsátani a főiskola szaktanárait.



### 4.3. Statisztikai adatok

A középfokú iskolai oktatásban részt vevő nemzetiségi tanulók aránya a nemzetiségek összlétszámához képest mindösszesen egy százalék, ezen belül az anyanyelvű, illetve a nyelvoktató és a kiegészítő formájú oktatásban részt vevő tanulók aránya statisztikailag nem mérhető, a kétnyelvű oktatásban részt vevők aránya 0,7 százalék.

A görög, lengyel, ruszin nemzetiség tagjai számára nincs semmilyen anyanyelven elérhető középfokú oktatási forma. A szlovének esetében pedig csak nyelvoktató forma létezik. A görög és a ruszin általános iskolának nincs középiskolai folytatása, lengyeleknek általános iskolájuk sincs.

A nemzetiségi középfokú oktatásban részt vevők aránya a népszámlálási adatokhoz viszonyítva a németek esetében a legmagasabb, mindösszesen egy százalék. A táblázatban szereplő többi nemzetiség adatai statisztikailag nem értékelhetőek.

**Népszámlálási adatok 2011., és nemzetiségi középfokú iskolai tanulók száma<sup>30</sup> 2012/2013**

Nemzetiség	Nemzetiséghez tartozók száma népszámlálási adatok, 2011.	Középfokú iskolába járó tanulók, 2012/2013				
		Anyanyelvű	Kétnyelvű	Nyelvoktató	Kiegészítő	Összesen
Bolgár	6 272	0	0	0	22	<b>22</b>
Görög	4 642	0	0	0	0	<b>0</b>
Horvát	26 774	0	223	0	0	<b>223</b>
Lengyel	7 001	0	0	0	0	<b>0</b>
Német	185 696	72	1 976	436	11	<b>2 495</b>
Román	35 641	0	158	0	0	<b>158</b>
Ruszin	3 882	0	0	0	0	<b>0</b>
Szerb	10 038	193	0	9	0	<b>202</b>
Szlovák	35 208	47	51	0	0	<b>98</b>
Szlovén	2 820	0	0	40	0	<b>40</b>
<b>Összesen</b>	<b>317 974</b>	<b>312</b>	<b>2 408</b>	<b>485</b>	<b>33</b>	<b>3 238</b>

Forrás: KSH, Népszámlálás, 2011., Köznevelés-statisztikai adatgyűjtés, 2012/2013

<sup>30</sup> Középfokú iskolai tanulók: a gimnáziumi, a szakközépiskolai és szakiskolai feladatellátási helyen tanulók.

A népszámlálás során magát romának 315 833 fő vallotta, a roma nemzetiségi oktatásban részt vevők száma ehhez képest 2875 fő, ami 0,9 százalékos aránynak felel meg. A megyék szerinti bontás azt mutatja, hogy a roma nemzetiségű tanulók legnagyobb mértékben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (1067 fő), Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (516 fő), Baranya megyében (420 fő) és Jász-Nagykun-Szolnok megyében (286 fő) vesznek részt nemzetiségi oktatásban.

A népszámlás önbevallások alapján megállapított adatai szerint a roma lakosság létszáma és a roma nemzetiségi oktatásban részt vevők közötti arány azonban statisztikailag nem mérhető. Hét megyében (Békés, Csongrád, Győr-Moson-Sopron, Pest, Tolna, Vas, Veszprém) a roma lakosság nagyobb létszáma mellett (ellenére) egyetlen diák sem vesz részt roma nemzetiségi oktatásban.

**Népszámlálási adatok 2011, és roma nemzetiségi oktatást folytató középiskolába járó tanulók száma megyénként, 2012/2013**

Feladatellátási hely, megye	Cigányok száma, népszámlálás 2011	Cigány nemzetiségi középisk. tanulók, 2012/2013
Bács-Kiskun	11 327	8
Baranya	17 585	420
Békés	9 541	0
Borsod-A.-Z.	58 376	1 067
Budapest	20 151	199
Csongrád	5 006	0
Fejér	6 497	17
Győr-M.-S.	3 511	0
Hajdú-Bihar	18 546	42
Heves	19 467	37
Jász-N.-Sz.	19 089	286
Komárom-E.	4 371	102
Nógrád	15 489	73
Pest	20 719	0
Somogy	16 794	75
Szabolcs-Sz.-B.	44 738	516
Tolna	9 072	0
Vas	2 685	0
Veszprém	5 336	0
Zala	7 283	33
<b>Összesen</b>	<b>315 583</b>	<b>2 875</b>

Forrás: KSH, Népszámlálás 2011., Köznevelés-statisztikai adatgyűjtés 2012/2013

A 2008/2009-es tanévben a nemzetiségi általános iskolát befejező tanulók kevesebb<sup>31</sup>, mint 5,7 százaléka választott nemzetiségi középiskolát a továbbtanulás irányául. Ez az arány a 2009/2010-es tanévben kb. 6 százalékos volt, a 2010/2011-es tanévben pedig kb. 6,5 százalékos. Az ezt követő tanévben az arány 7,1 százalékra nőtt, majd 5,5 százalékra esett vissza. Az elmúlt öt tanévben az átlagos arány tehát 6,7 százalékos volt.

Nagyon kis létszám mellett ugyan, de a legjobb „nemzetiségi továbbtanulási” arányokkal a szerbek és a bolgárok esetében találkozunk. A legrosszabb az arány a ruszinok és a görögök esetében; az általános iskolai nevelésnek az előbbi vonatkozásában egyáltalán, míg az utóbbi viszonylatában az elmúlt három évben nincs középiskolai folytatása. Alig 2 százalékos a szlovák mutató, 14-18-os százalékos a román, 4,5-8,3 százalékos közötti a roma, 5,5-6,2 százalékos közötti a német továbbvitt nemzetiségi vonal.

**Nemzetiségi általános és középiskolai<sup>32</sup> oktatásban résztvevő tanulók száma nemzetiségenként, 2008-2013**

Nemzetiség	2008/2009		2009/2010		2010/2011		2011/2012		2012/2013	
	ált. isk.	középisk.	ált. isk.	középisk.	ált. isk.	középisk.	ált. isk.	középisk.	ált. isk.	középisk.
Bolgár	77	12	34	46	30	29	41	22	40	22
Görög	24	173	189	155	11	0	85	0	108	0
Horvát	2 134	222	2 195	222	2 220	241	2 259	232	2 289	223
Lengyel	0	0	98	64	0	0	0	0	0	0
Német	47 009	2 900	45 296	2 883	46 693	2 983	47 294	2 651	48 910	2 495
Roma <sup>33</sup>	50 024	2 253	49 230	2 360	53 054	3 308	54 232	4 497	53 006	2 875
Román	1 057	189	1 084	168	1 248	148	1 314	157	1 089	158
Ruszin	56	0	54	0	48	0	46	0	48	0
Szerb	202	118	222	133	309	187	308	184	314	202
Szlovák	4 614	105	4 554	89	4 489	85	4 511	99	4 333	98
Szlovén	93	32	97	38	96	43	118	38	116	40
<b>Összesen</b>	<b>105 290</b>	<b>6 004</b>	<b>103 053</b>	<b>6 158</b>	<b>108 198</b>	<b>7 024</b>	<b>110 208</b>	<b>7 880</b>	<b>110 253</b>	<b>6 113</b>

Forrás: Köznevelés-statisztikai adatgyűjtés, 2008-2013

<sup>31</sup> Jelentős számú nemzetiségi középiskola úgy is felvesz az általános iskolai végzettségű tanulókat, hogy nem jártak nemzetiségi általános iskolába, illetve nemzetiségi nyelvismeretük sincs.

<sup>32</sup> Középiskola: gimnázium, szakközépiskola és szakiskola.

<sup>33</sup> Roma: a nemzetiségi oktatás keretein belül a beás vagy a romani nyelvet tanító, illetve a kizárólag magyar nyelven oktató roma/cigány nemzetiségi oktatási forma együtt.

A nemzetiségi középiskolai és a nemzetiségi általános iskola tanulók egymáshoz viszonyított aránya a 2012/2013-as tanévben 5,5 százalék volt, vagyis a nemzetiségi általános iskolai tanulók kevesebb, mint 94, 5 százaléka<sup>34</sup> nem nemzetiségi középiskolában tanult tovább.

**Nemzetiségi általános iskolai és középiskolai oktatásban résztvevő tanulók megyénként, 2012/2013**

Feladatellátási hely megyéje	Nemzetiségi általános iskolai tanulólétszám	Nemzetiségi középiskolai tanulólétszám	A közép- és az általános iskolai tanulólétszám aránya
Bács-Kiskun	5 539	532	9,6%
Baranya	12 050	1051	8,7%
Békés	4 819	209	4,3%
Borsod-A.-Z.	14 572	1067	7,3%
Budapest	5 992	1060	17,7%
Csongrád	371	9	2,4%
Fejér	2 935	32	1,1%
Győr-M.-S.	3 186	170	5,3%
Hajdú-Bihar	4 667	42	0,9%
Heves	3 942	37	0,9%
Jász-N.-Sz.	3 946	286	7,2%
Komárom-E.	4 258	155	3,6%
Nógrád	3 908	73	1,9%
Pest	11 431	529	4,6%
Somogy	4 330	75	1,7%
Szabolcs-Sz.-B.	9 965	516	5,2%
Tolna	6 872	52	0,8%
Vas	958	40	4,2%
Veszprém	4 799	145	3,0%
Zala	1 713	33	1,9%
<b>Összesen</b>	<b>110 253</b>	<b>6 113</b>	<b>5,5%</b>

Forrás: Köznevelés-statisztikai adatgyűjtés, 2012/2013

<sup>34</sup> Figyelembe kell venni ui., hogy a nemzetiségi középiskolai nevelésben olyanok is részt vehetnek (vesznek), akik korábban nem nemzetiségi általános iskolai nevelésben részesültek.

Ha megyei bontásban hasonlítjuk össze a nemzetiségi általános iskolai tanulók létszámát az összes nemzetiségi középfokú tanulólétszámmal, akkor az abszolút számok tekintetében Borsod-Abaúj-Zemplén megye áll az első helyen mind a két iskolai szint vonatkozásában.

14572 tanuló vesz részt általános iskolai, 1067 tanuló pedig középfokú iskolai nemzetiségi oktatásban, ami 7,3 százalékos arányt jelent.

A legnagyobb arányt, 17,7 százalékot Budapesten tapasztalhatjuk, ahol összesen 5992 tanuló vesz részt nemzetiségi általános iskolai, 1077 fő pedig nemzetiségi középfokú képzésben.

A középfokú iskolai tanulólétszám aránya az általános iskolai tanulólétszámmal képest a következő képet mutatja:

Budapest után Bács-Kiskun megyében a legmagasabb ez az arány: 9,6 százalék, majd Baranya megye következik 8,7 százalékkal. BAZ megyében 7,3 százalék, Jász-Nagykun-Szolnok megyében pedig ez az arány 7,2 százalék. Győr-Moson-Sopron megyében 5,2 százalék a nemzetiségi középiskolások aránya; az összes többi megyében ez az arány 4 százalék alatt marad.

Meg kell említeni Tolna megyét, ahol országosan a legalacsonyabb ez az arány: 0,8 százalék. 6872 fő nemzetiségi általános iskolához képest mindösszesen 52 fő vesz részt nemzetiségi középiskolai oktatásban.

<b>A középfokú iskolák (gimnáziumi, szakközépiskolai és szakiskolai feladatellátási helyek) és a nemzetiségi nevelést, oktatást folytató középfokú intézmények, tanulók, megyénként, 2012/2013</b>						
Feladatellátási hely megyéje	Összes középfokú feladatellátási hely		Nemzetiségi középfokú feladatellátási hely		Nemzetiségi feladatellátási helyek aránya	Nemzetiségi oktatásban részt vevő tanulók aránya
	feladatellátási helyek száma	tanulók száma	feladatellátási helyek száma	tanulók száma		
Bács-Kiskun	95	27 636	5	532	5,3%	1,9%
Baranya	81	19 732	13	1 051	16,0%	5,3%
Békés	76	20 299	2	209	2,6%	1,0%
Borsod-A.-Z.	149	39 274	11	1 067	7,4%	2,7%
Budapest	419	119 447	12	1 060	2,9%	0,9%
Csongrád	99	23 977	1	9	1,0%	0,0%
Fejér	96	22 881	2	32	2,1%	0,1%
Győr-M.-S.	98	25 455	1	170	1,0%	0,7%
Hajdú-Bihar	117	32 717	1	42	0,9%	0,1%
Heves	60	17 915	2	37	3,3%	0,2%
Jász-N.-Sz.	98	21 424	5	286	5,1%	1,3%
Komárom-E.	65	15 829	3	155	4,6%	1,0%
Nógrád	42	8 747	4	73	9,5%	0,8%
Pest	142	36 073	2	529	1,4%	1,5%
Somogy	68	16 408	4	75	5,9%	0,5%
Szabolcs-Sz.-B.	126	33 274	6	516	4,8%	1,6%
Tolna	50	12 613	1	52	2,0%	0,4%
Vas	51	13 273	3	40	5,9%	0,3%
Veszprém	77	18 561	2	145	2,6%	0,8%
Zala	48	14 882	1	33	2,1%	0,2%
<b>Összesen</b>	<b>2 057</b>	<b>540 417</b>	<b>81</b>	<b>6 113</b>	<b>3,9%</b>	<b>1,1%</b>

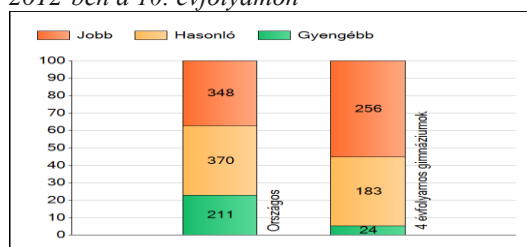
Forrás: Köznevelés-statisztikai adatgyűjtés, 2012/2013

#### 4.4. A helyszíni vizsgálattal érintett középiskolák kompetenciamérési mutatói<sup>35</sup>

##### 4.4.1. Horvát Óvoda, Általános Iskola Gimnázium és Diákotthon (HOŠIG), Budapest

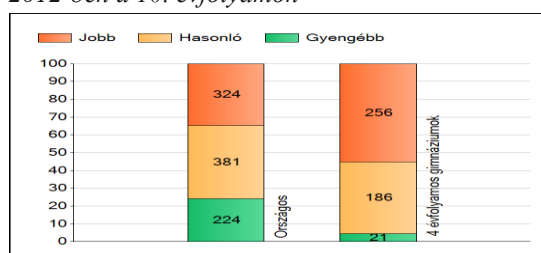
Matematikából a HOŠIG a 718. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban a lista több mint 37 százaléka. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a HOŠIG a 439. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok többsége (több mint 55 százaléka).

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya matematikából 2012-ben a 10. évfolyamon*



Szövegértésből a HOŠIG a 705. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban a lista közel 35 százaléka. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a HOŠIG a 442. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok többsége (több mint 55 százaléka).

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya szövegértésből 2012-ben a 10. évfolyamon*



A gimnázium nyolcadik évfolyama matematikából az országos átlagnál gyengébben teljesített: 62,5 százalékuk nem érte el az alapszint<sup>36</sup> követelményeit. A tizedik évfolyam 37,4 százaléka mutatott alapszint alatti eredményeket, ami azonban az átlag alatt teljesítők országos arányánál jobb érték.

A szövegértés területén mind a nyolcadik, mind a tizedik évfolyam 25 százaléka maradt az alapszint alatt teljesítők táborában. Átlaguk azonban mindkét esetben jobb volt, mint az országos átlag.

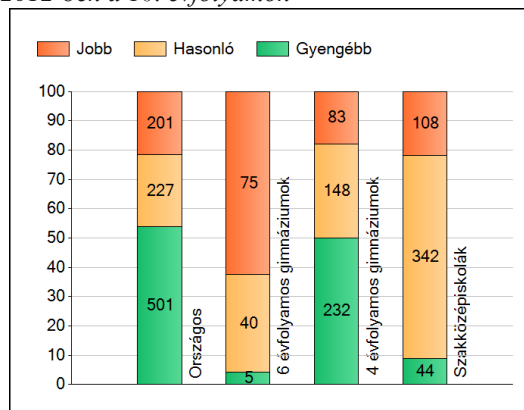
<sup>35</sup> Forrás: [www.oktatas.hu](http://www.oktatas.hu)

<sup>36</sup> A 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 80. §-ában foglaltak szerint az iskola székhelye szerint illetékes kormányhivatal felhívja az iskola fenntartójának figyelmét, hogy az általa fenntartott iskolában intézkedési terv elkészítését kell kezdeményeznie, ha az adott évben elvégzett mérések központilag feldolgozott eredményei alapján a felmért évfolyamok vonatkozásában az iskola bármely telephelyére és bármely képzési típusára vonatkozóan a) a 6. évfolyamon a tanulók legalább fele szövegértésből és legalább fele matematikából nem érte el a 2. képességszintet, b) a 8. évfolyamon a tanulók legalább fele szövegértésből és legalább fele matematikából nem érte el a 3. képességszintet, c) a 10. évfolyamon a tanulók legalább fele szövegértésből és legalább fele matematikából nem érte el a 3. képességszintet. A képességszinteket az adott tanévben az országos mérési feladatok keretében felmért tanulók teljesítményértékei alapján kell meghatározni pedagógiai, méréselméleti és statisztikai számítások alapján. A képességszinteket a tanév rendjéről szóló miniszteri rendelet – évente, az országos mérések lebonyolítása évének megjelölésével együtt – tartalmazza.

#### 4.4.2. Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium, Pilisvörösvár

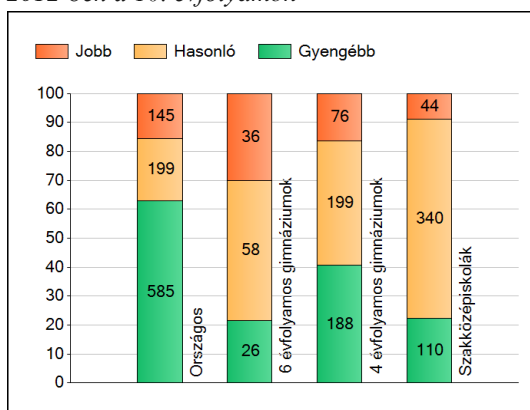
Matematikából a Schiller a 428. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban a lista 21 százaléka. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a Schiller a 231. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok 9 százaléka.

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya matematikából 2012-ben a 10. évfolyamon*



Szövegértésből a Schiller a 344. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban a lista kb. 16 százaléka. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a Schiller a 275. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok kb. 16 százaléka).

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya szövegértésből 2012-ben a 10. évfolyamon*



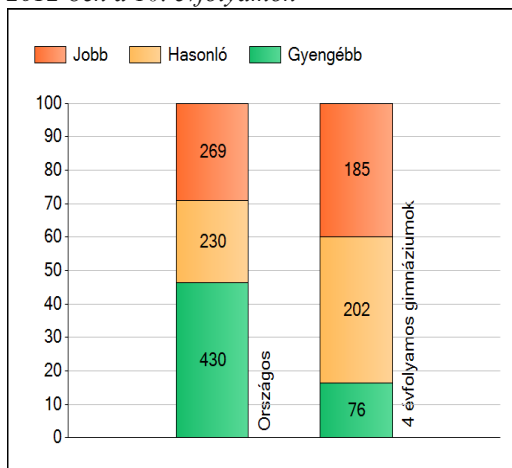
Az intézmény alapszintre vonatkozó szinte összes matematikaátlaga jobb volt az országos eredményeknél. A 6 évfolyamos gimnáziumi oktatásban részt vevő nyolcadikosok közül 23,9 százalék maradt az alapszint alatt; a tizedik évfolyamosok alapszint alatti aránya pedig 19,3 százalék volt. A 4 évfolyamos gimnáziumi képzés tizedik évfolyamában a szint alatt teljesítők aránya mindössze 10,9 százalék volt.

Szövegértés tekintetében hasonló a helyzet: a tizedik évfolyamos szakközépiskolások szint alatti átlaga 29,4 százalék volt, ami jobb volt az országos átlagnál. A hat évfolyamos gimnáziumi oktatás nyolcadik évfolyamán 8,7 százalék volt az alapszint alatt teljesítők aránya; a tizedik évfolyamon pedig minden tanuló elérte az alapszintet. A négy évfolyamos gimnáziumi oktatási forma tizedik évfolyamán a szint alatt teljesítők aránya mindössze 4,4 százalék volt.

#### 4.4.3. Nicolae Bălcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium, Gyula

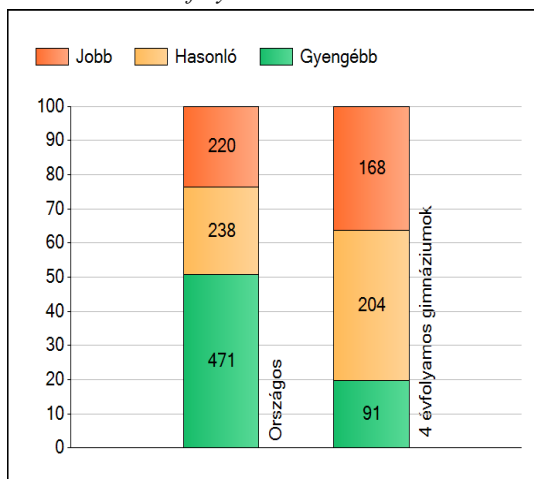
Matematikából a román gimnázium a 718. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban a lista több mint 37 százaléka. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a román gimnázium a 439. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok többsége (több mint 55 százaléka).

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya matematikából 2012-ben a 10. évfolyamon*



Szövegértésből a román gimnázium a 705. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban a lista közel 35 százaléka. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a román gimnázium a 442. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok többsége (több mint 55 százaléka).

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya szövegértésből 2012-ben a 10. évfolyamon*



Az alapszint vonatkozásában a gimnázium tanulóinak átlagai jobbak voltak az országosnál. Matematikából az alapszint alatt a nyolcadikosok 14,3 százaléka, a tízedikeseknek pedig 14,6 százaléka teljesített. Ezek az arányok kb. 50 százalékkal haladták meg az országos átlagokat.

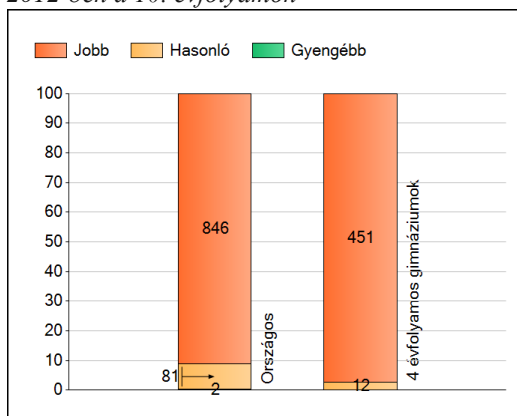
Szövegértésből minden nyolcadikos diák elérte az alapszintet, ami az országos átlaghoz viszonyítva kimagasló eredménynek mondható. A tízedikesek esetében a szint alatt teljesítők aránya 4,8 százaléka volt. Ezek az értékek is messze meghaladták az országos átlagot.



#### 4.4.4. Brázay Kálmán Általános Iskola, Gimnázium és Szakképző Iskola, Magyarhertelend

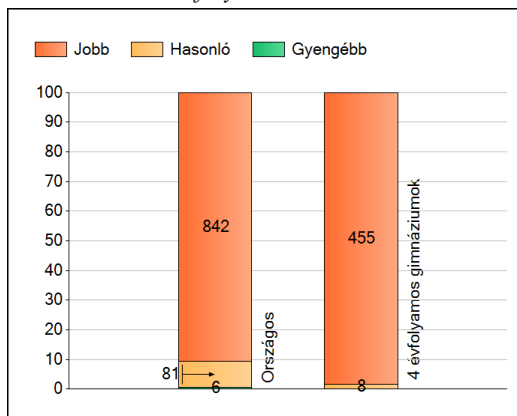
Matematikából a Brázay a 927. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban az iskolák 90 százaléka. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a Brázay a legutolsó volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok elsőrő többsége (több mint 97 százaléka).

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya matematikából 2012-ben a 10. évfolyamon*



Szövegértésből a Brázay a 923. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban a lista több mint 91 százaléka. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a Brázay a 463. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban szinte valamennyi gimnázium (kb. 98 százalék).

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya szövegértésből 2012-ben a 10. évfolyamon*



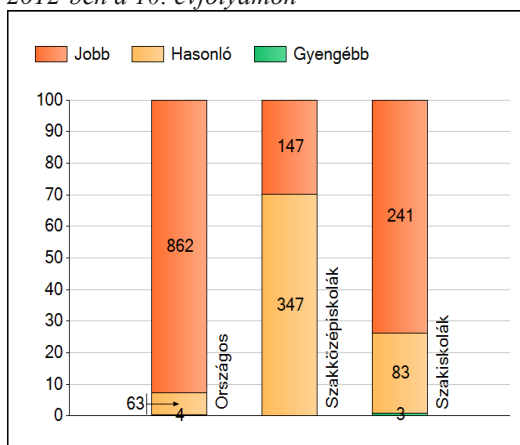
Az alapszint vonatkozásában az iskola diákjai mind matematikából, mind szövegértésből messze az országos átlag alatti teljesítményeket nyújtottak.

Matematikából a gimnáziumi tízedik osztályosok közül egyetlen tanuló sem tudta az alapszintet elérni, szövegértésből pedig a tanulók 85,8 százaléka teljesített az alapszint alatt.

#### 4.4.5. Don Bosco Általános Iskola, Szakiskola, Szakközépiskola, Kazincbarcika

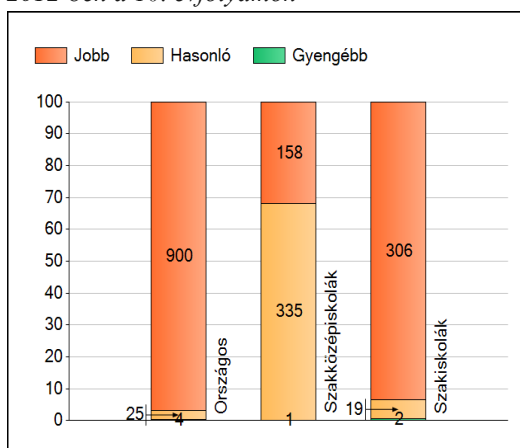
Matematikából a Don Bosco a 925. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban az iskolák majdnem 93 százaléka. A szakközépiskolák 494 fős mezőnyében a Don Bosco-nál szignifikánsan teljesített jobban az intézmények kb. 30 százaléka. A szakiskolák között csak 3 iskola teljesített gyengébben, míg szignifikánsan teljesített jobban kb. 74 százalék.

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya matematikából 2012-ben a 10. évfolyamon*



Szövegértésből a Don Bosco a 925. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban a lista majdnem 97 százaléka. A szakközépiskolák 494 fős mezőnyében a Don Bosco-nál szignifikánsan teljesített jobban az intézmények kb. 32 százaléka. A szakiskolák között csak 3 iskola teljesített gyengébben, míg szignifikánsan teljesített jobban kb. 94 százalék.

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya szövegértésből 2012-ben a 10. évfolyamon*



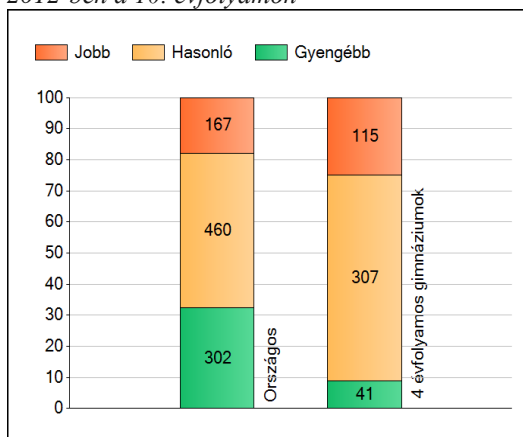
Az alapszint vonatkozásában az itt tanuló diákok mindkét képzéstípusban jelentősen elmaradtak az országos átlagoktól. Matematikából a szakközépiskolások 66,6 százaléka, a szakiskolások 88,5 százaléka teljesített az alapszint alatt.

Szövegértés tekintetében a szakközépiskolások 66,6 százaléka maradt el az alapszint teljesítésétől; a szakiskolások közül viszont senki nem érte el a szövegértés alapszintjét.

#### 4.4.6. Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium, Szakközépiskola és Diákotthon, Budapest

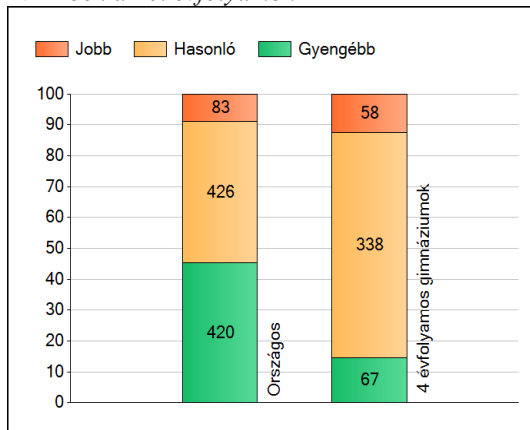
Matematikából a budapesti szlovák iskola a 627. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban az iskolák 18 százaléka. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a szlovák iskola a 422. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok 25 százaléka.

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya matematikából 2012-ben a 10. évfolyamon*



Szövegértésből a szlovák iskola az 509. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban a lista több mint 9 százaléka. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a szlovák iskola a 396. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok kb. 13 százaléka.

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya szövegértésből 2012-ben a 10. évfolyamon*



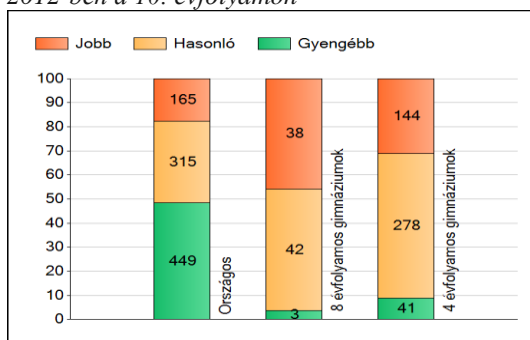
Az alapszinthez viszonyítva az iskola tanulói a mért értékekben (egy kivétellel) az országos átlagnál jobb eredményeket mutattak. Matematikából a nyolcadikos évfolyam 71,5 százaléka nem érte el az alapszintet. A tízedikes évfolyam esetén ez az érték 33,3 százalék volt, ami viszont valamivel jobb volt, mint az országos átlag.

Szövegértésből mind a nyolcadikosok, mind a tízedikesek jóval az országos átlag felett teljesítettek: a nyolcadikosok csak 14,3 százaléka, a tízedikeseknek pedig 11,1 százaléka nem érte el az alapszint követelményeit.

#### 4.4.7. Szentgotthárd és Kistérsége Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Szentgotthárd

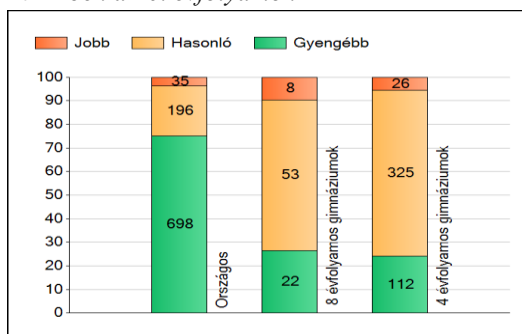
Matematikából a szentgotthárdi iskola a 480. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban az iskolák 18 százaléka. A 8 évfolyamos gimnáziumok 83 tagból álló listáján az iskola a 80. eredményt érte el, miközben a 8 évfolyamos gimnáziumok 46 százaléka szignifikánsan teljesített jobban. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a szentgotthárdi iskola a 422. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok 31 százaléka.

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya matematikából 2012-ben a 10. évfolyamon*



Szövegértésből a szentgotthárdi iskola a 231. legjobb eredményt érte el a 929 elemből álló országos listán, miközben szignifikánsan teljesített jobban a lista kb. 4 százaléka. A 8 évfolyamos gimnáziumok 83 tagból álló listáján az iskola a 61. eredményt érte el, miközben a 8 évfolyamos gimnáziumok 10 százaléka szignifikánsan teljesített jobban. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a szlovén iskola a 351. volt, míg szignifikánsan teljesített jobban a gimnáziumok kb. 6 százaléka.

*A szignifikánsan jobban, hasonlóan, illetve gyengébben teljesítő intézmények száma és aránya szövegértésből 2012-ben a 10. évfolyamon*



Az alapszinthez viszonyítva a 4 és 8 évfolyamos gimnáziumi tanulók mért eredményei minden területen jobbak az országos átlagoknál. Matematikából a 8 évfolyamos gimnáziumi képzésben részt vevő nyolcadikosok mindegyike elérte az alapszintet, a tízedikesek 25 százaléka produkált alapszint alatti teljesítményt. A négy évfolyamos gimnáziumi tanulók közül matematikából 27,8 százalék maradt az alapszint alatt.

Szövegértésből a 8 évfolyamos gimnázium nyolcadikos és tízedikes évfolyama egyaránt jónak mondható eredményt ért el: minden tanulójuk elérte az alapszintet. A négy évfolyamos gimnáziumba járó tízedikesek 11,1 százaléka nem érte el a szövegértés alapszintjét.

4.5. *A nemzetiségi oktatásra vonatkozó jogszabályi háttér – (elsődlegesen) a korábbi ombudsmani vizsgálatok tükrében*

A 2010. évi országgyűlési választásokat követően a magyar köznevelés és felsőoktatás jogszabályi környezete teljesen megváltozott, így a nemzetiségi nevelés-oktatás szabályozása is alapvető változásokon esett át. Új nemzetiségi törvény született, amely a nemzetiségi nevelést, oktatást meghatározó általános szabályokat tartalmazza. Az Országgyűlés új köznevelési és felsőoktatási törvényt is alkotott. Megújult a nemzeti alaptanterv, újraszabályozták a kerettanterveket. Sor került a nemzetiségi óvodai nevelés és a nemzetiségi iskolai nevelés-oktatás irányelveinek, valamint a nemzetiségi nyelvi és népismereti kerettantervek módosítására is.

4.5.1. *A nemzetiségi önkormányzatok jogosítványainak változásairól a nemzetiségi nevelés-oktatás tekintetében*

Az Nkt. több ponton is módosította a települési nemzetiségi önkormányzatot megillető egyetértési jog körét. 2012. szeptember 1-jétől a települési önkormányzat, az állami fenntartó az alapító okirata szerint nemzetiségi óvodai nevelésben, iskolai nevelés-oktatásban, kollégiumi nevelésben közreműködő nevelési-oktatási intézmény vezetőjének megbízásával, megbízásának visszavonásával összefüggő véleményéhez beszerzi az érintett települési nemzetiségi önkormányzat egyetértését.<sup>37</sup>

Az alapvető jogok biztosa az AJB-7359/2012 számú jelentésében<sup>38</sup> jelezte az emberi erőforrások miniszterének, hogy álláspontja szerint a szabályozás a jogállamiságból fakadó jogbiztonsághoz fűződő joggal összefüggésben visszásságot idéz elő. Az Nkt. 84. § (9) bekezdés f) pontja ugyanis értelmezhetetlen, hiszen az intézményfenntartó véleménye egyetértési joggal – a logika szabályai szerint, értelemszerűen – nem terhelhető. Egy véleménynek ugyanis immanens része, hogy önálló álláspontot, értékítéletet tartalmaz. Másfelől, mivel a „véleményhez kapcsolódó” egyetértő nyilatkozat tulajdonképpen „véleménnyé” válik, kiüresedik az egyetértési jog tartalma is.

Az ombudsman felhívta a figyelmet arra is, hogy az idézett szabály nincs összhangban az Njt.-vel sem. Az Njt. a 81. § (2) bekezdése<sup>39</sup> szerint ugyanis nem minden nemzetiségi köznevelésben részt vevő intézmény vezetője, hanem szűkebb körben, csak a nemzetiségi intézménynek minősülő intézmény<sup>2</sup> vezetőjének a kinevezésével kapcsolatban biztosít egyetértési jogot. Az ombudsman megállapította, hogy e rendelkezést úgy kényszerülnek alkalmazni az intézmények, azok fenntartói, valamint a nemzetiségi önkormányzatok, hogy annak lényeges tartalmát nem tudják megismerni, így a köznevelési törvény hivatkozott rendelkezése vonatkozásában fennáll az önkényes jogértelmezés veszélye; ezért az Nkt. idézett szabályának a módosítása szükséges.

A miniszter válasza szerint a szabályozás a közoktatási rendszerben végbement struktúraváltás következménye: mivel az állami fenntartású intézmények vezetőit az

<sup>37</sup> Nkt. 84. § (9) bekezdés f) pontja

<sup>38</sup> [http://www.ajbh.hu/jelentesek-inditvanyok-allasfoglalasok/-/document\\_library\\_display/2MF8KVipDr8d/view/108908?\\_110\\_INSTANCE\\_2MF8KVipDr8d\\_topLink=home&\\_110\\_INSTANCE\\_2MF8KVipDr8d\\_delta2=20&\\_110\\_INSTANCE\\_2MF8KVipDr8d\\_keywords=&\\_110\\_INSTANCE\\_2MF8KVipDr8d\\_advancedSearch=false&\\_110\\_INSTANCE\\_2MF8KVipDr8d\\_andOperator=true&p\\_r\\_p\\_564233524\\_resetCur=false&cur2=15](http://www.ajbh.hu/jelentesek-inditvanyok-allasfoglalasok/-/document_library_display/2MF8KVipDr8d/view/108908?_110_INSTANCE_2MF8KVipDr8d_topLink=home&_110_INSTANCE_2MF8KVipDr8d_delta2=20&_110_INSTANCE_2MF8KVipDr8d_keywords=&_110_INSTANCE_2MF8KVipDr8d_advancedSearch=false&_110_INSTANCE_2MF8KVipDr8d_andOperator=true&p_r_p_564233524_resetCur=false&cur2=15)

<sup>39</sup> „A nemzetiségi intézmények vezetőinek megbízására (vezetői megbízás visszavonására) – ha nem az adott nemzetiség önkormányzata gyakorolja a megbízási jogot –, valamint a nemzetiséghez tartozók oktatási öngazgatására is kiterjedő fenntartói döntés meghozatalára csak az adott nemzetiség önkormányzata egyetértésével, egyházi köznevelési intézmény vagy egyházi felsőoktatási intézmény esetében az adott nemzetiség önkormányzata véleményének kikérésével kerülhet sor.”

oktatásért felelős miniszter nevezi ki, ezért a nemzetiségi önkormányzatnak az állami fenntartó véleményével kapcsolatban van egyetértési joga.

Az Nkt-t 2013. május 10-i hatállyal módosító 2013. évi LV. törvény szerint nem csupán a vezető megbízásával, ill. a megbízás visszavonásával összefüggő *vélemény*hez, hanem az azzal összefüggő *döntés*hez is be kell szerezni a települési nemzetiségi önkormányzat egyetértését.<sup>40</sup>

A 2013. évi LV. törvény további változásokat is eredményezett az egyetértési jog kérdésében: az intézmény SZMSZ-ének, valamint pedagógiai programjának jóváhagyásához kapcsolódó egyetértési jog megszűnt, mivel a fenti dokumentumok elfogadása átkerült a fenntartó hatásköréből az iskola szakmai döntései közé. A köznevelési intézmény SZMSZ-ét, és pedagógiai programját a nevelőtestület fogadja el, a pedagógiai programot pedig a köznevelési intézmény vezetője hagyja jóvá.<sup>41</sup>

A 2013. évi LV. törvény módosításaival kikerült az egyetértés-köteles kérdések köréből a pedagógiai program végrehajtásának értékelése, az intézményben folyó szakmai munka értékelése is, ugyanakkor ez a kérdés a fenntartó hatáskörében maradt: az Nkt. 83. § (2) bekezdés h) pontja szerint a fenntartó értékeli a nevelési-oktatási intézmény pedagógiai programjában meghatározott feladatok végrehajtását, a pedagógiai-szakmai munka eredményességét.

#### *4.5.2. A nemzetiségi óvodai nevelés és a nemzetiségi iskolai oktatás irányelvének változásai*

Az új irányelv számos ponton eleget tett korábbi ombudsmeni jogalkotási javaslatoknak.

A régi irányelv a cigány kisebbségi óvodai nevelés speciális feladatként fogalmazta meg a sikeres iskolai előmenetelre való felkészítést. A kisebbségi ombudsman ezzel kapcsolatos korábbi álláspontja szerint ez a megfogalmazás nagyban hozzájárult ahhoz, hogy cigány kulturális nevelés címén a nemzetiségi kultúra elemeinek átadása helyett jellemzően „felzárkóztató”, szociokulturális hátrányokat kompenzáló programok valósultak meg. A kisebbségi biztos e speciális feladat szükségességének felülvizsgálatát (is) kérte a NEK-368/2010. ügyszámú jelentésében, amit a miniszter elfogadott: a 17/2013. (III.1.) EMMI rendelet szerint a többi nemzetiséghez hasonlóan a roma/cigány nemzetiségi nevelés, oktatás célja is a kulturális értékek átadása lett.

A kisebbségi ombudsman ugyanebben a jelentésében mutatott rá arra, hogy a cigány kulturális nevelés keretében az anyanyelvű és a kétnyelvű óvodai nevelést a többi nemzetiség anyanyelvű és kétnyelvű nevelésétől – elfogadható indok nélkül – eltérően, külön típusként szabályozza. A biztos jogalkotási javaslatban kérte a szabályozási párhuzamosság megszüntetését. Az új irányelv megvalósította a javaslatot: csupán a magyar nyelvű roma/cigány nemzetiségi nevelés-oktatás formáját szabályozza külön.

A kisebbségi biztos arra hívta fel a figyelmet a NEK-411/2011. ügyszámú jelentésében, hogy a korábbi NAT a felzárkóztató programokat tekintette a cigány kisebbségi oktatás céljának, míg az irányelv már túllépett ezen a megközelítésen és a kulturális értékek

<sup>40</sup> Nkt. 84. § (9) A települési önkormányzat, az állami fenntartó az alapító okirata, szakmai alapidokumentuma szerint nemzetiségi óvodai nevelésben, iskolai nevelés-oktatásban, kollégiumi nevelésben közreműködő nevelési-oktatási intézmény, továbbá az érintett gyermekek, tanulók ellátásában közreműködő pedagógiai szakszolgálatot ellátó intézmény a) létesítésével, megszüntetésével, átszervezésével, nevének megállapításával, b) költségvetésének meghatározásával és módosításával, c) vezetőjének megbízásával, megbízásának visszavonásával összefüggő *döntés*éhez, véleményéhez beszerzi az érintett települési nemzetiségi önkormányzat, térségi feladatot ellátó intézmény esetében a területi nemzetiségi önkormányzat, országos feladatot ellátó köznevelési intézmény esetében az országos nemzetiségi önkormányzat egyetértését.

<sup>41</sup> Lásd. Nkt. 25. § (4) bekezdése, 26. § (1) bekezdése.

átadására helyezte a hangsúlyt. A kisebbségi ombudsman jogalkotási javaslatban kérte az ellentmondás feloldását, ami a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet megalkotásával megvalósult: Az új NAT a nemzetiségi nevelés és oktatás elveit egységesen – a tanulók nemzetiségi közösséghez tartozásának erősítéseként, a nemzetiségi nyelv és kultúra közvetítéseként – határozza meg.

A nemzetiségi népismeret tantárgy kulcsfontosságú a nemzetiség kultúrájának, történelmének, hagyományának átadásában, a tapasztalat szerint ugyanakkor a különböző tantárgyakban integráltan oktatott ismeret „felolvadt”, elveszett, ezért a kisebbségi ombudsman indokoltnak tartotta önálló tantárgyként történő szabályozását a NEK-411/2011. ügyszámú jelentésében. A 17/2013. (III.1.) EMMI rendelet eleget tett e jogalkotási javaslatnak is: a népismeret integrált oktatását a jövőben kizárja, önálló tantárgy keretében kell oktatni.

A kisebbségi ombudsman a NEK-368/2010. és a NEK-411/2011. ügyszámú jelentésében is rámutatott arra, hogy a nemzetiségi nevelés-oktatás iránti igények bejelentésére szolgáló szülői nyilatkozatok formai és tartalmi elemeit, az igények felmérése során átadandó információk körét, valamint az igényfelmérésre kötelezettek együttműködését jogszabályban szükséges rögzíteni. A miniszter elfogadta a jogalkotási javaslatot; a hatályos új irányelv részletezi a szülők számára készítendő tájékoztató tartalmát.<sup>42</sup>

Az új irányelv iratmintát tartalmaz a nemzetiségi nevelés-oktatás megszervezéséhez szükséges kérelemről, a nemzetiségi nevelésben-oktatásban való részvételről, a nemzetiségi hovatartozásról teendő nyilatkozatról is. A minta nem szabályozza a különleges adatok kezelésének kérdéseit.

Az igényfelmérésre több jogszabály is tartalmaz rendelkezéseket. Az új irányelv 3. § (1) bekezdése szerint a nemzetiségi óvodai nevelésben és iskolai nevelésben-oktatásban való részvétel iránti igényt a feladatellátás kötelezettje az érintett helyi nemzetiségi önkormányzattal együttműködve méri fel. Az igényfelmérés során a feladatellátás kötelezettje az érintett települési, területi vagy országos nemzetiségi önkormányzat véleményének kikérésével tájékoztatót készít a szülők számára. Az Nkt. 83. § (7) bekezdése kimondja, hogy „a nemzetiség nyelvén folyó nevelés és oktatás iránti igényt a települési önkormányzat, az állami intézményfenntartó központ évente köteles felmérni az érintett első óvodai nevelési évre, első iskolai évfolyamra beiratkozni szándékozók körében az érintett települési nemzetiségi önkormányzat és az országos nemzetiségi önkormányzat bevonásával. Az Njt. 115. §-a alapján pedig a helyi nemzetiségi önkormányzat kötelező közfeladata – többek között – a nemzetiségi nyelven folyó nevelésre és oktatásra irányuló igények felmérése.

Az Irányelv részletes fejlesztési feladatokat határoz meg tíz nemzetiség számára, a lengyel, örmény, ukrán nemzetiségek részére azonban nem.

#### *4.5.3. Nemzetiségi pedagógusképzés, alkalmazási feltételek, nemzetiségi nyelvekből tehető nyelvvizsgák kérdése*

Az Nkt. 99. § (3) bekezdése szerint: „ha nincs a képzés szakirányának megfelelő hazai felsőfokú pedagógusképzés vagy megfelelő végzettségű és szakképzett pedagógussal nem tudják ellátni a feladatot, a nemzetiségi óvodai nevelésben, iskolai nevelés-oktatásban, kollégiumi nevelésben pedagógus-munkakört tölthet be, továbbá vezetői megbízást kaphat az is, aki az e törvény 3. mellékletében foglaltak vagy az átmeneti, továbbá a kivételi szabályok szerint pedagógus-munkakört tölthet be az óvodában, iskolában, kollégiumban, valamint az *adott nyelvből legalább középfokú „komplex”* típusú államilag elismert nyelvvizsga bizonyítvánnyal vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkezik.”

<sup>42</sup>A nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 17/2013. (III.1.) EMMI rendelet 3. § (2) bekezdése

Az oktatási kormányzat a felsőfokú képzés szűk keresztmetszetével magyarázta e szabály szükségességét. A szabályozás célja az, hogy a megfelelően képzett pedagógusok hiánya ne hiúsítsa meg a szülők kezdeményezésére indítandó nemzetiségi nevelés/oktatás megszervezését.

Az alapvető jogok biztosa az AJB-3924/2012. ügyszámú jelentésében megállapította, hogy ukrán, örmény, ruszin nyelvterületen nem tehető nyelvvizsga, de honosítás, illetve – megfelelő nemzetiségi középiskola hiányában – nemzetiségi érettségi útján sem lehet államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítványhoz jutni. Mindeközben nincs hazai nemzetiségi pedagógusképzés örmény és ruszin nyelvterületen, az ukrán vonatkozásban pedig hiányzik az óvodapedagógus-képzés és a tanítóképzés.

A biztos e jelentésében megállapította azt is, hogy bolgár, görög és lengyel nyelvből külföldön szerzett érettségi bizonyítvány, oklevél, bolgár és lengyel nyelvből egy hazai nyelvvizsgaközpont által biztosított ECL típusú nyelvvizsga honosítása útján lehet államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítványt szerezni. Ezen túl, e nyelvekből – a nemzetiségi kiegészítő oktatás nyújtotta kereteken belül – érettségivel is elérhető ez a cél. A külföldi tanulmányok azonban nem biztosítottak mindenki számára, a honosítási eljárás is korlátozott lehetőség, illetve utánajárást és pluszköltséget jelent, az érettségi tétele pedig korosztályi és egyéb akadályokba ütközhet. Mindeközben e nyelvterületeken hiányzik a hazai nemzetiségi óvodapedagógus-képzés és a tanítóképzés. Ha mindezt – mutatott rá az ombudsman – összevetjük azzal, hogy a bolgár, a görög, a lengyel, az örmény, a ruszin, az ukrán nyelvet<sup>43</sup> az adott nyelvből felsőfokú „komplex” típusú államilag elismert nyelvvizsga bizonyítvánnyal vagy azzal egyenértékű okirattal rendelkező (nemzetiségi pedagógus-oklevéllel nem bíró) pedagógusok is oktathatják, egyértelművé válik, hogy e nyelvekből az akkreditált hazai nyelvvizsga lehetőségének a biztosítása a pedagógusképzés területén vállalt állami kötelezettség részeként értelmezendő.

Az ombudsman az AJB-3924/2012. ügyszámú jelentésében minderre tekintettel megállapította, hogy a bolgár, a görög, a lengyel, az örmény, a ruszin és az ukrán nyelvekből állami kötelezettség a hazai államilag elismert, korlátozásoktól mentes, akkreditált nyelvvizsga objektív lehetőségének a megteremtése. Az államtól független nyelvvizsgaközpontok érdekeltiségét pedig csak úgy lehet biztosítani, hogy az oktatási kormányzat a jelzett nyelvek hiányzó nyelvvizsga-akkreditációjának a teljes, az ezekből való vizsgáztatásnak pedig (a jelentkezők alacsony számából fakadó, esetleges) többletköltségeit átvállalja. Az állam a már akkreditált nemzetiségi nyelvekből a nyelvvizsgatétel folyamatosságát úgy biztosíthatja, ha minimum a vizsgáztatással együtt járó, igazolt pluszköltségeket finanszírozza.

Az Emberei Erőforrások Minisztériuma köznevelésért felelős államtitkára arról tájékoztatta az ombudsmant, hogy a tárca munkatársai számos megbeszélést folytattak felsőoktatási intézményekkel és nyelvvizsgaközpontokkal a bolgár, lengyel, örmény, ruszin és ukrán nyelvekből biztosítandó nyelvvizsgák megteremtése érdekében. Az ombudsman – az oktatási kormányzat erőfeszítéseinek elismerése mellett, a 2013. április 16-án elküldött levelében – kérte a köznevelésért felelős államtitkárt, hogy az egyeztetések konkrét eredményeiről: megkötött támogatási szerződésekről, nyelvvizsga-akkreditációs költségek átvállalásáról is tájékoztasson. Ezt a tájékoztatást azonban azóta sem kaptuk meg hivatalos úton.

---

<sup>43</sup> A cigány nyelvek (romani és beás) is ebbe a sorba tartoznak, de cigány nemzetiségi területen folyik tanár-, tanító-, és óvónőképzés, illetve e nyelvekből államilag elismert nyelvvizsga is szerezhető.



## 5. A vizsgálat megállapításai

### 5.1. *A hatáskör tekintetében*

Az ombudsman feladat- és hatáskörét, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságait az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdés szerint az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

Az Ajbt. 1. § (1) bekezdés c) pontja értelmében az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a Magyarországon élő nemzetiségek jogai érvényesítésére.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése értelmében hatóságnak minősül a közigazgatási szerv, a helyi önkormányzat, valamint a nemzetiségi önkormányzat. Az Ajbt. 18. § (2) bekezdése értelmében a közoktatási intézmények közszolgáltatást végző szervnek számítanak.

E felhatalmazások alapján az ombudsman a nemzetiségi középfokú oktatás helyzetét vizsgálhatja.

### 5.2. *Az alkotmányos alapjogok és alapelvek tekintetében*

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott egyes alapjogi tesztek.

Az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, legalábbis az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely ellentétes volna a korábbi Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”. A Testület továbbá a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatban rámutatott: „Az Alaptörvény negyedik módosítása következtében (...) az Alkotmánybíróságnak ezen összevetés eredményeképpen az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott határozataiban foglalt érvek felhasználását kellő részletességgel indokolni kell. A korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek figyelmen kívül hagyása ugyanakkor az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén is lehetségessé vált, a szabályozás változása a felvetett alkotmányjogi probléma újraértékelését hordozhatja.

Az Alkotmánybíróság az újabb ügyekben vizsgálandó alkotmányjogi kérdések kapcsán felhasználhatja a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és alkotmányossági összefüggéseket, ha az Alaptörvény adott szakaszának az Alkotmánnyal fennálló tartalmi egyezése, az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele és a konkrét ügy alapján a

megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, és szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntése indoklásába történő beillesztése.

Az Alkotmánybíróság – a fenti feltételek vizsgálata mellett – a hatályát veszített alkotmánybíróági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Ezzel összhangban az ombudsmani elvi megállapítások megfogalmazása, az egyes alapjogok, alkotmányos elvek értelmezése során kiindulópontnak számítanak az Alkotmánybíróság határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapítások, következtetések.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, *demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság korábbi töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a *jogbiztonság*.

Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. A jogbiztonság követelménye nemcsak az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak számos összetevője van, a jogállamiság elvéből következő egyik legfontosabb alapkövetelmény ugyanakkor éppen a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket.

A jogalkotással kapcsolatban a jogállamiság/jogbiztonság elvéből levezetett alapelv a normavilágosság elve. Ezen elv értelmezését – többek között – az 814/B/2004. AB. határozat indoklása tartalmazza: „a normavilágosság sérelme miatt az alkotmányellenesség akkor állapítható meg, ha a szabály a jogalkalmazó számára értelmezhetetlen, vagy eltérő értelmezésre ad módot és ennek következtében a norma hatását tekintve kiszámíthatatlan, előre nem látható helyzetet teremt a címzettek számára, illetőleg a normaszöveg túl általános megfogalmazása miatt teret enged a szubjektív, önkényes jogalkalmazásnak.”

A nemzetiségek alapvető jogait az Alaptörvény XXIX. cikke határozta meg. Az Alaptörvény rendelkezése szerint a Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz. A nemzetiségek kiemelt jelentőségű alapjoga, hogy helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre.

Az Alkotmánybíróság a 12/2004. (IV. 7.) AB határozatában korábbi döntéseire hivatkozva hangsúlyozta: „Az állam kötelessége az alapvető jogok „tisztelőben tartására és védelmére” a szubjektív alapjogokkal kapcsolatban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről. Ennek érdekében a jogalkotó köteles olyan szabályozást alkotni, amely a lehető legnagyobb mértékben biztosítja az alapjogok érvényesülését.” Amint arra az Alkotmánybíróság már a 48/1998. (XI. 23.) AB határozatában is rámutatott: „Az Alkotmány egyes esetekben nevesíti az intézményvédelmi kötelességeket, másutt nem, előfordul az is, hogy éppen az alanyi jogi oldal marad háttérben; a megfogalmazás és a hangsúlybeli különbségek nem változtatnak azon, hogy az alapjogok

egyaránt tartalmazzák a szubjektív jogokat és az objektív, ennél szélesebb állami köteleességeket is”.

A nemzetiségek kultúrájának, önazonosságának megőrzésére irányuló szabályok megalkotásánál a törvényhozó széles döntési jogosultsággal rendelkezik, ennek a döntési szabadságnak a korlátait azonban az Alaptörvény rendelkezései, így különösen az alapjogokra vonatkozó szabályok határozzák meg (45/2005. (XII. 14.) AB határozat).

2. A nemzetiségi önkormányzásra jogosultság olyan különleges alkotmányos jog, ami elvileg és alapvetően csak a jogosulti kör vonatkozásában tér el a „többség” öngazgatási jogától. Szembetűnő ugyanakkor, hogy a helyi önkormányzatok jogairól az Alaptörvény részletesen szól, számos garanciális jellegű és jelentőségű rendelkezést rögzít, míg a nemzetiségi közösségek jogainak, ezen belül, önkormányzáshoz való jogának részletszabályait az Alaptörvény végrehajtásaként kiadott Njt. szabályozza, az Alaptörvény csak említi ezeket. Mindenesetre, mivel az önkormányzáshoz való jog a nemzetiségek esetében is alapjogi elismerést kapott, az autonómia részletezési helyének az önrendelkezési jog lényege szempontjából (önmagában véve) nincs elvi jelentősége.

A jogalkotó a Njt.-t kifejezetten az Alaptörvénynek a magyarországi nemzetiségek ügye iránt kinyilvánított felelősségvállalására figyelemmel alkotta meg. A Njt. célja, hogy a nemzetiségek sajátos, az Alaptörvényben alapvető szabadságjogokként általánosságban megfogalmazott egyéni és közösségi jogait részletezze<sup>44</sup> és széles körben biztosítsa. A Njt. preambuluma e célkitűzések részeként fogalmazza meg, hogy Magyarország biztosítja az anyanyelvű oktatást, garantálja a nemzetiségi közösségek öngazgatáshoz, önkormányzatisághoz való jogát.

A Njt. az anyanyelvhez és az anyanyelvű oktatáshoz való jogot „alapvető”<sup>45</sup>, valamint „egyéni”<sup>46</sup> és „közösségi”<sup>47</sup> nemzetiségi jogként is megfogalmazza, sőt, a „nemzetiségek oktatási öngazgatása” önálló alcímként is szabályozva van a törvényben. A Njt. a nemzetiségek oktatási öngazgatása alatt az állam költségvetési<sup>48</sup>, jogalkotási<sup>49</sup> és felsőoktatás-irányítási<sup>50</sup> feladatvállalását; a nemzetiségi önkormányzatok együttműködési<sup>51</sup>, véleményezési

<sup>44</sup> Alaptörvény XXIX. cikk (3) bekezdés: A Magyarországon élő nemzetiségek jogaira vonatkozó részletes szabályokat, valamint a helyi és országos önkormányzataik megválasztásának szabályait sarkalatos törvény határozza meg.

<sup>45</sup> Njt. 3. § Minden nemzetiség jogosult arra, hogy nemzetiségi közösségként létezzen és fennmaradjon.

<sup>46</sup> Njt. 12. § (1) b) pont A nemzetiséghez tartozó személynek joga van: megtanulni anyanyelvét, részt venni anyanyelvű köznevelésben, oktatásban és művelődésben.

<sup>47</sup> Njt. 19. § b) pont A nemzetiségi közösségeknek joguk van: nemzetiséghez tartozók óvodai neveléséhez, általános iskolai neveléséhez-oktatásához, nemzetiségi kollégiumi ellátásához, gimnáziumi, szakközépiskolai, szakiskolai neveléséhez-oktatásához, felsőfokú képzéséhez, továbbá jogosultak.

<sup>48</sup> Njt. 22. § (2) Az állam a magyarországi nemzetiségek anyanyelvét közösség-összetartó tényezőként ismeri el. Az állam tekintet nélkül arra, hogy a köznevelési intézménynek ki a fenntartója, támogatja a nemzetiségek által használt nyelv alkalmazását a nemzetiségi köznevelésben. A nemzetiségi köznevelés többletköltségét - jogszabályban meghatározott módon - az állam viseli.

<sup>49</sup> Njt. 23. § (1) A köznevelés és a felsőoktatás törvényi szabályozása, az oktató-nevelő tevékenység szerkezetének és tartalmának meghatározása, valamint e tevékenység ellenőrzése során e törvénnyel összhangban érvényesíteni kell a nemzetiségek kulturális autonómiájának megfelelő nevelési és oktatási érdekeket. (2) A nemzetiségi óvodai nevelésben, iskolai nevelésben-oktatásban biztosítani kell a népismeret tárgykörébe tartozó ismeretanyag elsajátítását, így különösen a nemzetiség és az anyaország történelmének, irodalmának, földrajzának, kulturális értékeinek és hagyományaiknak, a nemzetiségi jogok és intézményrendszerének megismerését.

<sup>50</sup> Njt. 23. § (4) A nemzetiségi anyanyelvű és anyanyelvi közneveléshez az anyanyelvű pedagógusok képzésének, továbbképzésének biztosítása állami feladat. E feladat keretében az állam támogatja a nemzetiségek anya-, illetve nyelvvországból érkező oktatók magyarországi vendégtanári alkalmazását is.

<sup>51</sup> Njt. 23. § (3) A nemzetiségi óvodai nevelésre és nemzetiségi iskolai nevelésre-oktatásra irányuló igények felmérésében és megszervezésében a törvény által e feladatok ellátására kötelezett szervek és a nemzetiségi önkormányzatok együttműködnek.

és egyetértési jogainak a szabályozását és biztosítását<sup>52</sup>, a nemzetiségi önkormányzatok (oktatási) intézményfenntartóvá válásának a támogatását<sup>53</sup>, valamint a nemzetiséghez tartozók – nemzetiségi oktatás vonatkozásában való – előnyben részesítését érti<sup>54</sup>.

3. Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése szerint Magyarország az alapvető jogokat bármely megkülönböztetés – nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel – nélkül, mindenkinek biztosítja.

Az Alkotmánybíróság szerint a *megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként – egyenlő méltóságú személyként – kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. Bár az Alkotmány szövegszerűen az alapvető jogok tekintetében tiltja a hátrányos megkülönböztetést, a töretlen alkotmánybíróági gyakorlat

---

<sup>52</sup> Njt. 27. § Ha jogszabály a nemzetiségi önkormányzat részére valamely döntés meghozatalánál a közneveléssel kapcsolatos ügyben véleményezési vagy egyetértési jogot biztosít, a nyilatkozat megtételére - jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában - harminc nap áll rendelkezésre. A határidő - bármely érdekeltnek a másik félhez intézett nyilatkozata alapján - egy alkalommal további 30 nappal meghosszabbodik. A határidő jogvesztő. Ha a nemzetiségi önkormányzat az egyetértését nem adta meg, az érdekelt kezdeményezésére az egyetértési nyilatkozat pótlásáról a nemzetiségi önkormányzat székhelye szerint illetékes közigazgatási és munkaügyi bíróság nemperes eljárásban harminc napon belül dönt. Az eljárás költségeit - ide értve a szakértő díjazását is - az viseli, akinek az egyetértés megszerzéséhez érdeke fűződik. 32. § Ahol e fejezet nemzetiséghez tartozó személy, nemzetiségi önkormányzat, nemzetiségi egyesület nyilatkozatáról, véleményéről, egyetértéséről rendelkezik, azon kizárólag az érintett nemzetiséghez tartozó személy, érintett nemzetiség önkormányzatának, egyesületének ezen joga értendő.

<sup>53</sup> Njt. 24. § (1) A nemzetiségi önkormányzat - a köznevelési törvényben és az államháztartás működési rendjéről szóló jogszabályokban meghatározottak szerint - köznevelési intézményt létesíthet és tarthat fenn, illetve az e törvényben meghatározott rendben átveheti a más szerv által létesített köznevelési intézmény fenntartói jogát. 25. § (1) Állami feladatot ellátó intézmény esetében az országos nemzetiségi önkormányzat kezdeményezésére át kell adni az országos nemzetiségi önkormányzat részére annak az országos vagy térségi beiskolázású köznevelési intézménynek a fenntartói jogát, amelyik alapító okirata alapján nemzetiségi feladatot lát el, és gyermekek, tanulók legalább hetvenöt százaléka részt vesz a nemzetiségi nevelésben, nevelésben-oktatásban, illetve ellátásban részesül. A kezdeményezéshez csatolni kell az érintett intézmény iskolaszékének, ennek hiányában szülői szervezetének (közösségének) és diákönkormányzatának, továbbá az adott nemzetiség érintett települési és területi nemzetiségi önkormányzatának a véleményét. (2) A települési nemzetiségi önkormányzat megkeresésére - az országos nemzetiségi önkormányzat egyetértése esetén - az intézmény helyi önkormányzati, állami fenntartója átadhatja a települési nemzetiségi önkormányzatnak annak a köznevelési intézménynek a fenntartói jogát, amelyik alapító okirata alapján nemzetiségi feladatot lát el, és minden gyermek, tanuló részt vesz a nemzetiségi nevelésben, nevelésben-oktatásban, illetve ellátásban részesül. A kezdeményezéshez csatolni kell az érintett intézmény iskolaszékének, ennek hiányában szülői szervezetének (közösségének), a diákönkormányzatának a véleményét. (4) Különösen indokolt esetben az országos nemzetiségi önkormányzat - az oktatásért felelős miniszter engedélyével - átveheti az országos vagy térségi feladatot el nem látó, nemzetiségi anyanyelvű, illetve nemzetiségi két tanítási nyelvű intézmény, továbbá a roma nemzetiségi intézmény fenntartását, valamint az adott nemzetiség országos feladatot is ellátó nemzetiségi nyelvoktató intézményét. A miniszter az átadást akkor engedélyezi, ha a) minden tanuló részt vesz a nemzetiségi oktatásban és b) az adott nemzetiség köznevelése szempontjából kiemelt jelentőséggel bír. (5) A nevelési-oktatási intézmény átadására az oktatásért felelős miniszter és az átvevő között létrejött köznevelési szerződés alapján kerülhet sor. (6) A fenntartói jog átadásával együtt a köznevelési intézmény feladatainak ellátását szolgáló ingó és ingatlan vagyont - a 125. § (5) bekezdésében foglalt kivétellel - az átvevő használatába kell adni. Az átadás ingyenes. A használatba adás ideje nem lehet tíz évnél rövidebb. 26. § (1) Az országos nemzetiségi önkormányzatok esetében a nemzetiségi óvodai nevelés, iskolai, kollégiumi nevelés-oktatás, valamint a helyi nemzetiségi önkormányzatok esetében a nemzetiségi iskolai, kollégiumi nevelés-oktatás finanszírozása a nevelési-oktatási feladatot ellátó egyházi jogi személyekre vonatkozó szabályokkal azonosan történik. (2) Az (1) bekezdés szerinti finanszírozás során a központi költségvetés a nemzetiségi önkormányzatok köznevelési feladatainak ellátásához költségvetési hozzájárulást biztosít, továbbá kiegészítő támogatásokat nyújt.

<sup>54</sup> Njt. 28. § A nemzetiségi nevelési, oktatási intézményt az érintett nemzetiséghez nem tartozók csak akkor vehetik igénybe, ha az intézmény - az adott nemzetiség igényeinek kielégítése után - betöltetlen férőhellyel rendelkezik. A felvétel (beiratkozás) előzetesen nyilvánosságra hozott szabályok alapján történhet.

alapján a tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az Alkotmánybíróság az alapjoggal, illetve az alapjognak nem minősülő egyéb joggal összefüggésbe hozható hátrányos megkülönböztetés vonatkozásában két különböző tesztet alkalmaz.

Az alapjogokra vonatkozó diszkrimináció esetén az Alkotmánybíróság a szükségesség-arányosság tesztjét alkalmazza. E megközelítésben az alapjoggal kapcsolatos megkülönböztetés jogszerű alkalmazásának négy konjunktív feltétele van. 1. A megkülönböztetés ésszerűen indokolható legyen. 2. Egy másik alapvető jog vagy szabadság védelme érdekében ne álljon rendelkezésre más eszköz, azaz, hogy a különbségtétel vagy korlátozás „elkerülhetetlen” legyen. 3. A különbségtétel feleljen meg a cél eléréséhez szükséges legenyhébb korlátozás követelményének. 4. A megkülönböztetésnek vagy korlátozásnak arányban kell állnia az elérni kívánt cél fontosságával.

„Az alapjognak nem minősülő egyéb jogra vonatkozó, személyek közötti hátrányos megkülönböztetés, vagy más korlátozás alkotmányellenessége akkor állapítható meg, ha a sérelem összefüggésben áll valamely alapjoggal, végső soron az emberi méltóság általános személyiségi jogával és a megkülönböztetésnek, illetve korlátozásnak nincs tárgyilagos mérlegelés szerint ésszerű indoka, vagyis önkényes.”<sup>55</sup> Annak megítélésénél, hogy a megkülönböztetés indoka ésszerű-e, azaz nem önkényes-e, tekintettel kell lenni a törvény céljára is<sup>56</sup>. A megkülönböztetés voltaképpen akkor önkényes, ha az emberi méltósággal össze nem egyeztethető szempontok alapján különböztet meg, azaz, ha sérti az egyenlő méltóságú személyként kezelés követelményét.<sup>57</sup>

Fontos, hogy az Alkotmánybíróság által kimunkált szükségesség/arányosság tesztet az Alaptörvény alkotmányos anyagi jogi szintre emelte. Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés kimondja, hogy *„Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”* Mint látható, e szabály az alkotmányossági teszt vonatkozásban egy további, szigorú feltételt is szab az alapjogok korlátozhatóságára: az alapjog lényeges tartalma másik alapjog érvényesítése érdekében sem érinthető.

Az Ebktv. szabályai az Alaptörvény II. és XV. cikkének kibontását, részletezését tartalmazzák. E törvény alkalmazásában közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport a törvényben felsorolt húsz tulajdonság valamelyikével – ténylegesen vagy a diszkrimináló által vélelmezetten – rendelkezik, s e tulajdonsága miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne.

Közvetett diszkriminációnak minősül „az a közvetlen megkülönböztetésnek nem minősülő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely a 8. §-ban meghatározott tulajdonságokkal rendelkező egyes személyeket vagy csoportokat más, összehasonlítható helyzetben lévő személyhez vagy csoporthoz képest lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz.” E fogalom tartalmi eleme, hogy tényleges hátrány álljon fenn az adott rendelkezés következtében meghatározott tulajdonságokkal rendelkező személyek vagy csoportok hátrányára, és pedig lényegesen nagyobb arányban, mint az adott tulajdonsággal nem rendelkező, egyébként összehasonlítható helyzetben levő személyek vagy

---

<sup>55</sup> 35/1994 (V.24.) AB határozat

<sup>56</sup> 30/1996. (IV.29.) AB határozat

<sup>57</sup> 30/1997. (IV.29.) AB határozat

csoportok vonatkozásában. A közvetlen hátrányos megkülönböztetés eseteiben kivételekkel<sup>58</sup>, a közvetett diszkrimináció körében általánosan érvényesülhet azonban a törvény 7. § (2) bekezdésében szereplő „kimentés”: Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, az olyan magatartás, intézkedés, feltétel, mulasztás, utasítás vagy gyakorlat (a továbbiakban együtt: rendelkezés) nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét,

a) amely a hátrányt szenvedő fél alapvető jogát másik alapvető jog érvényesülése érdekében, elkerülhetetlen esetben korlátozza, feltéve, hogy a korlátozás a cél elérésére alkalmas és azzal arányos,

b) amelynek az a) pont hatálya alá nem tartozó esetekben tárgyilagos mérlegelés szerint az adott jogviszonnyal közvetlenül összefüggő, ésszerű indoka van.

Az Ebktv. az elkülönítést generálisan tiltja, az oktatási elkülönítést csak szűk körre, pontosan meghatározott esetekben, feltételekkel, indokoltsággal engedi meg, minden más esetet jogellenes elkülönítésnek minősít<sup>59</sup>, amellyel kapcsolatban kimentésnek sincs helye.<sup>60</sup> A „kivétel” szabályait a törvény 28. §-a tartalmazza:

28. § (1) Nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét, ha az oktatást csak az egyik nembeli tanulók részére szervezik meg, feltéve, hogy az oktatásban való részvétel önkéntes, továbbá emiatt az oktatásban résztvevőket semmilyen hátrány nem éri.

(2) Nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét, ha

a) közoktatási intézményben a szülők kezdeményezésére és önkéntes választása szerint,

b) felsőoktatási intézményben a hallgatók önkéntes részvétele alapján olyan vallási vagy más világnézeti meggyőződésen alapuló, továbbá nemzetiségi oktatást szerveznek, amelynek célja vagy tanrendje indokolja elkülönült osztályok vagy csoportok alakítását; feltéve, hogy emiatt az oktatásban résztvevőket semmilyen hátrány nem éri, továbbá ha az oktatás megfelel az állam által jóváhagyott, államilag előírt, illetve államilag támogatott követelményeknek.

(3) A 27. § (2) bekezdésének a) pontjától a nyelvi vagy kulturális önzonosság megőrzését szolgáló, illetve egyházi vagy nemzetiségi oktatási intézmény tekintetében jogszabály eltérően rendelkezhet.

Mivel kivételt szabályozó rendelkezésekről van szó, azokat szűken, az alapszabály érvényesülését a legkevésbé érintő módon kell értelmezni. A jogértelmezés során figyelemmel kell lenni arra is, hogy az Alaptörvény szerint egy jogszabályt elsődlegesen

---

<sup>58</sup> Az Ebktv. nem enged kimentést, ha a közvetlen hátrányos megkülönböztetés az érintett személy vagy csoport a faji hovatartozása, a bőrszíne, a nemzetisége, vagy a nemzetiséghez való tartozása miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne. Az Ebktv. a kimentés lehetőségét a szegregáció esetkörüli sem biztosítja.

<sup>59</sup> Ebktv. 27. § (3) Az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti különösen valamely személy vagy csoport a) jogellenes elkülönítése egy oktatási intézményben, illetve az azon belül létrehozott tagozatban, osztályban vagy csoportban, b) olyan nevelésre, oktatásra való korlátozása, olyan nevelési, oktatási rendszer vagy intézmény létesítése, fenntartása, amelynek színvonala nem éri el a kiadott szakmai követelményekben meghatározottakat, illetve nem felel meg a szakmai szabályoknak, és mindezek következtében nem biztosítja a tanulmányok folytatásához, az állami vizsgák letételéhez szükséges, az általában elvárható felkészítés és felkészülés lehetőségét.

<sup>60</sup> Ebktv. 7. § (1) Az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti - különösen a III. fejezetben meghatározottak szerint - a közvetlen hátrányos megkülönböztetés, a közvetett hátrányos megkülönböztetés, a zaklatás, a jogellenes elkülönítés, a megtorlás, valamint az ezekre adott utasítás. (2) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, az olyan magatartás, intézkedés, feltétel, mulasztás, utasítás vagy gyakorlat (a továbbiakban együtt: rendelkezés) nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét, amely a hátrányt szenvedő fél alapvető jogát másik alapvető jog érvényesülése érdekében, elkerülhetetlen esetben korlátozza, feltéve, hogy a korlátozás a cél elérésére alkalmas és azzal arányos, b) amelynek az a) pont hatálya alá nem tartozó esetekben tárgyilagos mérlegelés szerint az adott jogviszonnyal közvetlenül összefüggő, ésszerű indoka van. (3) A 8. § b)-e) pontja szerinti tulajdonságon alapuló közvetlen hátrányos megkülönböztetés, valamint jogellenes elkülönítés esetében a (2) bekezdés nem alkalmazható.

(magából) a jogszabálysövegből levezethető társadalomszabályozási, jogviszony-szabályozási céllal és az Alaptörvénnyel összhangban kell értelmezni.<sup>61</sup> Az Alaptörvény 28. cikke ugyanis axiómaként fogalmazza meg a jogszabályok szabályozási értékelvőségét annak kimondásával, hogy „a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak”.

Ide kapcsolódik, hogy a jogállamiság kapcsán az Alkotmánybíróság a 31/1998. (VI. 25.) AB határozatában rámutatott arra is, hogy a demokratikus jogállamokban – így hazánkban is – a joggal való visszaélés tilalma nem szorítkozik egyetlen jogágra, hanem e tilalom az egész jogrendszerben érvényre jut, így érvényesül a közjogban is, ahol e tilalom egyaránt irányadó a jogalkotó szervek, a jogalkalmazó szervek, illetőleg az ügyfelek magatartására. A rendeltetésszerű joggyakorlás tehát olyan általános jogelv, amelynek konkrét, egyes esetekre történő törvényi szabályozása nem lehetséges. Mindig adott esetekre tekintve kell vizsgálni, hogy sérül-e a rendeltetésszerű joggyakorlás követelménye vagy sem.

Mindezek alapján megvalósíthat jogellenes elkülönítést (szegregációt) a nemzetiségi alapon elkülönüléssel megszervezett oktatás is, ha például nem a szülők önkéntes választásáról van szó, mert pl. a szülők döntése nem minősíthető megfelelő tájékoztatáson alapuló nyilatkozatnak; ha a nemzetiségi nevelési-oktatási programnak nincs valós tartalma, a speciális program csak „papíron létezik”; az elkülönüléssel megvalósított program nemzetiségi-származási szempontból integráltan is hatékonyan megvalósítható lett volna, azaz ha a nemzetiségi program megvalósításának nem elengedhetetlenül szükséges, indokolt feltétele az elkülönülés; ha az elkülönüléssel megvalósított nemzetiségi program nem egyeztethető össze a gyermek mindenek felett álló érdekével, mert objektíve mérhető hátrányt okoz, az intézmény tanulóinak jogszabályban meghatározott hányada – *a nemzetiségi programmal való okozati összefüggésre tekintet nélkül* – nem éri el az (államilag) elvárt képességszintet<sup>62</sup>.

Az Ebktv. csak meghatározott körben emeli ki a jogellenes elkülönítés köréből – a nembeli, a hitéleti és – a nemzetiségi alapon szerveződő oktatást, illetve a nemzetiségi nevelés-oktatás elkülönítéssel való megszervezése csak a nemzetiségi hovatartozás vonatkozásában nem minősül jogellenes elkülönítésnek, minden más, az Ebktv. 8. §-ában szabályozott védett tulajdonság alapján történő további elkülönítés jogellenes lehet. (Az Njt. 7. §-a az egyenlő bánásmód követelményét nemzetiségi jogként (is) nevesíti.)

4. A nemzetiségi alapon megszervezett elkülönült oktatás esetleges alkotmányellenességének a megállapíthatósága során figyelemmel kell lenni arra is, hogy a nemzetiségi nevelés-oktatás a köznevelés általános feladatai mellett pluszként, többlétszolgáltatásként látja el a nemzetiségi identitással, kultúrával, hagyománnyal, nyelvvvel kapcsolatos speciális feladatait.

<sup>61</sup> Az Alaptörvény tehát az objektív teleologikus jogértelmezés primátusát hangsúlyozza.

<sup>62</sup> 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 80. §-ában foglaltak szerint az iskola székhelye szerint illetékes kormányhivatal felhívja az iskola fenntartójának figyelmét, hogy az általa fenntartott iskolában intézkedési terv elkészítését kell kezdeményeznie, ha az adott évben elvégzett mérések központilag feldolgozott eredményei alapján a felmért évfolyamok vonatkozásában az iskola bármely telephelyére és bármely képzési típusára vonatkozóan a) a 6. évfolyamon a tanulók legalább fele szövegértésből és legalább fele matematikából nem érte el a 2. képességszintet, b) a 8. évfolyamon a tanulók legalább fele szövegértésből és legalább fele matematikából nem érte el a 3. képességszintet, c) a 10. évfolyamon a tanulók legalább fele szövegértésből és legalább fele matematikából nem érte el a 3. képességszintet. A képességszinteket az adott tanévben az országos mérési feladatok keretében felmért tanulók teljesítményértékei alapján kell meghatározni pedagógiai, méréselméleti és statisztikai számítások alapján. A képességszinteket a tanév rendjéről szóló miniszteri rendelet - évente, az országos mérések lebonyolítása évének megjelölésével együtt - tartalmazza.

Az Alaptörvény X. cikk (1) bekezdése alapján a tanulás szabadsága alapjog, melynek célja a lehető legmagasabb szintű tudás megszerzése. A tanuláshoz való jog és az Alaptörvénynek az alapjogok korlátozhatóságára vonatkozó I. cikk (3) bekezdésére tekintettel alaptörvényellenes lehet tehát, ha a nemzetiségi jogok érvényesítése körében megszervezett nemzetiségi oktatás (*konkrét esetben, ok-okozati viszonyban*) az említett általános tanulási cél elérését jelentősen korlátozza.

A tanuláshoz való jog, az Alaptörvény jogértelmezési klauzulája és az Ebktv. 28. § (2) bekezdés b) pontja „államilag előírt, illetve államilag támogatott követelmények” fordulatának (*mint objektív elvárásnak*) az együttes értelmezése szerint a látszólag jogszerűen megszervezett nemzetiségi oktatás sem szolgálhat a rossz minőségű, az államilag támogatott követelmények elérését nem biztosító oktatás igazolására. *Az objektív minőségi elvárásra tekintettel az elkülönülve megszervezett, minden egyéb feltétel vonatkozásában jogszerű nemzetiségi oktatás is minősülhet jogellenes elkülönítésnek, szegregációnak.*

Az állam a tanuláshoz való jog céljának érvényesíthetősége érdekében egyfelől intézményes intézkedéseket köteles tenni, támogató feltételeket köteles biztosítani, másfelől a cél elérését gátló tényezőkkel szemben hatékonyan köteles fellépni. *Az államnak „elsőrendű kötelezettsége” az alapvető jogok tiszteletben tartása és védelme [Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése], ezért a kormányzati szervek nem hivatkozhatnak a feltételek hiányára a lehető legmagasabb szintű tudás megszerzésének intézményes hibái kapcsán. Az állam szervei – főszabályként – nem érvelhetnek jóhiszeműen az integráció érdekében szükséges intézkedések megtételének lehetetlenségével, az intézkedéseknek a vélelmezett – a megfelelő feltételek hiányára alapozott – veszélyeivel a jogellenesen megszervezett oktatási elkülönítés rendszerszintű és konkrét esetei kapcsán sem, hiszen az alapvető jogok védelméhez szükséges feltételek biztosítása az állam feladata.*

### 5.3. Megállapításaink az ügy érdeme tekintetében

#### 5.3.1. Az utánpótlás problematikája

A nemzetiségi középiskolai és a nemzetiségi általános iskola tanulók egymáshoz viszonyított aránya a 2012/2013-as tanévben 5,5 százalék volt, vagyis a nemzetiségi általános iskolai tanulók kevesebb<sup>63</sup>, mint 94,5 százaléka nem nemzetiségi középiskolában tanult tovább. Ez az arány az elmúlt öt év (szinte változatlan) adatait figyelembe véve átlagosan 6,7 százalék volt. A rideg adatok miatt *több perspektivikus kérdésre is – az oktatási kormányzat és nemzetiségi önkormányzatok közös gondolkozása során – választ kell találni. Mi a „törés” oka? Mire volna szükség a változáshoz? Hogyan lehetne addig is több értelmet, súlyt adni – a nyelvtanítás jelenlegi alacsony hatékonyságát figyelembe véve<sup>64</sup> – a folytatás nélküli általános iskolai nemzetiségi oktatásnak? Álláspontunk szerint az adott visszás helyzetre a magyarázat az érdekviszonyokban, az egyes iskolák nyújtotta karrieresélyek szülői mérlegelésében (a nemzetiségi középiskolák jellemzően közepes teljesítménymutatóiban<sup>65</sup>), a nemzetiségi*

<sup>63</sup> Lásd a nemzetiségi középiskolai oktatásban nem csak azok vehetnek (és vesznek) részt, akik az általános iskolában nemzetiségi program szerint tanultak.

<sup>64</sup> A NEK-411/2011. számú ombudsmani jelentés rámutatott, hogy a nemzetiségi általános iskolai nevelés során nagyon alacsony azon tanulók aránya, akik „nyelvvizsgálóval is mérhető” nyelvtudásig jutnak el. A Schiller gimnázium igazgatója szerint: *Az intézmény a nemzetiségi óvodai és az általános iskolai évek során megtanult német nyelvtudásra sem építhet*, mert a gimnáziumban valójában „90 százalékos arányban újra kell kezdeni” a német nyelvtanulást.

<sup>65</sup> Az országos nemzetiségi önkormányzatok a nemzetiségi intézmények hatékonyságát, eredményességét általában véve jónak értékelték. Feltehető, hogy ennek háttérben részben az áll, hogy a nemzetiségi középiskolák az alapszinthez képest valóban kifejezetten jól teljesítenek; a felvételi szelekció eredményeként alulról „jól zárnak”.



középiskolai struktúra hiányosságaiban (a szűk és aránytalan típuskörben), a világnyelveknek a jogpolitika által nem kellően tompított versenyelőnyében, és a jogi szabályozás (ideértve a támogatási politikát is) hibáiban keresendő.

Különösen annak fényében fontos az általános és a középiskolai létszámadatok elemzése, hogy a nemzetiségi középfokú oktatás karakterét a német kétnyelvű forma határozza meg, miközben az általános iskolai nemzetiségi nevelés-oktatás jellemző formája – a magyar nyelven folytatott roma nemzetiségi oktatás mellett – a nyelvoktató formájú német nemzetiségi nevelés. A probléma döbbenetes jelentőségéről tanúskodik, hogy a német és a roma nemzetiségi általános iskolai nevelés-oktatás adja együttesen a nemzetiségi általános iskolai tanulólétszám kb. 90 százalékát, és (a szlovákot leszámítva) a körükben a legalacsonyabb a nemzetiségi középiskolát választók aránya.

*Szembe kell nézni azzal is, hogy nincs semmilyen anyanyelven elérhető középfokú oktatási forma a görög, a lengyel, a ruszin nemzetiség tagjai számára, míg a szlovének esetében csak nyelvoktató forma létezik, a görög és a ruszin általános iskolának pedig nincs középiskolai folytatása. (A lengyel esetén az általános iskola is hiányzik.)*

Még a „jó” nemzetiségi gimnáziumoknak is intenzív kampányt kell folytatniuk az utánpótlás biztosítása érdekében, miközben elvileg rendkívül széles – a nemzetiségi lakosság arányszámával és termékenységi mutatóival meg sem magyarázható – nemzetiségi általános iskolai bázisuk van. Széleskörű reklámozásra van szükség, mert a nemzetiségi intézmény működésének a folyamatossága nem magától értetődő.

Különösen nehéz helyzetben van az olyan kétnyelvű nemzetiségi középiskola, amelynek nincs „saját” általános iskolája, s a környékbeli egyéb intézmények nyelvoktató formában tanítanak.

Az utánpótlás problémáit az érintett nemzetiségi középiskolák (a kiterjedt tájékoztatás mellett) úgy próbálják orvosolni, hogy tulajdonképpen mindenkit felvesznek, ha a tanulmányi követelményeknek megfelelnek, a nemzetiségi nyelvi előképzettségbeli hiányt pedig a nyelvi előkészítő („nulladik”) osztályokkal „rendezik”. *Szükség volna azonban arra is, hogy a nemzetiségi középiskolák az eltérő előzetes nyelvtudási szintek kiegyenlítéséhez külön támogatást kapjanak.*

*Nem csak a nemzetiségi kulturális autonómia elvi szempontjai vonatkozásában fontos, hogy az országos nemzetiségi önkormányzatok saját köznevelési intézményhálózattal rendelkezzenek. A nemzetiségi óvodák és általános iskolák fenntartói jogainak az országos önkormányzatokhoz kerülése ugyanis egyfelől – ahogy ezt a román óvodák, iskolák esetében is láttuk – az érintett intézmények kiegyensúlyozottabb költségvetési működését, másfelől (részben a működés biztonságával is összefüggésben) a nemzetiségi középiskolák jobb utánpótlási lehetőségét is biztosítják. Javasoljuk, hogy az oktatási kormányzat az országos nemzetiségi önkormányzatok intézményfenntartóvá válási folyamatát a jövőben is támogassa.*

### 5.3.2. Az idegennyelv-tanítási funkcióról

Az igazgatóktól kapott tájékoztatások (jellemzően) nyilvánvalóan önellentmondó adatokat tartalmaznak a tanulók anyanyelvére, nemzetiségi identitására, igényjogosultságára, családi nyelvhasználatára, tanórán kívüli kommunikációjára, a szülői értekezletek nyelvére vonatkozóan, azért – a „nulladik” osztályok súlyára is tekintettel – evidens, hogy az igazgatók nemzetiségi identitásra és igényjogosultságra vonatkozó információi (talán 1-2 kivételtől eltekintve) többé-kevésbé felfelé torzítanak. A helyszíni vizsgálattal érintett szlovák és német gimnáziumnak (bevallottan is) alapfunkciója az idegennyelv-tanítás, de (az ellentmondó adatok alapján) a többi intézmény esetében is vélelmezhető, hogy az idegennyelv-tanítási funkció a bevallottnál jelentősen nagyobb szerepet kap a mindennapi működésben. *A nemzetiségi oktatásnak a nemzetiségi identitáshoz és nemzetiségi nyelvhez, mint anyanyelvhez*

*kapcsolódó (valójában a nemzetiségi köznevelési rendszer egészének létjogosultságát biztosító) speciális funkciója tehát sok esetben másodlagos az oktatás általános funkcióján belüli – a nemzetiségi oktatást folytató középiskolákban 30-70 százalékos jelentőséggel bíró – idegennyelv-oktatási funkcióhoz képest.*

Nemcsak a korábbi szabályozás hiányosságáról tanúskodott, hanem az igényjogosultság kérdésének kevésbé fontos szerepéről is, hogy a nemzetiségi középiskolák a nemzetiségi oktatás igénylését tartalmazó szülői nyilatkozatok vonatkozásában rendkívül eltérő gyakorlatot folytattak, esetenként ilyen nyilatkozatot ki sem töltettek.<sup>66</sup>

### *5.3.3. A nemzetiségi középiskola, mint a nemzetiségi pedagógusképzés bázisa, személyi feltételek*

A nemzetiségi közoktatás folyamatosságát veszélyezteti, hogy – ahogy egészében véve a pedagógusképzést – az érettségizettek közül nagyon kevesen választják a nemzetiségi pedagógus-pályát. A legjobb képességű tanulók más területeket választanak, s a vizsgálat adatai szerint a nemzetiségi középiskola egyre jellemzőbben folytatódik anyaországi (nem pedagógiai) felsőoktatási intézményekben. Megjegyezzük, hogy a probléma súlyára a NEK-1246/2011. számú ombudsmani jelentés – széleskörű adatelemzés alapján – már felhívta a figyelmet.<sup>67</sup>

*Minderre tekintettel – álláspontunk szerint – az oktatási kormányzatnak a nemzetiségi pedagóguspálya vonzóbbá tétele érdekében (a meglévőkhöz képest) további támogatási, ösztönzési formákat kellene kialakítania és elérhetővé tennie.*

Az AJB-3924/2012-es ügyben született ombudsmani jelentés megállapította, hogy a nemzetiségi köznevelés igényeit kielégítő pedagógusképzés biztosítása állami feladat. A biztos rámutatott arra, hogy a hazai nemzetiségi pedagógusképzés több nyelvterületen hiányzik, illetve hiányos, ezért – a nemzetiségi nyelvi jogok biztosítása körében – az állam kötelezettsége, hogy a bolgár, a lengyel, az örmény, a ruszin és az ukrán nyelvekből a hazai államilag elismert, korlátozásoktól mentes, akkreditált nyelvvizsga objektív lehetőségét megteremtse, illetve az egyéb nemzetiségi nyelvekből tehető nyelvvizsgákat is támogassa.

Az oktatási kormányzattól – az ajánlások elfogadásáról szóló, sürgetést követően – kapott válasz a szükséges egyeztetések, tárgyalások megkezdéséről szólt, amihez képest további, érdemi és hivatalos tájékoztatást 2013 áprilisa óta nem kaptunk. *Hangsúlyozzuk,*

<sup>66</sup> Az új irányelv hatályba lépésével (2013. IV. 2.) ez a helyzet fokozatosan meg fog változni.

<sup>67</sup> A jelentés összegzése így szól: Teljesen hiányzik a hazai pedagógusképzés palettájáról az örmény és a ruszin tanárképzés. Nincs tanítóképzése az örményeknek, a ruszinoknak, a bolgároknak, a görögöknek, a szlovéneknek, az ukránoknak, a lengyeleknek. Nincs óvodapedagógus-képzés ruszin, bolgár, görög, lengyel, örmény és ukrán nyelvterületen. A kétnyelvű oktatás számára szaktárgyat tanító szakemberek képzése szinte teljesen hiányzik, kevés a végzés utáni pedagógus-továbbképzés. A magyar állam a nemzetiségi pedagógusképzés területén vállalt feladatainak tehát csak részben tesz eleget közvetlen módon. A nemzetiségi pedagógusképzésben kimutatható hiányterületek vonatkozásában így különös jelentőséget kapnak a közvetett feladatellátás eszközei, a nemzetközi egyezmények. Alapos elemzést igényel, hogy ezen a területen milyen kiaknázható lehetőségek vannak még. A nemzetiségi felsőoktatás utánpótlási bázisát (a pedagógus-pálya alacsony presztízsével is összefüggésben) egy egészen szűk, részben nemzetiségi kötődés nélküli érettségizett tanulókból álló kör jelenti. Annyira kevesen választják a kisebbségi felsőoktatást, ami már önmagában véve is veszélyezteti – talán a német nyelvterületet leszámítva – a kisebbségi közoktatás működésének folyamatosságát is. A két képzési szakaszra bontott bolognai rendszer a nemzetiségi pedagógusképzés szűk bázisát még tovább szűkíti: a hallgatók kis hányada választja a mester szakot, a pedagógus pályát, miközben azt is tudjuk, hogy a végzett tanárok egy része nem iskolában vállal munkát. A nemzetiségi felsőoktatás minőségével is gond van. Nemzetiségenként és képzőhelyenként eltérő mértékben, de általánosságban fontos probléma, hogy a nemzetiségi nyelv megismertetése nem éri el a kívánatos szintet. (A friss diplomás pedagógusok sok esetben nyelvi megerősítő képzésre szorulnának.) A nemzetiségi felsőoktatásban a nemzetiségi népiismereti tartalmak átadására is nagyon kevés lehetőség van. A kisebbségi pedagógusképzés állami beavatkozás, további kedvezmények biztosítása nélkül nem képes ellátni feladatát.

*hogy alapjogi visszásságot jelent önmagában is, ha a vizsgált hatóság – a törvényen alapuló együttműködési kötelezettségét megszegve – akadályozza a biztost alkotmányos jogkörének gyakorlásában.*

Az érdemi és hivatalos információk más módon való pótlása érdekében (e jelentés aláírását közvetlenül megelőzően) megkerestük az ELTE ITK-t. Az igazgatótól megtudtuk, hogy a kormányzattal kötött (az intézmény számára támogatást biztosító) megállapodás értelmében az intézmény 2014. márciusi határidővel vállalta, hogy a bolgár, a lengyel, az örmény, a ruszin és az ukrán nyelvekből az akkreditációt előkészíti, s az akkreditációs kérelmeket benyújtja a Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központnak (NYAK), illetve az akkreditációt követően évente legalább egyszer a nyelvvizsgázási lehetőséget meghirdeti, a nyelvvizsgáztatást lefolytatja. Az ukrán nyelv vonatkozásában az előkészítő szakanyagok elkészültek, de a többi nyelvből is (az örményt leszámítva) tartani tudják a vállalt határidőt. A NYAK 60 napos ügyintézési határidejére tekintettel tehát az említett nemzetiségi nyelvek akkreditációja 2014 júniusáig megtörténhet.

Az igazgató tájékoztatása szerint az említett megállapodás nem tartalmaz további támogatást a vizsgáztatási – az e nyelvekből nyelvvizsgára jelentkezők várhatólag alacsony létszámából fakadó – többletköltségek vonatkozásában. Továbbra sincs tudomásunk arról, hogy az oktatási kormányzat az egyéb nemzetiségi nyelvekből tehető nyelvvizsgák támogatása ügyében milyen érdemi intézkedéseket tett. *Minderre tekintettel az AJB-3924/2012. ügyszámú jelentés ajánlásait<sup>68</sup> az értelemszerű módosításokkal tartjuk fenn.*

*A roma nemzetiségi oktatás vonatkozásában a legsúlyosabb a helyzet.* Az Országos Roma Önkormányzat véleménye szerint sem a felsőoktatásban, sem a továbbképzések kínálatában nem találni olyat, amely kifejezetten a roma népismeret oktatni szándékozó tanároknak szól. Jelenleg csupán romológusokat, kutatókat, szakértőket képeznek, nem pedig nevelő, oktató tanárokat. Részben ennek köszönhető, hogy képzetlen, hivatástudattal, szakirányú végzettséggel nem rendelkező pedagógusok vannak a pályán, akiknek a motivációja sem megfelelő.

A roma önkormányzat – valósággal való őszinte szembenézésre ösztönző, mély elkötelezettségről tanúskodó – álláspontját a kisebbségi ombudsman említett, nemzetiségi felsőoktatásról szóló jelentése alapvetően alátámasztja: a jelentés 2011-re vonatkozó adatai szerint roma tanítóképzésre mindössze hét, óvodapedagógus-képzésre egy hallgatót vettek fel. (A helyzetet tovább rontja, hogy a végzett pedagógusok egy része nem óvodában, iskolában vállal munkát.)

A Pécsi Egyetem Romológia és Nevelésszociológia tanszékétől kapott tájékoztatás szerint 2011-ben és 2012-ben romológia tanár végzettséget csak 11+3 fő szerzett.

A végzettségük ugyan feljogosítja őket a roma népismeret és (szakiránytól függően) a beás vagy a romani nyelv tanítására, de mivel az egyetemi tanulmányok során általános romológiai ismereteket szereznek, a nyelvtudási és nyelvi módszertani (és egyéb nyelvtanítási) ismereteik, kompetenciáik nem mérhetőek össze azokkal, akik kifejezetten nyelvtanári képzésben vesznek részt.

A tanszékvezető figyelemmel kíséri a végzett hallgatóik sorsát. Tájékoztatása szerint a 2011-2012-ben végzett tanítványaik közül senki sem tanít romológiát vagy cigány nyelvet. Aki tanárként dolgozik egyáltalán, az a másik szakjának megfelelő tantárgyat tanítja. Többen

---

<sup>68</sup> A biztos az Ajbt. 31. §-a alapján felkérte az oktatásért és a nemzetiségi társadalmi kapcsolatokért felelős minisztert, tegye meg a szükséges intézkedéseket a nemzetiségi nyelvi jogok, és ezzel összefüggésben az államnak a pedagógusképzés területén vállalt kötelezettsége teljesebb érvényesülése érdekében: a nemzetiségi nyelvekből tehető államilag elismert nyelvvizsgák támogatására; illetve a nemzetiségi jogot érintő közérdekű adatok jobb megismerhetősége érdekében: a kisebbségi vegyes bizottságok ülésein született jegyzőkönyvek, ajánlások, ill. a hozzájuk tartozó kormányhatározatok egységes, mindenki számára elérhető, hivatalos adatbázisba gyűjtésére.

nem kaptak pedagógusállást, mások pedig kifejezetten, eleve a külföldi munkavégzés lehetőségét keresték.

Romológia képzésre 2013-ban hat főt vettek fel. A tanszékvezető véleménye szerint „a romológiatanár képzés iránt ennél sokkal nagyobb az érdeklődés, ám mivel MA képzéseinkre bemeneti feltétel a középfokú C típusú nyelvvizsga valamelyik cigány nyelvből, a jelentkezők száma messze nem közelíti meg az érdeklődők számát”. Álláspontja szerint a közoktatásban, ill. nyelviskolákban éppen a hiányzó romani és beás nyelvtanárok miatt nem indulnak nyelvtanfolyamok, így a roma közösséghez tartozó, anyanyelvüket egyébként is beszélőkön kívül csak kevesen szereznek – „nem kis pénz és energia befektetése után” – nyelvvizsgát. A tanszékvezető véleménye szerint a romológia képzés során nemegyszer az is kiderül azonban, hogy a nyelvvizsga-bizonyítvány megléte nem párosul minden esetben igazi nyelvtudással”, vagyis a jelenleg elérhető cigány nyelvi képzések is gyenge színvonalúak, mert nem áll mögötte a „végzett” nyelvtanár szaktudása. (Lásd nincs hazai cigány nyelvi tanárképzés.)

A jelen és a nemzetiségi nevelés, oktatás elemzésére irányuló korábbi ombudsmani vizsgálatok tapasztalatai alapján, illetve az Országos Roma Önkormányzat és a Romológia tanszék helyzetértékelésére tekintettel, célzottan a roma nemzetiségi oktatás színvonala érdekében javítani kellene a pedagógusképzés, pedagógus-továbbképzés rendszerén. Az adott helyzetben ui. roma népismeretet akár elkötelezettség és speciális tudás nélkül is, míg cigány nyelvet már felsőfokú beás vagy romani nyelvvizsga birtokában (nyelvtanítási módszertan ismerete nélkül is) bármely pedagógus taníthat.

*Véleményünk szerint a létező romológiai képzés mellett – a roma nemzetiségi nyelvtanítás színvonalának javítása érdekében – szükség volna a romani és a beás nyelvi tanárképzés megszervezésére is. A pécsi Romológia tanszék vezetője szerint a tanszék az akkreditáláshoz szükséges kompetenciákkal rendelkezik.*

*A roma népismeret tanításának színvonalát hosszútávon javítaná, ha az oktatási kormányzat a népismeret-tanítást megfelelő végzettséghez kötné. Álláspontunk szerint – ideiglenes megoldásként – a roma népismeret és a cigány nyelvek tanításának rövid távon is elérhető minőségjavítását szolgálná, ha az oktatási kormányzat a népismeret-tanítást kötelező minősített továbbképzésen való részvételhez kötné, illetve (kiemelten) támogatná a beás és a romani nyelvekből tehető nyelvvizsgák elérhetőségét, valamint a nyelvet felsőfokú nyelvvizsgával tanító pedagógusok módszertani továbbképzését.*

*Az új pedagógusnemzedék számára jelentős szemléletformáló hatású volna, ha – a roma nemzetiségi oktatásban való későbbi részvételtől teljesen függetlenül, a roma gyermekeknek a köznevelés rendszerén belüli növekvő számarányára tekintettel – romológiai ismereteket minden pedagógiai karon tanítanának.*

A nemzetiségi oktatásnak (talán a német nyelvterületet leszámítva, bár ők sem elégedettek a helyzetükkel) rendkívül sérülékenyek a meglévő személyzeti feltételei is. A szlovák önkormányzat például arról számolt be, hogy a szlovák pedagógusok generációváltás előtt állnak, míg a szentgotthárdi szlovén oktatást folytató középiskolában egyetlen tanár látja el a nemzetiségi feladatokat. A szlovákok esetén évről-évre nehezebb az érettségi elnökök, emelt szintű vizsgáztatók biztosítása is. A szerb önkormányzat is arról számolt be, hogy a szaktárgyak jellemzően „egytanárosak”, ráadásul nem főállásúak tanítják. Ha ezek a szaktanárok bármilyen oknál fogva elhagynák a szerb gimnáziumot, akkor nem lehetne azonnal egy szerbül is beszélő szaktanári egyetemi képzettséggel rendelkező tanárt találni, aki hajlandó is lenne ezért a pénzért elmenni a szerb iskolába dolgozni.

*A meglévő nemzetiségi tanárállományt minden lehetséges módon támogatni kellene. Így pl. mivel nincs közismereti nemzetiségi tanárképzés, ezért a középfokú nyelvvizsgával tanító szaktanárok nyelvtudási szintjének növelése érdekében a jelenleginél szélesebb körben és hatékonyabban kellene támogatni a hazai és külföldi nyelvtanulást, az anyaországban szerzett diplomák honosításához esetlegesen szükséges különbözeti vizsgákat.*

A nemzetiségi oktatás személyi feltételeihez kapcsolódóan a Szerb Országos Önkormányzat sérelmezte, hogy a KLIK-ben sem központi, sem tankerületi szinten nincs nemzetiségi osztály vagy a nemzetiségi oktatással, neveléssel foglalkozó részleg. A KLIK szakmai munkáját a horvátok (és mások) is kritizálták. Az országos önkormányzat a jelenlegi szervezeti struktúra kapcsán elmondta, hogy a horvát iskoláknak két, koordinálatlan szervezethez, a KLIK-hez és a működtető önkormányzathoz kell alkalmazkodnia, miközben a napi, legegyszerűbb ügyek intézéséhez is kérelmeket kell írnia, amelyekre vagy érkezik válasz, vagy nem. *Mindezek alapján – a nemzetiségi oktatásnak a köznevelés rendszerében betöltött szerepe, illetve a nemzetiségi oktatásszervezéshez kapcsolódó speciális szaktudás szükségessége miatt – megfontolást érdemel a KLIK szervezetének és (részben ehhez kapcsolódóan) a működésének a nemzetiségi szempontú újragondolása is.*

#### 5.3.4. A nemzetiségi oktatás tárgyi feltételei

Minden nemzetiség esetében gondot jelent az oktatás formájához és tartalmához igazadó tankönyvek, munkafüzetek biztosítása. Sok esetben a tankönyvek – amennyiben magyarból fordított tankönyveket használnak – nem naprakészek, elavultak, az új tankönyvek fordítására, kiadására pedig nincs lehetőség. A hiányt az anyaország tankönyveivel próbálják pótolni, de azok viszont egyrészt nem felelnek meg a magyar kerettantervnek, másrészt gondot jelent a megfelelő példányszámban történő beszerzésük is.

A tankönyvfejlesztés nem tudott lépést tartani a nemzetiségi oktatás szakmai reformjával, ami elsősorban a szerzői kapacitás hiányára vezethető vissza. *Fontos lenne a hazai tankönyvszerzőket motiváltabbá tenni, illetve – a kiváló román példát követve – az anyaországi szerzőket szélesebb körben bevonni a hiányzó tankönyvek elkészítésébe.*

A TÁMOP 3.1.4 projektben – a rendelkezésünkre álló információk szerint – a nemzetiségi köznevelésben érdekelt valamennyi országos nemzetiségi önkormányzat részt vett. Az önkormányzatok tájékoztatása szerint számos új taneszköz készül(t), ezek azonban nem fedik le – az új kerettantervek szerint – szükséges összes tankönyvet. *Kulcsfontosságú kérdés ezért, hogy mikor és milyen keretösszeggel lesz további taneszköz-fejlesztés. Véleményünk szerint – az országos önkormányzatok bevonásával, az állam kötelezettségvállalásának részeként<sup>69</sup> – készíteni kell egy „hiánylistát”, illetve ahhoz kapcsolódóan egy ütemezett fejlesztési tervet.*

A szlovák nemzetiség tekintetében speciális gondot jelent, hogy az érettségi vizsgán alkalmazott dokumentumok és az érettségi szoftver szlovák nyelvű fordításai nincsenek szinkronban. A kétszintű érettségi bevezetése óta a szlovák nemzetiségi bizonyítványokban szereplő érdemjegyek fordítása nem azonos a törzskönyvben szereplő szlovák nyelvű fordításokkal. *A dokumentumok közötti összhang megteremtése elengedhetetlen feltétele a jogbiztonság érvényesülésének, ezért javasoljuk, hogy a helyzet orvoslására az oktatási kormányzat tegye meg a szükséges intézkedéseket.*

*A tankönyvek vonatkozásában is a roma nemzetiségi oktatásban a legrosszabb a helyzet. Véleményünk szerint a cigány/roma tankönyvek és segédanyagok kifejlesztését emiatt, de ezért is kiemelten kellene támogatni – ahogy erre az Országos Roma Önkormányzat is okszerűen mutatott rá –, mert a cigány nemzetiségi köznevelésben jellemzően nemzetiségi kötődés és szakirányú végzettség nélküli pedagógusok vesznek részt.*

---

<sup>69</sup> Njt. 31. § Az állam a központi költségvetésről szóló törvényben meghatározott keretek között biztosítja a nemzetiségi nevelés-oktatáshoz a tankönyvek megjelentetését, a taneszközök előállítását.

Vizsgálatunk tapasztalatai szerint a roma népismereti órák értelmes tartalommal való kitöltéséhez (még általános iskolai népismeret-tanulási előzmények nélkül is<sup>70</sup>) a tanár különös kreativitására van szükség. Tény, hogy a népismereti tankönyvek kínálata szűkös, és – a pécsi Romológia tanszék vezetője ismeretei szerint – nincs is olyan, amely egyedül, más könyvek használata nélkül megfelelné a kerettanterv elvárásainak.

*A TÁMOP 3.1.4 projektben elkészült ugyan az általános iskola 1-4. osztálya számára egy új népismeret tankönyv, de a tanszékvezető felkért szakértőként annak még a javított változatát is „alkalmatlannak” minősítette.*

A tanszékvezető szerint a TÁMOP-os program keretében az 1-2. osztály számára megalkotott beás könyvek gyengébb minőségűek még az említett népismereti tankönyvnél is. Mivel az ugyanazon korosztály számára készült romani olvasókönyv és munkafüzet szakmai bírálatára felkért szakértő is több súlyos kritikát fogalmazott meg<sup>71</sup>, megállapítható, hogy *a cigány nyelvtanítás újonnan kifejlesztett nyelvkönyvei is vitatható minőségűek, miközben, ismereteink szerint egyáltalán nincs a kerettantervnek megfelelő, kifejezetten a középiskolásoknak szóló roma népismereti, illetve romani és beás nyelvtankönyv a tankönyvpiacon.*

A nemzetiségek többségének megfelelő kapcsolatrendszere van a helyi, területi, illetve országos nemzetiségi önkormányzatokkal; anyaországbeli iskolával, vagy iskolákkal; illetve a többi, azonos nemzetiséghez tartozó nemzetiségi nevelést folytató középiskolával. A vizsgálatba bevont cigány nemzetiségi nevelést folytató középiskolák azonban elszigeteltek voltak, más roma nemzetiségi nevelést folytató középiskolával nem álltak rendszeres kapcsolatban, helyi közéleti kapcsolataik és támogatóik, valamint erős szakmai kötődéseik sem voltak.

*Az azonos nemzetiségi oktatásban érdekelt intézmények rendszeres szakmai kapcsolattartását közös internetes felülettel és 1-2 évenként megrendezett (az oktatási kormányzat által támogatott) szakmai fórummal javasoljuk javítani.*

A nemzetiségi oktatás finanszírozásának a kérdései is átgondolást igényelnek. Több önkormányzat tette szóvá, hogy az állami (KLIK) fenntartású intézmények teljesen elvesztették gazdasági önállóságukat. A nemzetiségi továbbképzések, a nemzetiségi kulturális feladatok, az anyaországi kapcsolatok ápolásának költségeit az egyes tankerületek nem egységesen kezelik. *Álláspontunk szerint szükség lenne arra, hogy a többletfeladatokhoz egyértelműen, egységesen: tervezhetően lehessen forrásokat felhasználni.*

A tárgyi feltételek körében jelezzük, hogy a kedvezményes gyermekétkeztetéssel kapcsolatos 2028/2012. ügyszámú jelentésben 2013. március 5-én az ombudsman ajánlásokat fogalmazott meg a Don Bosco Általános Iskola, Középiskola és Kollégium igazgatójának címezve. A biztos az intézkedésében egyfelől azt kérte, hogy az iskola tanulóinak és szüleinek a figyelmét nyomatékosan hívják fel a kedvezményes étkezés igénybevételének a

---

<sup>70</sup> Különösen súlyos kérdésként vehető fel, hogy mivel tudja kitölteni a középiskola a roma nemzetiségi népismeret órákat, ha a diákok az általános iskolában is tanultak népismeretet, ráadásul – az adott viszonyok között erre jó esély van – ugyanabból a könyvből. Munkatársaink akárhány roma népismeret órán jártak a korábbi vizsgálatok során, akár elsős, akár tizedikes osztályban, mindig ugyanaz a néhány alapinformáció hangzott el: őshaza, hagyományos cigány mesterségek, híres cigányzenészek.

<sup>71</sup> Pl.: „E könyv szerzője amellett, hogy nem a hazánkban leginkább elfogadott, konszenzuson alapuló idiómát alkalmazta következetesen, a nemzetközileg többek által is bírált írásrendszer (Tálos, 1997; Friedman, 1999) egyes elemeit, szavait is „becsempészte” a kötetbe (például a nemzetközi ábécé, a hónapok nevei stb.). Így nyilvánvalóan egy sajátos nyelvi mixtúra keletkezett, amely tartalmaz elemeket a lováriból, de vannak átvételek a neháriból és a szókincs szintjén a Courthiade nevével fémjelzett nemzetközi nyelvi modelltől is, amelyet néhányan használnak a publikációikban (Sarău, 1991), de ezt a szakma hazánkban nem szívesen fogadja.”

Dr. Hegyi Ildikó Katalin: A nyelvi norma kérdése és az oktatás nyelve: összefüggések és dilemmák, [http://epa.oszk.hu/00000/00011/00169/pdf/EPA00011\\_Iskolakultura\\_2012-10\\_117-122.pdf](http://epa.oszk.hu/00000/00011/00169/pdf/EPA00011_Iskolakultura_2012-10_117-122.pdf)



lehetőségére, másfelől, hogy a kedvezményeket a jogszabályban foglaltak szerint minden jogosult számára biztosítsák. (Úgy, hogy e kedvezmény ne zárja ki – civil szervezetek, önkormányzat, magányszemélyek által esetlegesen nyújtott – további támogatások igénybevételét.) Mivel az intézmény a kezdeményezésre – az Ajbt. 25. és 32. §-a szerinti együttműködési és válaszadási kötelezettségét megsértve – nem reagált, az ombudsmani intézkedéseket a fenntartóhoz fordulva azonos tartalommal fenntartjuk.

### 5.3.5. A roma nemzetiségi oktatás speciális helyzetéről

A Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről szóló kétéves (2011. február-2013. február közötti) időszakról szóló kormánybeszámoló<sup>72</sup> szerint – amit az Országgyűlés 2013. november 27-én fogadott el<sup>73</sup> – egy év alatt több mint négyezer fővel, azaz több mint 5 százalékkal nőtt a cigány nemzetiségi oktatásban résztvevők aránya.<sup>74</sup> Valószínű, hogy ez az adat nem magyarázható a roma tanulók létszámának ilyen arányú éves növekedésével. Elgondolkodtató az is, hogy míg a 2010/2011-es tanévben romani és beás nyelvet a roma nemzetiségi oktatásban résztvevők valamivel több, mint 4 százaléka, egy tanévvel később viszont a jelentősen megnövekedett létszámú tanuló immár kevesebb, mint 3 százaléka tanulta.

*Véleményünk szerint (a termékenységi mutatókkal nem magyarázható korábbi létszámbővülésre is tekintettel<sup>75</sup>) a két jelenség hátterét, okait és következményeit az oktatási kormányzatnak – az Országos Roma Önkormányzat és Oktatásszociológusok, kutatóműhelyek bevonásával – mindenképpen elemezni kellene.*

A roma nemzetiségi oktatás tömegessége közvetett kapcsolatban áll az esélyegyenlőség, illetve egyenlő bánásmód érvényesülésével is.

A felzárkózási stratégia is elismeri, hogy „a magyar oktatási rendszer az OECD országok közül egyike az esélyegyenlőséget legkevésbé biztosító rendszereknek, a gyerekek iskolai eredményességét nagymértékben a szülők iskolai végzettsége, foglalkozása határozza meg. Ezt erősíti meg az Országos Kompetenciamérés<sup>76</sup> – Köznevelési Stratégiában is hivatkozott – tapasztalatai is, miszerint a családi háttér jellemzőinek meghatározó összefüggést mutatnak a tanulók kompetenciáinak szintjével.”

<sup>72</sup> J/12618. számú Beszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2011. február-2013. február), <http://www.parlament.hu/irom39/12618/12618.pdf>

<sup>73</sup> Az Országgyűlés 98/2013. (XI. 27.) OGY határozata.

<sup>74</sup> A kormánybeszámoló erről így ír: A 2010/2011 tanévben 671 intézmény (348 óvoda, 301 általános iskola és 22 középiskola) 76 856 főre igényelt magyar nyelvű cigány kisebbségi nevelést, oktatást biztosító programjára kiegészítő nemzetiségi normatívát. Mindezen belül 52 intézmény (12 óvoda, 30 általános iskola, 10 középiskola) romani és 23 beás nyelvoktatást is szervezett, melyben 3345 gyermek és diák vett részt. A 2011/2012-es tanév során a nemzetiségi normatívát igénybevevők száma nőtt. 705 intézményben (372 óvoda, 301 általános iskola, 32 középiskola) 80 954 gyermek számára szerveztek magyar nyelvű cigány nemzetiségi oktatást. A statisztikák szerint romani nyelvoktatást 6 óvodában, 11 általános iskolában és 12 középiskolában folytatnak, a beás nyelvet pedig 3 óvodában, 12 iskolában, és 3 középfokú oktatási intézményben tanítják, összesen 2246 gyermek számára.

<sup>75</sup> A NEK-411/2011. számú jelentés erről így ír: „...a tanulólétszám drasztikus csökkenése mellett nőtt számottevően a kisebbségi nevelésben résztvevők száma és aránya, miközben a nemzetiségi hovatartozású tanulók egy része nem a nemzetiségi nevelést-oktatást választja. A hazai kisebbségi oktatásnak a teljes tanulólétszámon belüli 14 százalékos arányszámával kapcsolatban tehát azt is el kell mondani, hogy míg a teljes általános iskolai tanulólétszám az utóbbi 20 évben 35 százalékkal csökkent, addig a nemzetiségi oktatásban résztvevők számaránya 24 százalékkal, a cigány kisebbségi oktatásban résztvevőké pedig (csak az utóbbi tíz év viszonylatában is!) több, mint 118 százalékkal nőtt.”

<sup>76</sup> Balácsi Ildikó, Lak Ágnes Rozina, Szabó Vilmos, Vadász Csaba: Országos kompetenciamérés 2012 – Országos jelentés. Oktatási Hivatal, Budapest, 2013



A felzárkózási stratégia kutatási eredményekre hivatkozva<sup>77</sup> rámutat arra is, hogy a szelekció iskolán belül (osztályba soroláskor) még jelentősebb, mint az iskolák között, ami azt sugallja, hogy a szelekcióban a tanulók közötti tudatos válogatás játszik a legnagyobb szerepet. [...] Ezzel erősen összefüggő és jelentős probléma a minőségi oktatásból való kirekesztődés, melyet az iskolarendszer szelektivitása mellett a jobb társadalmi státuszú tanulók iskolai elvándorlása és a területi elkülönülés okoz.”

A felzárkózási stratégia kifejti: „*A minőségi oktatáshoz történő hozzáférés problémája a halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat érinti, azon belül is még erőteljesebben a roma tanulókat. Ennek az egyik oka az, hogy a roma gyerekek csoportja erősen felülreprezentált a halmozottan hátrányos helyzetűek között. Becslések szerint<sup>78</sup> a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek nagyjából fele roma és a roma tanulók majdnem kétharmada halmozottan hátrányos helyzetű.*”

*A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók koncentrációja a pedagógiai-nevelési gondok összesűritését is jelenti, ami még a legfelkészültebb tanároknak is nyomasztóan nagy feladatot jelent. A szegregációval szinte törvényszerűen együtt járó tanári kontraszelekció miatt a feladat gyakran leküzdhetetlen, a mindennapi túlzottan nehéz tanítási-tanulási folyamat pedig csak frusztrációt jelent a pedagógusnak és a tanulónak egyaránt.<sup>79</sup>*

Azért olyan magas a cigány származású munkanélküliek aránya, mert képzettségi szintjük alacsony. És éppen azért nem tudnak magasabb iskolázottsághoz jutni, mert a foglalkoztatottság hiányában a cigány családok társadalmi-szociális státusza alacsony marad – miközben a magyar viszonyok között az iskolai előmenetelt alapvetően a család anyagi (és azzal szorosan összefüggő egyéb) viszonyai határozzák meg.

A család státuszát, társadalmi presztízsét jelentősen befolyásoló rendszerszintű hátrányok – a foglalkoztatást is érintő előítéletesség és a területi koncentráció a magyar társadalmi jövedelemtermelésből szinte kiesett területeken – az oktatás viszonylatában további, speciális rendszerszintű hátrányokkal egészülnek ki. Ezek: a szülők iskolaválasztási szabadsága, az egyes intézmények közötti sajátos munkamegosztás, a képességekre-készségekre vonatkozó előítéletesség, a szülői elvárásokat teljesítő iskolán belüli elkülönítés, a hátrányos helyzetűek esélykiegyenlítésére képtelen pedagógiai módszertani kultúra. Mindez szinte megoldhatatlanná teszi a munkanélküliség/képzettség/társadalmi-szociális státusz egymásba forduló logikájával is jellemezhető problémát.<sup>80</sup>

Ha ezt az okfejtést kiegészítjük a roma nemzetiségi oktatást folytató intézmények kompetenciamérési adataival, akkor a következő képet kapjuk.

A vizsgálatba bevont roma nemzetiségi oktatást folytató két középiskola kompetenciamérési mutatói országos viszonylatban a legesleggyengébbek közé tartoznak. Az alapszint vonatkozásában a Brázay diákjai mind matematikából, mind szövegértésből messze az országos átlag alatti teljesítményeket nyújtottak. Matematikából a gimnáziumi tízedik osztályosok közül egyetlen tanuló sem tudta az alapszintet elérni, szövegértésből pedig a tanulók 85,8 százaléka teljesített az alapszint alatt.

Az alapszint vonatkozásában a Don Boscoban tanuló diákok a szakközépiskolai és a szakiskolai képzéstípusban is jelentősen elmaradtak az országos átlagoktól. Matematikából a

---

<sup>77</sup> Csapó Benő, Molnár Gyöngyvér, Kinyó László: A magyar oktatási rendszer szelektivitása a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok eredményeinek tükrében. Iskolakultúra 2009/3-4.

<sup>78</sup> Kertesi, G.– Kézdi G (2010): Iskolázatlan szülők gyermekei és a roma fiatalok a középiskolában. Beszámoló az Educatio Életpálya-felvételeinek 2006 és 2009. közötti hullámaiból

<sup>79</sup> Oktatókutatások bizonyítják, hogy a roma gyerekek 60 százaléka olyan osztályba jár, ahol gyakorlatilag emberfeletti erőfeszítést jelent az oktatásuk. Az osztálytársaik több, mint a fele olyan, hogy még 8.-os korában sem bírkózik meg elemi olvasási szövegértési feladatokkal. (Ez a nem roma gyerekek esetében ez kevesebb, mint 20 százalék, azaz a különbség több, mint 40 százalék.)

<sup>80</sup> Fórika László: A cigány tanulók elkülönítése a köznevelés rendszerében, in. Pajzsuk a törvény, Szerk.: Hajas Barnabás-Szabó Máté, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest 2013., 108. p.

szakközépiskolások 66,6 százaléka, a szakiskolások 88,5 százaléka teljesített az alapszint alatt. Szövegértés tekintetében a szakközépiskolások 66,6 százaléka maradt el az alapszint teljesítésétől; a szakiskolások közül viszont senki nem érte el a szövegértés alapszintjét.

A helyszíni vizsgálatba bevont intézmények igazgatói által említett két másik gimnázium, a Kis Tigris és a Gandhi Gimnázium 2012. évi eredményei<sup>81</sup> is kifejezetten rosszak – a családi háttér-index figyelembe vétele nélkül –, ahogy a vizsgálati tervünkben szereplő, de helyszíni vizsgálatával végül mégsem érintett Nyíradonyi Kölcsey Ferenc Gimnázium és Általános Iskola mutatói is<sup>82</sup>.

Annak érdekében, hogy az általános iskolai roma nemzetiségi oktatás és a kompetenciamérések kapcsolatára is rálátást szerezzünk, részben véletlenszerű kiválasztással: a roma nemzetiségi oktatást folytató általános iskolákról készített lista (az abc szerint) első öt intézményében<sup>83</sup>, illetve az Országos Roma Önkormányzat által fenntartott három iskolában<sup>84</sup>

---

<sup>81</sup> A Kis Tigris Gimnázium a 885. legjobb eredményt érte el matematikából a gimnáziumok 929 elemből álló országos listáján, miközben a lista 56 százaléka szignifikánsan jobban teljesített. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a Kis Tigris a 459. volt, míg a gimnáziumok elsőprő többsége, közel 84 százaléka szignifikánsan jobban teljesített. A Kis Tigris Gimnázium a 921. legjobb eredményt érte el szövegértésből a gimnáziumok 929 elemből álló országos listáján, miközben a 93 százaléka szignifikánsan jobban teljesített. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a Kis Tigris a legutolsó volt, míg a gimnáziumok szinte mindegyike, kb. 98 százaléka szignifikánsan jobban teljesített. Az alapszint alatt teljesítő tanulók aránya matematikából és szövegértésből is meghaladta az országos átlagot: matematikából 66,6, míg szövegértésből 77,7 százalék volt.

A Gandhi Gimnázium a 846. legjobb eredményt érte el matematikából a gimnáziumok 929 elemből álló országos listáján, miközben a lista több mint 40 százaléka szignifikánsan jobban teljesített. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a Gandhi a 456. volt, míg a gimnáziumok elsőprő többsége, közel 75 százaléka szignifikánsan jobban teljesített. A Gandhi Gimnázium a 725. legjobb eredményt érte el szövegértésből a gimnáziumok 929 elemből álló országos listáján, miközben a lista közel 50 százaléka szignifikánsan jobban teljesített. A 4 évfolyamos gimnáziumok 463 fős mezőnyében a Gandhi a 444. volt, míg a gimnáziumok elsőprő többsége, több mint 75 százaléka szignifikánsan jobban teljesített. Az alapszint alatt teljesítő tanulók aránya matematikából és szövegértésből is meghaladta az országos átlagot: matematikából 72,4 százaléka, míg szövegértésből 34,4 százaléka nem érte el az alapszintet.

<sup>82</sup> Nyíradonyi Kölcsey Ferenc Gimnázium és Általános Iskola hatodik, nyolcadik, tizedik évfolyamainak tanulói matematikából és szövegértésből is az országos eredményeknél szignifikánsan alacsonyabb értékeket értek el. A hatodikosok matematikából és szövegértésből is 58,4 százalékban teljesítettek az alapszint alatt. Matematikából a nyolcadikosok 61,1 százaléka, szövegértésből 55,6 százaléka teljesített az alapszint alatt.

<sup>83</sup> Aldebrői Tarnavölgye Általános Iskola (3353 Aldebrő, Arany János út 68/a.) A két mért évfolyam matematikából az országos értéknél szignifikánsan alacsonyabb értéket ért el. Szövegértésből a hatodikosok eredménye nem tér el szignifikánsan az országos átlagtól, de a nyolcadikosoké itt is az országos átlag alatt van. Az alapszintet el nem érő tanulók aránya matematikából 77 százalék, szövegértésből 53,9 százalék.

Alsóvadászi Tompa Mihály Általános Iskola (3811 Alsóvadász, Fő út 68.) Az összes mért érték – mindkét évfolyamon, mindkét tantárgyból – alacsonyabb az országos átlagnál. A hatodikosok 100 százalékban az alapszint alatt teljesítettek matematikából, 66,6 százalékuk szövegértésből is alapszint alatt teljesített. A nyolcadikosok 85,7 százaléka az alapszint alatt teljesített matematikából, 64,3 százalékuk szövegértésből is alapszint alatt maradt.

Arany János Általános Iskola, Szakiskola és Kollégium (3300 Eger, Iskola utca 3.) Szövegértésből mindkét évfolyam az országos átlag alatt teljesített, matematikából a nyolcadikosok az országos átlag körül teljesítettek, a hatodikosok rosszabbul, az országos átlag alatt. Az alapszint alatt teljesítők aránya matematikából: a hatodikosok 55,5 százaléka, a nyolcadikosok 16,6 százaléka. Szövegértésből a hatodikosok 100 százaléka, a nyolcadikosok 91,6 százaléka teljesített az alapszint alatt.

Arlói Széchenyi István Általános Iskola (3663 Arló, Rákóczi út 3/A) Az összes mért érték – mindkét évfolyamon, mindkét tantárgyból – alacsonyabb az országos átlagnál. Az alapszint alatt teljesítő tanulók aránya matematikából: a hatodikosok 85,1 százaléka, a nyolcadikosok 90,4 százaléka. Szövegértésből a hatodikosok 76,6 százaléka, a nyolcadikosok 88,1 százaléka teljesített az alapszint alatt.

Arnóti Weöres Sándor Általános Iskola (3713 Arnót, Alkotmány utca 1.) A nyolcadikosok eredménye semelyik tárgyból sem tér el szignifikánsan az országos átlagtól, a hatodikosok azonban mindkét területen rosszabbul teljesítettek az országos átlagnál. Az alapszint alatt teljesítők aránya matematikából: a hatodikosok 80,0 százaléka, a nyolcadikosok 38,5 százaléka. Szövegértésből a hatodikosok 80,0 százaléka, a nyolcadikosok 53,9 százaléka teljesített az alapszint alatt.

is elemeztük a 2012-es kompetencia mérések adatait: az eredmények következetesen és kifejezetten gyengék.

Összességében megállapítható, hogy a roma nemzetiségi nevelés-oktatást folytató intézmények – esetenként minden elismerést érdemlő erőfeszítésük ellenére, ahogy láttuk ez a Brázayban is – sem képesek a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók társadalmi-szociális hátrányait kellően kompenzálni. *A roma nemzetiségi oktatás és az iskola/tanulók rossz teljesítménye – ha csupán indirekt módon is, de – a gyakorlatban szorosan összetartozó fogalmak. A roma nemzetiségi oktatás értelemszerűen a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók koncentrációjával is jár, ami a pedagógiai-nevelési gondok összesűrítését is jelenti; így még a legfelkészültebb tanároknak is nyomasztóan nagy feladatot jelent. A tanulók társadalmi-szociális helyzet szerinti szegregációja ugyanakkor egy tanári kontraszelekción is elindít. Ha mindehhez hozzátesszük, hogy a roma nemzetiségi oktatás tömeges, s jelentősége a termékenységi mutatókból következő mértékkel meghaladóan nő folyamatosan, miközben a személyzeti és tárgyi feltételei szinte teljesen hiányoznak, hogy igénylése és tartalma mögött számos korábbi ombudsmani vizsgálat rábeszélést és tartalomnélküliséget mutatott ki, alapos okkal vehető fel a kérdés, hogy a roma nemzetiségi oktatás egésze általában véve nem sérti-e a tanulók tanuláshoz fűződő, illetve az egyenlő bánásmódhoz való alapvető jogait.*

Az Alaptörvény X. cikk (1) bekezdése alapján a tanulás szabadsága alapjog, melynek célja a lehető legmagasabb szintű tudás megszerzése. A tanuláshoz való jog és az Alaptörvénynek az alapjogok korlátozhatóságára vonatkozó I. cikk (3) bekezdésére tekintettel alaptörvény-ellenes lehet tehát, ha a nemzetiségi jogok érvényesítése körében megszervezett nemzetiségi oktatás (konkrét esetben, ok-okozati viszonyban) az említett általános tanulási cél elérését jelentősen korlátozza. Véleményünk szerint ez az összefüggés csak kivételesen fordulhat elő, de elvi szinten nem kizárt: mivel a roma tanulók 2/3-a halmozottan hátrányos helyzetű, akiknek az iskolai alapfeladatok teljesítése is komoly nehézséget jelent, a nemzetiségi oktatással járó pluszfeladatok és teher végső soron, konkrét esetben a lehető legmagasabb szintű tudás elérését érdemben korlátozhatja. A tanuláshoz való jog és a nemzetiségi oktatáshoz való jog tehát ellentétbe kerülhet.

*Sokkal életszerűbb viszont, hogy a roma nemzetiségi oktatás egyes konkrét esetekben kifejezetten jogellenes elkülönítési érdeket szolgál. Még nagyobb – amint jelen vizsgálatunk adatai is bizonyítják – a rossz oktatási minőség és a roma nemzetiségi nevelés-oktatás átfedése. A tanuláshoz való jog, az Alaptörvény jogértelmezési klauzulája és az Ebktv. 28. § (2) bekezdés b) pontja „államilag előírt, illetve államilag támogatott követelmények” fordulatának (mint objektív elvárásnak) az együttes értelmezése szerint a (látszólag) jogszerűen megszervezett nemzetiségi oktatás sem szolgálhat a rossz minőségű, az államilag támogatott követelmények elérését nem biztosító oktatás igazolására. Az objektív minőségi elvárásra tekintettel az elkülönülve megszervezett, minden egyéb feltétel vonatkozásában jogszerű nemzetiségi oktatás is minősülhet jogellenes elkülönítésnek, szegregációnak.*

---

<sup>84</sup> Dr. Hegedűs T. András Szakiskola, Középiscola, Általános Iskola és Kollégium (5000 Szolnok, Bajcsy-Zsilinszky út 2.) matematikából és szövegértésből is az országos átlag alatti eredményeket értek el. Matematikából a tanulók 99,9 százaléka, szövegértésből 93,3 százaléka az alapszint alatt teljesít.

Teleki József Általános Iskola és Szakiskola (3044 Szirák, Petőfi út 32.) a 10. évfolyam matematikából az országos átlag körül teljesített, a nyolcadikosok az országos átlag alatt, és a szövegértés is mindkét évfolyam tekintetében az országos átlag alatt van. Szövegértésből a nyolcadikosok és a tízedikesek is 99,9 százalékban az alapszint alatt teljesítettek. Matematikából a nyolcadikosok 99,9 százalékban, míg a tízedikesek 33,3 százalékban teljesítettek az alapszint alatt.

Tiszapüspöki Általános Iskola (5211 Tiszapüspöki, Fő út 85.) Az összes mért érték – mindkét évfolyamon, mindkét tantárgyból – szignifikánsan alacsonyabb az országos átlagnál. A hatodikosok matematikából és szövegértésből is 77,7 százalékban teljesítettek az alapszint alatt. Matematikából a nyolcadikosok 91,7 százaléka, szövegértésből 83,4 százaléka teljesített az alapszint alatt.

*Ez a probléma még egy országos önkormányzat által fenntartott intézmény esetén is felvehető, amit – bár általában véve mi is fontosnak tartjuk, hogy a nemzetiségi tanulók egy része kifejezetten az érintett országos nemzetiségi önkormányzat által fenntartott nemzetiségi intézményben tanulhasson – adott esetben oktatási hatósági vizsgálatot is igénylő kérdéssé kell tenni. Itt utalunk arra a beadványra<sup>85</sup>, amely szerint Tiszapüspöki és Szirák általános iskoláiban zömmel cigány tanulók tanulnak. A beadványozó azt feltételezte, hogy a kis létszámú intézmények sorsa az állam fenntartóvá válása után (2013) szinte bizonyosan megpecsételődik, és az itt tanulókat feltehetően körzeti iskolába viszik el; ezzel viszont integrált környezetbe kerülhetnének. Az Országos Roma Önkormányzat fenntartóvá válásával azonban a meglévő szegregáció visszaszámításon – a nemzetiségi oktatáshoz való egyéni és a nemzetiségi kulturális autonómiához való közösségi jog miatt – konzerválódik.*

*Álláspontunk szerint átfogó, országos hatósági és (hozzá kapcsolódóan) egy független oktatásszociológiai vizsgálat során kellene feltárni a roma nemzetiségi oktatás tényleges helyzetét; a nemzetiségi oktatás igénylésének formai és tartalmi jogszerűségét, a személyi és tárgyi feltételek törvényességét, a tényleges működés pedagógiai-tartalmi színvonalát. Véleményünk szerint a vizsgálatba minden olyan általános iskolát és középiskolát be kellene vonni, amelyekben a tanulók 50-100 százaléka részt vesz a roma nemzetiségi oktatásban.*

*Meglátásunk szerint e vizsgálat alkalmas volna egy országos szintű szegregációs térkép megrajzolására is, ha az oktatási kormányzat a beszerzett adatokat összekapcsolná a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók adatbázisával, a kompetenciaméréshez kapcsolódó intézményi és tanulói kérdőív releváns adataival, a kompetenciamérési és továbbtanulási mutatókkal. A vizsgálat széles adatbázisa alapján elemezni lehetne a tanuláshoz való jog, a nemzetiségi oktatáshoz való jog, a rendeltetésszerű joggyakorlás, az esélyegyenlőség, illetve egyenlő bánásmód érvényesülésének a viszonyát, meg lehetne határozni az integráció érdekében szükséges és a lehetséges beavatkozási intézkedéseket. Ez a vizsgálat alkalmas volna annak feltárására is, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű (és kb. felerészelt roma származású) tanulók szegregációja és a roma nemzetiségi oktatás között milyen átfedés mutatkozik.*

*Hangsúlyozzuk, hogy az államnak „elsőrendű kötelezettsége” az alapvető jogok tiszteletben tartása és védelme, ezért a kormányzati szervek nem hivatkozhatnak a feltételek hiányára a lehető legmagasabb szintű tudás megszerzésének intézményes hibái kapcsán. Az állam szervei csak rendkívül alaposan elemzett és kivételesen súlyos okok alapján<sup>86</sup> érvelhetnek az integráció érdekében szükséges intézkedések megtételének lehetetlenségével, az intézkedéseknek a vélelmezett – a megfelelő feltételek hiányára alapozott – veszélyeivel a jogellenesen megszervezett oktatási elkülönítés rendszerszintű és konkrét esetei kapcsán, hiszen az alapvető jogok védelméhez szükséges feltételek biztosítása az állam feladata.*

### *5.3.6. A jogszabályi feltételek változása*

A nemzetiségi köznevelésre vonatkozó jogi környezet teljesen megváltozott. A nemzetiségi köznevelés 2010 után hatályba lépő szabályai részben – lásd 4.5. pont – a korábbi ombudsmani jogalkotási javaslatoknak tettek eleget, emellett azonban egyfelől nem orvosoltak bizonyos korábban is létező visszaszámítási helyzeteket, másfelől pedig – ahogy erre az

---

<sup>85</sup> Ügyszám: AJBH-8129/2012.

<sup>86</sup> Tudomásul kell venni ugyanis, hogy a térségi szegregációval párosult iskolai szegregációnak nincs alternatívája; ott az iskolai tanulás személyzeti és infrastrukturális feltételein kell javítani, módszertani továbbképzéseket kell támogatni, a tanárok és a tanulók motiválásának a jelenleginél hatékonyabb rendszerét kell kidolgozni és alkalmazni.

országos nemzetiségi önkormányzatok is rámutattak – korlátozták a nemzetiségi oktatási autonómiát.

*Az igényjogosultság újraszabályozása felemás lett. Több korábbi ombudsmani vizsgálat is rámutatott, hogy a valóságban a nemzetiségi nevelésben, oktatásban nem csupán nemzetiséghez tartozó tanulók vesznek részt, azaz a nemzetiségi nevelésben-oktatásban való részvétel nem alanyi és másokat kizáró jog, hanem – jobb esetben is – csupán előnyben részesítési szempont. Miközben az Alaptörvény, az Njt. és az Nkt. – a korábbi szabályozást érdemben megismételve – továbbra is kifejezetten a Magyarországon élő nemzetiségek (alanyi) jogaként jelöli meg az anyanyelvű oktatáshoz való jogot, az új irányelv – a korábbi jogértelmezési vitát lezárva – immár formálisan is lehetővé teszi, hogy (elvileg másodlagos igényjogosultként, a szabad kapacitások általánossága miatt azonban gyakorlatilag a nemzetiséghez tartozókkal egy sorban) a nemzetiséghez nem tartozók is nemzetiségi pedagógiai program szerint tanuljanak.*

Az új irányelv iratmintát tartalmaz a nemzetiségi nevelés-oktatás megszervezéséhez szükséges kérelemről, a nemzetiségi nevelésben-oktatásban való részvételről, a nemzetiségi hovatartozásról teendő nyilatkozatról. A minta azonban nem tartalmaz szabályt a különleges adatok kezelésével kapcsolatban. Örömmel fogadtuk a szülői nyilatkozatok szabályozását, ugyanakkor *fontosnak tartjuk annak kiegészítését a különleges adatok kezelésére vonatkozó garanciákra utalással.* Ahhoz, hogy a nemzetiségi hovatartozásról szóló nyilatkozat megtétele ne riassza el a szülőket a nemzetiségi nevelés-oktatás megszervezésének kérésétől, szükség van az érintettek teljes körű tájékoztatására az adatkezelés mikéntjéről, arról, hogy az adatkezelő köteles gondoskodni az adatok biztonságáról, köteles védeni az adatokat a jogosulatlan hozzáférés, megváltoztatás, nyilvánosságra hozás vagy törlés, illetőleg sérülés vagy a megsemmisülés ellen. Biztosítani kell a szülőket arról, hogy az adatkezelés csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben történik és ideig tart, azaz érvényesül a célhoz kötöttség elve is.

*A nemzetiségi óvodai nevelésben és iskolai nevelésben-oktatásban való részvétel iránti igények felmérésére kötelezettek és az érintett nemzetiségi önkormányzatok közreműködésének tartalma továbbra sem teljesen világos.* Az Nkt. tartalmi kifejtés, így egyúttal korlátozás nélkül beszél az igényfelmérésbe való „bevonásról”. Az Njt. az „együtműködési” kötelezettséget a nemzetiségi nevelésre-oktatásra irányuló igények *felmérésére és megszervezésére* is vonatkoztatja. Az új irányelv is az „együtműködés” fogalmát használja, s ennek tartalmi elemeként viszont csak *az igényfelmérést megalapozó* tájékoztató elkészítésével kapcsolatban biztosít véleményezési jogot<sup>87</sup>; vagyis a nemzetiségi önkormányzat „igényszervezési” feladatot/lehetőséget nem kap, s a tájékoztató elkészülte utáni eljárási szakaszokban már csak az igényfelmérés összesített adatainak a megismeréséhez van joga.

---

<sup>87</sup> Nkt. 83. § (7) A magyar nyelvi előkészítés, a nemzetiség nyelvén folyó nevelés és oktatás iránti igényt a települési önkormányzat, az állami intézményfenntartó központ évente köteles felmérni az érintett első óvodai nevelési évre, első iskolai évfolyamra beiratkozók körében az érdekelt települési nemzetiségi önkormányzat és az országos nemzetiségi önkormányzat *bevonásával*.

Njt. 23. § (3) A nemzetiségi óvodai nevelésre és nemzetiségi iskolai nevelésre-oktatásra irányuló igények felmérésében és megszervezésében a törvény által e feladatok ellátására kötelezett szervek és a nemzetiségi önkormányzatok *együtműködnek*.

Új irányelv 3. § (1) A nemzetiségi óvodai nevelés, nemzetiségi iskolai nevelés-oktatás iránti, a következő naptári évben kezdődő nevelési évre, tanévre vonatkozó, a 2. § szerinti igényt az első óvodai nevelési évre, első iskolai évfolyamra beiratkozni szándékozók körében a feladatellátás kötelezettje – az érintett helyi nemzetiségi önkormányzattal *együtműködve* – méri fel. Az igényfelmérés során a feladatellátás kötelezettje az érdekelt települési, területi vagy országos nemzetiségi önkormányzat *véleményének kikérésével tájékoztatót készít* a szülők számára. A tájékoztatót az óvodai, általános iskolai beiratkozásról szóló tájékoztatóval egy időben, azzal megegyező módon kell a nemzetiségi feladatellátásban érdekelt intézményekben közzétenni.

Az ombudsmani tapasztalatok szerint a nemzetiségi önkormányzatok legfontosabb jogosítványuknak a (helyi önkormányzatok fenntartásában működő) nemzetiségi köznevelési intézmények igazgatóinak kinevezésével kapcsolatos egyetértési jogukat tartották. A köznevelési rendszer „államosítása” után az egyetértési eljárás lefolytatásának kötelezettje az iskolák vonatkozásában a KLIK lett, miközben az igazgató személyéről immár az oktatásért felelős miniszter dönt. Az új szabályozás legutóbb 2013. május 10-ei hatállyal módosult. A pontosítás<sup>88</sup> a továbbra is a helyi önkormányzatok fenntartásában működő nemzetiségi óvodák tekintetében értelmezhetővé tette az egyetértési jog szabályozását, hiszen ezekben az esetekben a fenntartó helyi önkormányzat dönt (és nem csupán véleményez) a vezető megbízása és a megbízás visszavonása kérdésében. Az új szabály azonban az iskolák esetében továbbra sem jelent az ombudsman által is észrevételezett korábbi szabályozáshoz képest változást, hiszen az iskolaigazgatók megbízása a Klebelsberg Intézményfenntartó Központtól szóló 202/2012. (VII. 27.) Korm. rendelet 7. §-a szerint a miniszter hatáskörében maradt, vagyis az érintett nemzetiségi önkormányzat egyetértési nyilatkozata továbbra is a KLIK által döntésre előkészített dokumentumokhoz kapcsolódik. *Az iskolaigazgatók vonatkozásában az egyetértési jog tartalma tehát továbbra is üres maradt, azaz gyakorlatilag megszűnt, miközben az Njt. ezt a kérdést érdemi, „valódi” vétőjogként értelmezi.<sup>89</sup> Álláspontunk szerint – az Njt. releváns szabályára és a nemzetiségi önkormányzatok joggyakorlási igényére tekintettel – az új köznevelési irányítói-fenntartói struktúrában is biztosítani kell a nemzetiségi önkormányzatok egyetértési jogainak az érvényesülését.*

A 2013. évi LV. törvény további változásokat is eredményezett az egyetértési jog Nkt.-beli szabályozásában: a köznevelési intézmény SZMSZ-ének, valamint pedagógiai programjának jóváhagyásához kapcsolódó egyetértési jog megszűnt, mivel ezen dokumentumok elfogadása a fenntartó hatásköréből átkerült az iskola szakmai döntései közé. A nevelőtestület fogadja el a köznevelési intézmény SZMSZ-ét (bizonyos vonatkozásokban a fenntartó, a működtető egyetértésével), valamint pedagógiai programját. A pedagógiai programot a köznevelési intézmény vezetője hagyja jóvá.

A törvénymódosítás alapján már nem egyetértés-köteles a pedagógiai program végrehajtásának, illetve az intézményben folyó szakmai munka értékelésének a kérdése sem, holott az ezekkel kapcsolatos döntéseket továbbra is a fenntartó hozza meg.<sup>90</sup> *Ebben a kérdésben tehát nem volt indokolt – a struktúraváltozásra és a szakmai jellegre hivatkozva – megszüntetni a nemzetiségi önkormányzatok egyetértési jogát. A szabályozás újragondolását javasoljuk.*

A nemzetiségi köznevelés tartalmi és kimeneti szabályozása hiányos. A Friedrich Schiller Gimnázium igazgatója hiányolta, hogy nincs hat - és nyolcosztályos nemzetiségi

---

<sup>88</sup> Nkt. (9) c) pont A települési önkormányzat, az állami fenntartó az alapító okirata, szakmai alapidokumentuma szerint nemzetiségi óvodai nevelésben, iskolai nevelés-oktatásban, kollégiumi nevelésben közreműködő nevelési-oktatási intézmény, továbbá az érintett gyermekek, tanulók ellátásában közreműködő pedagógiai szakszolgálatot ellátó intézmény vezetőjének megbízásával, megbízásának visszavonásával összefüggő döntéséhez, véleményéhez beszerzi az érintett települési nemzetiségi önkormányzat, térségi feladatot ellátó intézmény esetében a területi nemzetiségi önkormányzat, országos feladatot ellátó köznevelési intézmény esetében az országos nemzetiségi önkormányzat egyetértését.

<sup>89</sup> Njt. 81. § (2)89 A nemzetiségi intézmények vezetőinek megbízására (vezetői megbízás visszavonására) - ha nem az adott nemzetiség önkormányzata gyakorolja a megbízási jogot -, valamint a nemzetiséghez tartozók oktatási önigazgatására is kiterjedő fenntartói döntés meghozatalára csak az adott nemzetiség önkormányzata egyetértésével, egyházi köznevelési intézmény vagy egyházi felsőoktatási intézmény esetében az adott nemzetiség önkormányzata véleményének kikérésével kerülhet sor. Érintett települési nemzetiségi önkormányzat hiányában az érintett területi, ennek hiányában az országos önkormányzat, ennek hiányában az adott nemzetiség helyi egyesületeinek véleményét ki kell kérni.

<sup>90</sup> Nkt. 83. § (2) bekezdés h) pontja szerint a fenntartó értékeli a nevelési-oktatási intézmény pedagógiai kérdések köréből programjában meghatározott feladatok végrehajtását, a pedagógiai-szakmai munka eredményességét.

gimnáziumi, illetve nemzetiségi szakközépiskolai kerettanterv. Ehhez kapcsolódóan jelezzük, hogy az új irányelv nem minden nemzetiség és a szabályozott körben nem minden oktatási forma vonatkozásában állapít meg részletes fejlesztési feladatokat; azokat ui. a tényleges, aktuális helyzethez igazodva dolgozták ki. Álláspontunk szerint az államot minden elismert – legyen az akár alacsony lélekszámú – nemzetiség vonatkozásában kötelezettség terheli a nemzetiségi oktatás feltételeinek biztosítása tekintetében. A nemzetiségi anyanyelvi oktatáshoz való jog és a jogállamiság érvényesülése érdekében az elvi lehetőséget biztosítani kell arra, hogy a nemzetiségi oktatás valamennyi nemzetiség részére, valamennyi lehetséges oktatási forma szerint megszerveződhessen, ezért hosszabb távon szükség lenne a részletes fejlesztési feladatok teljes körű kidolgozására.

Vizsgálati tapasztalataink szerint a nemzetiségi intézményekben külföldi diákok is tanulnak eltérő számban és arányban. A nemzetiségi oktatáshoz való jog és az oktatáshoz való jog (hazai és külföldi) jogosultjai részben eltérő jogállásúak, ezzel összefüggésben fontos költségvetési, normatívaigénylési kérdés lehet, hogy egy nemzetiségi intézményben kik (milyen állampolgárok) tanulnak. Javasoljuk, hogy az oktatásért felelős miniszter tekintse át az erre vonatkozó szabályozást és jogalkalmazási gyakorlatot, s tapasztalatai alapján – szükség szerint és a nemzetiségi köznevelés érdekeit szem előtt tartva – tegyen javaslatot a szabályozás módosítására vagy a hibás joggyakorlat megszüntetésére.

Fontosnak tartjuk, hogy az országos nemzetiségi önkormányzatok jelentésünkben idézett (4.2.3, illetve 4.2.4.), jogszabályokkal kapcsolatos konkrét észrevételeikre érdemi választ kapjanak. Javasoljuk, hogy az oktatási kormányzat ezek megvitatására az országos önkormányzatok bevonásával szervezzen szakmai fórumot, illetve a fórum tapasztalatai alapján, szükség szerint (a nemzetiségi köznevelés érdekeit szem előtt tartva) tegyen javaslatot az önkormányzatok által jelzett szabályozási visszasságok orvoslása érdekében.

#### 5.4. Összegzés

Megállapítjuk, hogy a nemzetiségi középiskolai nevelés-oktatás számos problémával küzd. Nincs biztos utánpótlási bázisa. A nemzetiségi oktatás mindennapi gyakorlatában sok esetben nem a nemzetiségi oktatáshoz és nyelvhez való jog az alapfunkció, hanem az idegennyelv-tanítás. Nem biztosítja a nemzetiségi pedagógusképzés stabil alapját – ami a nemzetiségi közoktatás folyamatosságának a záloga volna –, illetve aktuálisan is többféle személyzeti gonddal küzd. A nemzetiségi középiskolai oktatás tárgyi feltételei hiányosak. A lehető legmagasabb szintű tudás elérését célzó tanuláshoz, a roma nemzetiségi oktatás választásához, és az egyenlő bánásmódhoz való jog viszonya diszsonáns. A nemzetiségi oktatás új szabályozása sem hézag -, illetve ellentmondásmentes.

Vizsgálati tapasztalataink alapján megállapítjuk, hogy a feltárt hiányosságok, ellentmondások a nemzetiségi oktatáshoz és nyelvhez való joggal összefüggő visszasságot okoznak, illetve fenntartják az egyenlő bánásmódhoz való jog sérelme bekövetkeztének állandó és közvetlen veszélyét.

### 6. Intézkedések

A közös vizsgálati jelentésben feltárt alapvető jogokkal kapcsolatos visszasságok bekövetkezése lehetőségének jövőbeli megelőzése érdekében

1. az Ajbt. 37. §-a alapján felkérem az oktatásért felelős minisztert, hogy a 5.3.6. pontban megfogalmazottakra is tekintettel vizsgálja meg a nemzetiségi köznevelésre vonatkozó szabályozás módosításának szükségességét, így különösen

- az új irányelv nyilatkozatmintájának a különleges adatok kezelésére vonatkozó garanciákra utalással való kiegészítése;
  - az új irányelv részletes fejlesztési feladatokkal való további kiegészítése;
  - a nemzetiségi óvodai nevelésben és iskolai nevelésben-oktatásban való részvétel iránti igények felmérésére kötelezettek és az érintett nemzetiségi önkormányzatok közreműködésének tartalmi pontosítása;
  - a nemzetiségi nevelést-oktatást folytató iskolák vezetőinek a kinevezésével kapcsolatos egyetértési jog;
  - a nemzetiségi nevelést-oktatást folytató intézmények pedagógiai programja végrehajtásával, illetve az intézményben folyó szakmai munka értékelésével kapcsolatos egyetértési jog vonatkozásában;
  - továbbá, tekintse át a nemzetiségi oktatásban tanuló külföldiekkel kapcsolatos normatívaigénylési szabályokat, vizsgálja ki a jogalkalmazási gyakorlatot; tapasztalatai alapján – szükség szerint és a nemzetiségi köznevelés érdekeit szem előtt tartva – tegyen javaslatot a szabályozás módosítására vagy a hibás joggyakorlat megszüntetésére;
  - az országos önkormányzatoknak a 4.2.3., illetve a 4.2.4. pontban részletezett, jogi szabályozással kapcsolatos észrevételei elemzése érdekében – az önkormányzatok bevonásával – szervezzen szakmai fórumot, s a fórum tapasztalatai alapján, szükség szerint (a nemzetiségi köznevelés érdekeit szem előtt tartva) tegyen javaslatot az önkormányzatok által jelzett szabályozási visszasságok orvoslása érdekében;
2. az Ajbt. 32. §-a alapján *felkérem* az oktatásért felelős minisztert, hogy az 5.3.1., az 5.3.3., az 5.3.4. pontokban írtakra is figyelemmel tegye meg a szükséges intézkedéseket a nemzetiségi középiskolák jelenleginél biztonságosabb tanuló-utánpótlása, jelenleginél jobb személyi és tárgyi feltételeinek biztosítása érdekében, így különösen
- a nemzetiségi önkormányzatok bevonásával vizsgálja ki, hogy a nemzetiségi általános iskolai oktatás hogyan, milyen feltételek biztosítása mellett tudná a nemzetiségi középiskolai oktatás megbízhatóbb (nyelvtudási és személyi) bázisát adni;
  - vizsgálja meg, hogy a nemzetiségi középiskolák az eltérő előzetes nyelvtudási szintek kiegyenlítéséhez milyen, az eddiginél hatékonyabb/rugalmasabb rendszerű támogatást kaphatnak;
  - vizsgálja meg, hogy az országos nemzetiségi önkormányzatok intézményfenntartóvá válási folyamatát milyen további előnyök biztosításával lehetne (a jelenleginél is jobban) támogatni;
  - vizsgálja meg, hogy a nemzetiségi pedagóguspálya vonzóbbá tétele érdekében (a meglévőkhöz képest) van-e további támogatási, ösztönzési lehetőség;
  - a bolgár, a lengyel, az örmény, a ruszin és az ukrán nyelvek nyelvvizsga-akkreditációja előkészítésére tekintettel adjon érdemi tájékoztatást az ezt követő állapot, azaz az e nyelvekből nyelvvizsgára jelentkezők várhatólag alacsony létszámából fakadó többletköltségek átvállalása vonatkozásában, illetve arról, hogy az oktatási kormányzat az egyéb nemzetiségi nyelvekből tehető nyelvvizsgák támogatása ügyében milyen érdemi intézkedéseket tett, illetve kíván tenni;
  - a létező romológiai képzés mellett – a roma nemzetiségi nyelvtanítás színvonalának javítása érdekében – tegyen támogató intézkedéseket a romani és beás nyelvi tanárképzés megszervezéséért, – ideiglenes megoldásként – kösse a cigány nyelvek tanítását kötelező minősített továbbképzésen való részvételhez;
  - tegye meg a szükséges intézkedéseket a roma népismeret-tanítás megfelelő végzettséghez kötéséhez; – ideiglenes megoldásként – kösse a roma népismeret tanítását kötelező minősített továbbképzésen való részvételhez;



- tegyen támogató lépéseket annak érdekében, hogy romológiai ismereteket minden pedagógiai karon tanítsanak;
  - tegyen hatékony lépéseket a meglévő nemzetiségi tanárállomány minden lehetséges módon való támogatására, így pl. mivel nincs hazai közismereti nemzetiségi tanárképzés, ezért a középfokú nyelvvizsgával tanító szaktanárok nyelvtudási szintjének növelése érdekében a jelenleginél szélesebb körben és hatékonyabban támogassa a hazai és külföldi nyelvtanulást, az anyaországban szerzett diplomák honosításához esetlegesen szükséges különözeti vizsgákat;
  - a nemzetiségi oktatásnak a köznevelés rendszerében betöltött szerepe, illetve a nemzetiségi oktatásszervezéshez kapcsolódó speciális szaktudás szükségessége alapján vizsgálja meg a KLIK szervezetének és (részben ehhez kapcsolódóan) a működésének a nemzetiségi szempontú átszervezési lehetőségét, nemzetiségi osztályok, munkacsoportok létrehozásának szükségességét;
  - vizsgálja meg, hogy a hazai tankönyvszerzőket hogyan lehetne motiváltabbá tenni, illetve az anyaországi szerzőket milyen feltételek biztosításával lehetne az eddiginél szélesebb körben bevonni a hiányzó nemzetiségi tankönyvek elkészítésébe;
  - az országos önkormányzatok bevonásával készítsen egy nemzetiségi tankönyv „hiánylistát”, illetve ahhoz kapcsolódóan egy ütemezett fejlesztési tervet, ezen belül a cigány/roma tankönyvek és segédanyagok kifejlesztésének támogatását kezelje kiemelt feladatként;
  - tegye meg a szükséges intézkedéseket a szlovák érettségi vizsgán alkalmazott dokumentumok és az érettségi szoftver szlovák nyelvű fordításai szinkronba kerülése érdekében;
  - vizsgálja meg az azonos nemzetiségi oktatásban érdekelt intézmények rendszeres szakmai kapcsolattartásának támogatási lehetőségeit;
  - dolgozzon ki a tankerületek számára egy olyan útmutatót, amely használatával a nemzetiségi továbbképzések, a nemzetiségi kulturális feladatok és az anyaországi kapcsolatok ápolásának költségei egységesen kezelhetőkké válnak;
- 3.** az Ajbt. 32. §-a alapján – a 5.3.5. pontban írtakra is tekintettel – *felkérem* az oktatásért felelős minisztert, hogy
- az Országos Roma Önkormányzat és oktatásszociológusok, valamint kutatóműhelyek bevonásával elemezze azon okokat, amelyek a roma nemzetiségi oktatásban résztvevők számának a növekedéséhez, illetve (ezzel párhuzamosan) a cigány nyelvek tanítási arányának a további csökkenéséhez vezettek;
  - tegye meg a szükséges intézkedéseket a roma nemzetiségi oktatás törvényességével, illetve a roma nemzetiségi oktatás és az egyenlő bánásmódhoz való jog kapcsolatával összefüggő vizsgálatok lefolytatására érdekében;
  - készítsen egy országos szintű szegregációs térképet;
- 4.** az Ajbt. 31. §-a alapján *felkérem* a Don Bosco Szalézi Társaságot intézményfenntartói jogkörben képviselő pedagógiai igazgatót, hogy a 5.3.4. pont szerint tegye meg a szükséges intézkedéseket a 2028/2012. ügyszámú jelentésben foglalt ombudsmani intézkedés figyelembe vételére.

*Budapest, 2014. március*

*Szalayné Sándor Erzsébet*

*Székely László*